

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

OCTOMBRIE 2006

**Istorici
în China
imperială**

**La bursă,
în
Evul
Mediu**







magazin istoric

Anul XL – serie nouă – nr. 10 (475)
octombrie 2006

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;
mistoric@gmail.com



1 Muzeul Național de Artă prezintă vizitatorilor lui, până la sfârșitul lunii octombrie, expoziția *100 de antichități și flori din cele patru anotimpuri. Artă modernă chineză în stil tradițional*, care reunește 109 lucrări de artă decorativă, între care și această sculptură. Obiectele, realizate în tradiția artei imperiale, sunt manufacturate în tehnica cloisonné-ului, din materiale valoroase sau rare, cum ar fi fildeșul, jadul, pietrele semiprețioase, dar și din ceramică și porțelan. Figuri istorice și mitologice, păsări și insecte, animale reale sau fantastice, hieroglife stilizate constituie repertoriul ornamental expus



2 Fiu și succesor al lui David, Solomon, rege al Israelului între 970 și 931 î. Hr., a construit splendidul Templu din Ierusalim, fortărețe și o flotă pentru statul său, și-a asigurat alianțe utile, iar înțelepciunea sa a rămas legendară în tot Orientul și în Biblie



4 Oraș important încă din epoca romană, când purta denumirea Coninbria, Coimbra, capitală istorică a provinciei lusitane Beira, a devenit până în secolul al XIII-lea reședința mai multor regi ai Portugaliei, care au transferat aici, de la Lisabona, în 1306, o faimoasă universitate, frecventată de mulți tineri în Evul Mediu

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
**CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)**

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan,

Irina Țăranu

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Documentare

Mădălina Geambașu

Corectura

Georgeta Apreotesei

Secretariat

Constanța Avram

Difuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilas

București, Piața Valter Măcăineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul postal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „COREST” S.A. București

SUMAR

octombrie

2006

4 Concordie
pe altarul național
V.A. URECHIA



5 Oglinda istoriei,
sfetnicul
împăraților chinezi
A.E. BUDURA

10 Limba
moldovenească
nu există
*Așa a hotărât tovarășul
Stalin*
I. COLESNIC

16 Bătălii ignorate
*Târgu Frumos,
martie 1944*
AL. V. ȘTEFĂNESCU

21 Reînarmarea
golește tezaurul
Băncii Naționale
P. OPRÎȘ

OPINII



23 Mihnea III
sau Mihai Pătrașcu?
D. GIUVELCĂ



25 O falsă
controversă
Aromânii
GH. ZBUCHEA

30 Arheologie
printre tranșee
I. S. BOȚOGHINĂ



32 Ulița cea Mare
sau Podul Mogoșoaiei
I. ZĂNESCU

33 În al patrulea cerc
din Paradis
Înțeleptul Solomon
S. ISPAS

MICROARHIVA MAGAZIN ISTORIC



39 Traian Vuia
despre fanariotismul
de la București
G.G. POTRA

EVENIMENT

46 Alexandru
Danielopol – 90 ani
J.-Y. CONRAD



47 Pentru cei
care n-au altă familie
decât patria
Orfanii de război
C. RADEȘ

51 Dosare de rețea
în vremea
Regelui Soare
AL. POPESCU

CLIO ANUNȚĂ

54 www.arhivisti.as.ro
B.F. POPOVICI

EXCLUSIVITATE

55 Țara
de la temelia țării
rămâne a Țării
*Cum nu am pierdut
Maramureșul în 1945*
AL. STÎKALIN

CITITORII SCRIU ISTORIE

59 Soldați
la mănăstire
*Ctitoria
lui Nicolae Filipescu*
I. STAICU-
BUCIUMENI



61 Am fost elev
la Dealul
F. NEAGU

64 Decorații
pentru dascăli
S. CÂLȚIA

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

INVITAȚIE ÎN LUMEA ARHIVELOR

66 Pricini de zestre
M. COMĂNESCU

69 Universitatea
Olimpului de vară
al muzelor
D. PĂULEANU



73 Hollywoodul
sfidează Marea Criză
I. LĂCUSTĂ

74 Din istoria
corupției
Pe vremea lui Iacob I
F. MARINESCU

DASCĂLI SLUJITORI AI MUZEI CLIO

82 Pilda
lui Papiu-Ilarian
AL. CIUBICĂ

85 În căutarea
pocalului științei
Bursieri în Evul Mediu

ECOURI

89 Am fost vecin
cu Titus Popovici
D.F. LĂZĂROIU

HOOVER INSTITUTION

92 Canalul Bistroe,
moștenirea lui Stalin

88 Presa de mâine,
văzută azi
*În viziunea
participanților
la programul
News to know*
S. PINTILIE

90 Discreția unei
vieți
Paul Cernovodeanu
A.-S. IONESCU

RUBRICI

77 Pentru biblioteca
dumneavoastră

78 În București,
acum 50 ani
I. LĂCUSTĂ

91 Telex

31;94;95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

CONCORDIA NAȚIONALĂ

Cea mai puțin [puternică] armă cu care se va asigura independența și neutralitatea pământului nostru strămoșesc, în zilele de criză ce ne amenință de aproape, va fi: *Concordia și împăcarea dintre partide*.

De câte ori românii au fost uniți pe cale națională, de atâtea ori ei au triumfat. Tot ce avem astăzi în ordinea politică este rezultatul concordiei românilor într-un singur partid, acela național. Să sperăm noi oare de a revedea restabilită acea concordie între toți bărbații noștri de stat și între ziarele politice pe terenul național și în fața neamicilor care sunt la ușă?

Nu! Dumnezeu străbunilor noștri, care a strecurat pre români în curgere de 19 seculi prin atâtea invaziuni și morminte, nu va lipsi acel Dumnezeu pre români de scutul lui putine. El va pune mâna noastră în mâna celorla cu care în calea socială nu ne întâlnim; și în loc de a ne acuza unii pe alții de trădători, cu toții împreună vom înconjura ca un mur [zid] de piepturi altarul național.

Avem garanția că aceasta așa va fi în cuvintele atât de france ale d-lui Ion Brătianu, prin care dumnealui se înșiră ca luptător în cauza națională alături de bărbații cu cări și în trecut a stat atât alături în luptele de așa natură ca d. Dim. Ghica și M. Kogălniceanu.



V. A. URECHIA

Apelăm la presa care apără interesele adevărat naționale să dea semnalul încetării focului dintre noi, ca cu toții să ne îndreptăm spre apărarea fruntariilor noastre amenințate. Faceva mai puțin presa română decât făcură cei doi dulăi ai lui Orole, regele dacilor, cari încetară a se sfâșia între dâșșii când lupul li se arătă în apropiere? Aceia se năpustiră asupra lupului inamic comun cu unite puteri și lupul fu doborât la pământ.

Nu cerem ca cineva să-și schimbe credințele, dar este o credință care, negreșit, este comună

tuturor celor care poartă numele de român. Să ne concentrăm un moment în acea credință și prin concordia noastră să tăiem speranțele neamicilor că vor putea pescui în apă tulbure.

Treacă pericolul și atunci vom reîncepe a ne sfădi dacă pre primar să-l alegem sau să-l numescă guvernul, dacă la guvern trebuie să fie Brătianu, Ioan Ghica sau M.D. Costache, Roșii sau Albii, ori... orice știu eu ce mai vopsea.

(Notă în *Adunarea Națională*, 8 iunie 1869, nesemnată, dar identificată autograf de autor, unul dintre editorii ziarului, cu inițialele V.A.U.)

Acum, după cinci decenii de la absolvirea Facultății de Istorie a Universității Beijing, cu mintea și sufletul îmbogățite nu doar de faptele și evenimentele unei istorii multimilenare, ci și de învățămintele cuprinse în tomurile de istorie pe care le-am parcurs, citind în Dictionarul Limbii Române Moderne definiția istoriei („știința care studiază dezvoltarea societății omenesti în întreaga ei complexitate ca un proces unitar, contradictoriu, desfășurat pe baza unor legi obiective“), îmi pun întrebarea dacă nu ar trebui să-i mai adăugăm ceva: „și depozitează experiența oamenilor, pentru a le servi drept învățătură în realizarea evoluției și progresului“.

Istoria, prin conținutul său profund omenesc, nu este o știință seacă, o aglomerare de date. În ea pulsează gândurile și simțirile predecesorilor, ea este marcată de trăirile lor, de durerile și bucuriile lor, de năzuințele lor, de măreția unora și nimicnicia altora, de tot atâtea elemente care îi conferă vocația unei cărți de învățătură.



Învățătorul Sima Qian, creatorul unei opere monumentale, însemnări istorice

ÎMPĂRAȚI ȘI ISTORICI

ANNA EVA BUDURA

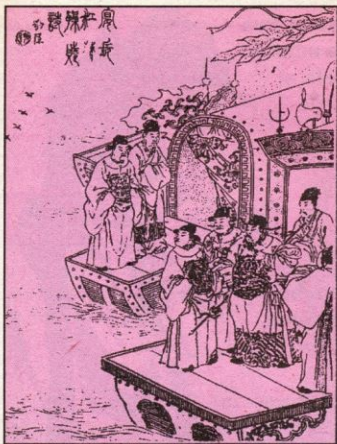
Capitolul *Biografii* din monumentală lucrare *Shiji – Însemnări istorice* a lui Sima Qian (*Mașazin istoric*, nr. 10/1976) mi s-a oferit ca primul fragment de istorie în care am simțit viața, am pătruns în atmosfera diferitelor epoci, am simțit personalitățile istorice, prin trăirile lor etern umane, drept contemporani ai mei. Ori de câte ori cercetam o anumită epocă istorică, mă grăbeam să mă aplec asupra capitolului *Biografii* al istoricilor oficiale, întocmit după modelul creat de Sima Qian; căutam să înțeleg trăsăturile de caracter, gândurile și emoțiile

personalităților istorice ce și-au pus amprenta pe evenimente. În toți acești ani mi-am dat seama că istoricii chinezi nu s-au considerat doar oameni de știință, ci și dascălii generațiilor viitoare.

19 ani de studiu

Cel mai elocvent exemplu în acest sens este Sima Guang și lucrarea sa *Zizhi Tongjian*. În traducere stricto sensu: *Oglindă cuprinzătoare în ajutorul celor chemați să guverneze*. Dar ideograma *jian* mai are și sensurile de „avertisment“ și „învățătură de minte“, sensuri care redau mai

bine scopul pentru care a fost scrisă opera. I-am putea traduce titlul în *Carte de învățătură pentru cei chemați să guverneze*. Nu este întâmplător faptul că această operă vizionară a fost scrisă în timpul dinastiei Song de Nord (960-1122), într-o perioadă în care civilizația *hua-xia* (chineză), aflată într-o competiție acerbă cu viguroasele neamuri nomade ale stepelor, a evoluat spre culmile rafinamentului și, atât în politica internă, cât și în cea externă, a recurs la preceptele ideologiei confucianiste, îmbogățite de gândirea neoconfucianistă și de spirit



O întrunire a demnitarilor-poeti

practic și realist. Nu este întâmplător nici faptul că scrierea ei a fost cititorită de împăratul care a rămas în istorie cu numele postum Shenzong; Strămoșul Divin (1068-1086), un domnitor vizionar, cu o înaltă responsabilitate față de actul guvernării.

Sima Guang a trăit între anii 1011 și 1086. Ca descendent al unei familii de intelectuali cu pregătire înaltă, a promovat cu ușurință examenele imperiale și foarte curând și-a putut dovedi calitățile de bun administrator al treburilor statului. Ca sfetnic al împăratului, a participat la dezbaterile marilor probleme ale țării, exprimând păreri, făcând propuneri, într-un cuvânt,

afirmându-se ca o personalitate activă pe arena politică. În timpul acesta a urmărit și a studiat hățișurile vieții palatului, atitudinea, manevrele fiecărui demnitar pentru a se afirma sau supraviețui. Până la urmă, a hotărât să se refugieze în studierea istoriei și a elaborat o schiță a evenimentelor, începând de la cele din vremurile împăraților legendari ai Chinei și până la cele din zilele sale, schiță pe care

a prezentat-o împăratului Shenzong. După ce a parcurs-o, suveranul, impresionat de cele aflate, a apreciat că „învățăturile faptelor din trecut au o mare valoare pentru administrarea țării” și a hotărât formarea la Curtea sa a unui oficiu special, însărcinat cu redactarea unei monumentale opere istorice, pentru a servi prințului moștenitor, generațiilor viitoare drept carte de învățătură, așadar, o oglindă a

însuși o introducere în care poate pentru prima oară în istorie un suveran conștient de importanța capitală a experienței istorice își motivează acțiunea de a o pune în valoare.

Numit în fruntea acestui oficiu, Sima Guang a lucrat 19 ani, împreună cu un colectiv redacțional alcătuit din cei mai buni istorici ai țării. Ei au studiat cele 17 istorii oficiale, editate până atunci, și alte 221 de titluri de lucrări de istorie, elaborate de persoane particulare, au consultat documentele arhivei imperiale și ale caselor nobiliare. De aici a rezultat o operă monumentală, 294 de volume, însumând trei milioane de ideograme, și un index bibliografic și tematic cu 30 de volume. Sunt redată în această operă, într-un stil viu, evenimentele istorice dintre 403 î.e.n. și 959 e.n. (1.362 de ani), viața zbuciumată a personajelor istorice, tragediile lor, caracterul lor laudabil sau detestabil, precum și comentariile istoricului.

Lucrarea a fost terminată în 1084 și a văzut lumina tiparului în 1092. În fața cititorului se desfășoară destine fantastice, se înalță giganți ai moralității și mucenici ai gândirii, se perindă promotori ai cruzimii și ai vanității deșarte, tot atâtea învățători, într-un sens pozitiv sau într-un sens negativ, ca și tot atâtea invitații la reflecție, la luare aminte, spre a evita metehnele și păcatele înaintașilor. De atunci și până în zilele noastre *Zizhi Tongjian*

*În oglinda de bronz ne putem verifica
corectitudinea ținutei,
în oglinda faptelor oamenilor ajungem
să înțelegem cauzele succeselor și ale eșecurilor,
în oglinda istoriei ne dăm seama ce anume
determină înflorirea și decăderea*

(Împăratul dinastiei Tang, Li Shiming)

faptelor din trecut. I-a stabilit și titlul: *Zizhi Tongjian*. Actul de naștere al operei l-a semnat tot Shenzong, redactând el

a devenit una dintre cele mai citite opere istorice ale Chinei, o carte nelipsită de pe biroul și de pe noptiera marilor oameni de stat ai Chinei, iar, după traducerea ei în alte limbi, și ai altor țări.

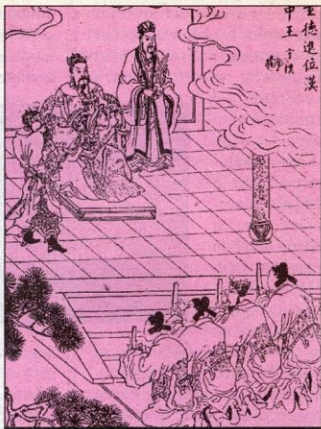
Frățiorul Meng nu e cum îl știi

Chinezii au acordat importanță istoriei încă din zorii civilizației lor, din vremurile în care însemnau pe oasele de divinație primele date cu privire la evenimentele din viața comunității și la faptele personalităților lor de seamă. Dovezi grăitoare în acest sens sunt primele lucrări ale istoriografiei chineze: *Zuo Zhuan*, ampla monografie a vremii, redactată de Zuo Qiuming, și *Analele Primăverii și Toamne*, o înregistrare a evenimentelor dintre anii 722-481 î.e.n. din statul Lu, redactate de Kong Zi (Confucius).

Ambele au fost tratate cu multă considerație, iar cea din urmă a fost inclusă între cărțile

clasice ale confucianismului. Odată cu importanța acordată cărților de istorie, s-a conturat și ideea valorii de carte de învățătură a istoriei, inspirat formulată de împăratul dinastiei Tang, Li Shiming (nume postum Taizong, Strămoșul Măreț; 627-649): „În oglinda de bronz ne putem verifica corectitudinea ținutei – a scris el –, în oglinda faptelor oamenilor ajungem să înțelegem cauzele succeseșelor și ale eșecurilor, în oglinda istoriei ne dăm seama ce anume determină înflorirea și decăderea.”

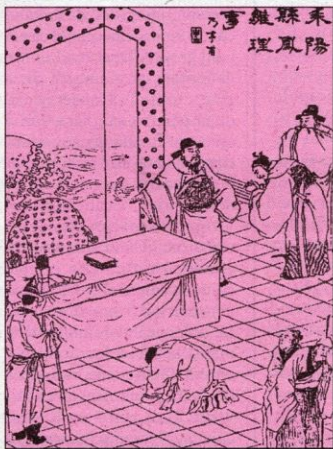
Această idee o găsim încorporată în întreaga operă a lui Sima Guang, în mod concret într-un pasaj referitor la epoca celor Trei Regate (220-280). Sun Quan (185-252), domnitorul citor al statului Wu (222-280) – relevă autorul – îi recomandă unuia dintre comandanții lui de oști, pe nume Lu Meng (179-219), să se apuce să studieze. Lu Meng, om al faptelor ostășești, invocă treburile de pe câmpul de luptă și își exprimă îndoiala că va avea timpul necesar pentru învățătură. Domnitorul, amuzat de rezervele sale, îi spune că el nu are nicidecum în vedere studierea



Înscăunarea unui suveran

cărților filosofilor clasici și că nu s-a gândit să-l îndemne să devină un membru al Academiei Imperiale, ci îi recomandă ca fermite să răsfășie cât mai des cărțile de istorie și aceasta pentru a câștiga experiență din faptele personajelor istorice, așa cum procedează și el în orice clipă liberă de care dispune.

Lu Meng a acceptat sfatul domnitorului și s-a cufundat din ce în ce mai des în citirea cărților. După un timp, s-a întâlnit cu un fost prieten, care constata că „frățiorul Meng” nu mai este cel pe care îl cunoscuse înainte. Acum prietenul avea în față o personalitate perspicace și inventivă în strategie, teameinică în judecarea evenimentelor. Lu Meng i-a răspuns: „După doar trei zile de despărțire, camarazii trebuie să fie pregătiți să se privească cu alți ochi; cum de fratele meu mai mare pricepe atât de târziu acest lucru?” Prietenul, acum plin de admirație, s-a grăbit să se



Investirea în funcție a unui demnitar

aplece cu respect în fața mamei lui Lu Meng, căreia i se cuveneau potrivit tradiției laudele și respectul pentru creșterea și formarea unui asemenea fiu. Această relație a intrat în istorie, consacându-l pe Lu Meng drept un personaj istoric, ceea ce, poate, faptele lui de arme nu

ar fi reușit să facă. Acum numele lui este legat de importanța studierii istoriei ca o valoroasă carte de învățătură și invocat de toți cei ce doresc să atingă un nivel de înțelepciune în rezolvarea problemelor personale și trebuirilor de stat, de toți cei dornici să fie respectați pentru săgacitatea lor.

Chinezii care citesc în *Zizhi Tongjian* pasajul despre Zhi Bo, principele care în mod

arogant a cerut prinților Han și Wei să-i cedeze teritoriul din feudele lor, vor învăța cum pot învinge un inamic fără să se

bogăți și cui i-ar acorda funcții după ce va fi devenit demnitar. Dacă este sărac, ar trebui să vedeți dacă rezistă

Oricine dorește să contribuie la faima numelui meu împiedicându-mă să greșesc este invitat degrabă să mă dojenească și să mă povățuiască, chiar dacă face acest lucru îmboldit de gândul obținerii unor avantaje pentru el însuși

(Principele Meng Chang al statului Qi)

angajeze în luptă cu el, doar prin alimentarea orgoliului acestuia, făcându-l într-atât de vulnerabil prin concesiile repetate, încât în infatuarea sa să nu-și dea seama când i se apropie momentul înfrângerii.

Râul Galben nu este singura comoară

În oglinda istoriei un om de stat va găsi pilda unor domnitori înțelepți, care au știut să solicite povăța sfetnicilor lor bine intenționați, așa cum a procedat principele statului Wei. El l-a întrebat pe sfetnicul său Li Ke pe cine să numească premier în acel moment de restrîns al țării. Li Ke i-a răspuns: „Problema este simplă de rezolvat. Nu trebuie decât să urmăriți cu atenție cu cine se însoțește candidatul Măriei Tale după ce s-a îm-

tentației de a se îmbogăți pe căi ilicite și dacă în momente de cum-pănă își menține calmul și luciditatea gândirii.” Va mai găsi, de asemenea, pilda unor

domnitori care nu se laudă cu comoarele lor unice, așa cum a procedat regele statului Qi cu o perlă imensă, ci care consideră comoara cea mai mare a statului – așa cum a procedat regele statului Wei – cei patru demnitari deosebit de capabili și onești.

Omul de stat va mai afla semnele sigure ale prăbușirii unei țări la sfârșitul lecturii unui moment din istoria statului Wei. Era în anul 377 î.e.n., în vremea când toți demnitarii aprobau deciziile domnitorului, în ciuda faptului că toți își dădeau seama că ele erau greșite. Doar unul dintre demnitari, pe nume Zi Si, a avut curajul să observe că, după părerea sa, „țara Wei a ajuns în situația în care «principele nu mai este principe, iar demnitarii nu mai sunt demnitari»”, explicând gravitatea situației în felul următor: „Când domnitorul crede că tot ce știe el este corect, talentul și creativitatea altora nu pot fi puse în valoare. Iar atunci când domnitorul se mai și laudă că lucrurile sunt corect făcute, nu numai că împiedică manifestarea inventivității celor mulți, dar chiar agravează și încurajează răul. Nu există un compor-



Un poet îl încântă pe domnitor cu versurile sale
(scenă de Curte)



Kong Zi (Confucius), într-o reprezentare occidentală

tament mai neghiob decât acela de a nu căuta să înțelegi ce este bun și ce este rău și, în plus, să-ți placă la nebulie laudele exprimate la adresa ta. Nu există o meteahnă mai gravă decât să-ți placă până la demență lingușeliile celor care doresc să câștige favoruri, în loc să cauți adevărul. Poporul nu va tolera un domnitor cu mintea întunecată, pe demnitarul lingușitor și actele lor samavolnice. O țară este condamnată pieirii dacă o asemenea situație durează. Situația țării Măriei Tale va fi pe zi ce trece mai dezastruoasă.

Cititorul acestor rânduri va constata că de-a lungul istoriei Chinei, situațiile asemănătoare celei descrise de autor au fost foarte numeroase. Marile dinastii Qin, Han, Tang, Ming, de pildă, au pierdut Mandatul Ceresc și au dispărut de pe scena istoriei, atunci când în fruntea lor nu se mai aflau domnitori capabili și demnitar onști, aidoma celor care

unor avantaje pentru el însuși.

Din numeroasele pasaje în care s-a accentuat importanța primordială a calităților domnitorului pentru soarta țării, plin de semnificație este cel care se referă la o întâmplare din anul 387 î.e.n. Principele Wu al statului Wei cobora cu barca pe Râul Galben. Când barca a ajuns în mijlocul râului, el a aruncat o privire admirativă în urmă și i-a spus sfetnicului său Wu Qi: „Ce privește minunată! Râul seamănă cu un puternic brau de oțel; este fără îndoială comoara cea mai de preț a statului Wei!” Domnitorul se gândea la faptul că Râul Galben putea proteja statul său de invaziile altor state. La care Wu Qi a răspuns: „Stabilitatea și liniștea țării depind de calitățile morale ale căpeteniei statului, și nu de obstacolele naturale create de munți și râuri.” Sfetnicul a adus în sprijinul afirmației sale numeroase fapte istorice care

determinaseră întemeierea și înflorirea acestora. Principele Meng Chang al statului Qi avea scris pe canatul sălii sale de audiențe: „Oricine dorește să contribuie la faima numelui meu împiedicăându-mă să greșesc este invitat degrabă să mă dojenească și să mă povățuiască, chiar dacă face acest lucru îmboldit de gândul obținerii

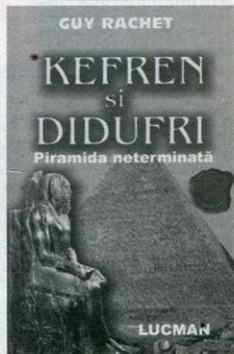
demonstrau că state foarte bine apărate de relieful natural au fost cucerite și supuse din pricina nevolniciei sau decăderii domnitorilor și a conchis: „Dacă Măria Ta nu va avea o conduită morală corectă, noi toți din această barcă vă vom deveni dușmani.” Principele, cutremurat, s-a grăbit să-l aprobe.

Și așa, pasaj după pasaj, pagină după pagină, volumele dezvăluie noi și noi fațete ale vieții, îndemnându-l pe cititor să lase din când în când cartea din mână și să mediteze asupra semnificațiilor și urmărilor evenimentelor istorice și faptelor eroilor spre a trage concluziile ce se impun.

De peste nouă secole Zizhi Tongjian și-a oferit cititorului chinez învățămintele, făcându-i pe cei deștepti și mai deștepti, pe cei onști și mai onști, avertizându-i pe cei incapabili și pe cei cu metehne. Acum, la începutul celui de-al treilea mileniu, mesajul său are, poate, reverberații și mai ample. ■



Adresa: Str. Miron Costin nr. 19,
Sector 1, București
Tel: 222.53.10; Tel/Fax: 222.53.17
E-mail: comenzi@lucman.ro



Basarabia necunoscută

Am scris despre exilați veniți la noi, în Basarabia, am scris despre exilații care au plecat de la noi în Vest, dar n-am scris aproape nimic despre cei care au plecat dincolo de Nistru. Destinul lor parcă ne-ar fi indiferent. În realitate, prezintă un mare interes pentru istoria și cultura noastră. În Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească, creată de sovietici peste Nistru, în 1924, basarabeni au fost primiți și priviți cu suspiciune. În perioada 1936-1938, aproape toți au fost supuși represiunii sau chiar exterminaiți ca agenți ai României, ai Japoniei, ai Germaniei etc.

Procesul trebuie studiat sub mai multe aspecte, ca să putem înțelege ce se întâmplă acum în teritoriul de dincolo de Nistru.

Ion Ocinschi este unul dintre puținii supraviețuitori. A trecut prin mâinile NKVD-ului în mai multe rânduri. S-a întâlnit cu Stalin, dar și cu conducătorii de partid ai Ucrainei, care insistau ca în Republica Autonomă să se treacă la alfabetul latin. Rezultatele acestei „latinizări”, încheiate în 1937, au fost tragice. Din întâmplare, Ocinschi a scăpat, fiind trimis în exil.

La sfârșitul anului 1931, biroul politic al Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) din Ucraina a recomandat printr-o decizie ca scrisul moldovenesc să fie trecut la grafia latină.

Ion Ocinschi, care era președintele Comitetului Științific Moldovenesc (o filială a Academiei de Științe a U.R.S.S.), a fost împuternicit de către Comitetul Regional de partid să realizeze această hotărâre. Abrogarea hotărârii a venit la 29 mai 1938, când s-a trecut din nou la alfabetul chirilic.

Regimul sovietic impunea tăcere celor care ieșeau din Gulag. Ocinschi n-a putut povesti tot ce suportase în închisoare și în lagăr. Era intelectual, filosof, nu putea fi convins ușor că linia aleasă era greșită. Comunist, a fost exclus din partid în 1933. A crezut însă că partidul nu poate greși și că tot ce se întâmpla era o eroare de moment. În 1958 încearcă reabilitarea și reprimirea în partid, convins că etapa greșelilor a fost depășită, că Congresul XX a

pus punct manipulării staliniste.

De aceea, când a fost chemat la Ministerul Securității Republicii Moldova, l-au trecut fiorii, exact ca prima oară. De astă dată însă, anchetatorii nu-i căutau nod în papură, ci încercau să se dumirească asupra unui aspect lingvistic: alfabetul latin în Republica Autonomă și limba română în cărțile și manualele din Transnistria. Vroiau să afle adevărul științific, ca apoi să-i reabiliteze, post-mortem, pe toți scriitorii și oamenii de cultură care activaseră în Republica Autonomă. Fără cunoașterea acestui adevăr, fără recunoașterea că introducerea alfabetului latin fusese legitimă, iar limba română o necesitate, n-ar fi fost

în stare să se pronunțe asupra nevinovăției acestora.

În Arhivele Ministerului Securității Naționale din Republica Moldova se află și acest document, 8 mărturie despre cele întâmplate în anii 1930-1934. Este o stenogramă a interogatoriului luat lui Ion Ocinschi, păstrată în dosarul cu nr. 3.815 al scriitorului Dumitru Milev, deschis în 1937. Precizările din paranteze drepte ne aparțin.

Iurie COLESNIC



CONVERTIT DE STALIN LA LATINITATE

● Profesorul de materialism dialectic exclus din partidul comunist
● Alfabetul latin promovat de sovietici,... ● ...dar respins de intelectualii basarabeni bolșevizați ● Dictatorul de la Kremlin combate „limba moldovenească“... ● ...și prezice unirea Basarabiei cu România ● Eminescu, Caragiale, Vlahuță îmbogățesc terminologia leninistă din R.A.S.S. Moldovenească ● Ofițerul țarist, membru activ al P.C.(b) Ucrainean

Proces-verbal
al interogatoriului

17 august 1956,
or[ăș] Chișinău

Eu, anchetatorul superior al C.S.S. [Comitetului Securității de Stat pe lângă Consiliul de Miniștri al R.S.S. Moldovenești], căpitanul Karpunin, acționând în conformitate cu art. 160-165 al C.P. [Cod Penal] al R.S.S. Ucrainene, am anchetat în calitate de martor pe Ocinschi Ivan Vasilevici, născut în 1888, originar din localitatea Securenii, raionul Securenii, regiunea Cernăuți, moldovean, cetățean al U.R.S.S. din părinți muncitori, fără de partid, studii superioare, domiciliat la Bălți, str. Lenin, casa nr. 34, ap. 29, candidat în filologie, docent la Catedra de Literatură Rusă și Străină a Institutului Pedagogic din Bălți.

Despre răspunderea ce-o poartă pentru refuzul de a depune mărturie sau pentru depunerea de mărturie false a fost avertizat conform articolelor 89, 87 și 90 al C.P. al R.S.S. Ucrainene.

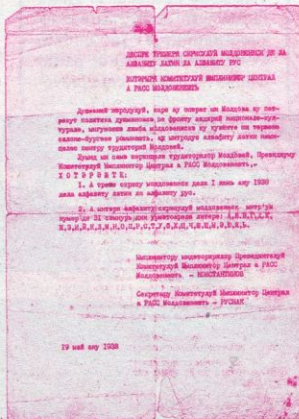
Întrebare: De mult locuiți în Moldova [R.S.S.M.]?

Răspuns: Am locuit în Moldova din 1909 până la 15 februarie 1918, apoi din 1930 până în 1934; am revenit, 10 august 1955.

— Ce ați lucrat aflându-vă pe teritoriul Moldovei din 1909 și până în 1918 și din 1930 până în 1934?

— Din 1909 până în 1917 am fost învățător la școlile primare din satele Cruglic, Măscăuți și Hârtopul Mare din județul Orhei. Din martie 1917 am fost membru al Comitetului de plasă, iar mai apoi al Comitetului Executiv

Gubernial al Muncitorilor, Soldaților și Țăranilor din Basarabia, în secția țărănească. La 15 februarie 1918 am părăsit Moldova în componența detașamentului lui Kotovski [Grigori Ivanovici (1881-1925), originar din Hâncești, liderul rebeliunii contra Sfatului Țării de la 1 ianuarie 1918, ulterior conducătorul unor formațiuni militare bolșevice, care urmăreau în 1917-1918 instaurarea puterii comuniste în Basarabia; a comandat apoi o divizie de cavalerie a Armatei Roșii; membru al C.C. al P.C.(b) U.S., unul dintre fondatorii în 1924 ai Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești pe malul stâng al Nistrului]. În drum spre Iampol, m-am îmbolnăvit de tifos și am rămas pentru tratament la Iampol. După însănătoșire, am fost adjunctul președintelui Comitetului Revoluționar Județean. După aceea am activat în Kiev, ocupând diferite posturi de răspundere. În 1930, Kosior [prim-secretar al C.C. al P.C.(b) din Ucraina] m-a trimis la Tiraspol în calitate de președinte al Comitetului Științific Moldovenească, ocupând concomitent și postul de redactor



Decizia trecerii la alfabetul latin, de la cel chirilic (29 mai 1938; facsimil)

responsabil al revistei *Octombrie*. Am îndeplinit aceste funcții până la plecarea mea din Moldova, adică până în 1934. De la finele lui 1931 până în august 1933 am fost membru al Biroului Regional al P.C.(b) din Ucraina și deputat al C.E.C. [Comitetul Executiv Central]. În aceeași perioadă, având gradul de profesor, am fost șef al Catedrei de Istorie și Materialism Dialectic la Școala Regională de Partid și la Institutul Pedagogic, colaborând intens cu presa periodică.

La sfârșitul lui august 1933, am fost exclus din partid. La ședința Biroului Regional care a discutat excluderea mea n-am participat. În acea vreme, timp de 21 de zile, am stat sub arest la GPU, unde eram interogată în privința participării mele la activitățile unei organizații contrarevoluționare. Deși eliberat mai apoi de sub arest, în partid n-am fost reabilitat. Am făcut o cerere de restabilire. În 1935 am fost chemată la C.C. al P.C.(b) din Ucraina și mi s-a comunicat că am fost exclus din partid pe motivul pierderii vigilenței bolșevice. În prezent fac din nou demersuri pentru a fi

restabilit în partid, deoarece consider că excluderea mea e absolut nejustificată.

— *Care era misiunea Comitetului Științific Moldovenesc al cărui președinte ați fost?*

— Comitetul Științific Moldovenesc avea ca sarcină primordială misiunea de a realiza politica națională leninistă în domeniul culturii. Pentru îndeplinirea ei, în Comitet activau următoarele secții: istorică, literar-filologică, etnografică. Un anumit timp au activat secțiile de istorie a partidului și filosofie. Comitetul a îndeplinit un mare volum de lucru trecând scrisul moldovenesc la alfabetul latin, trecere realizată la sfârșitul anului 1931 și începutul lui 1932.

— *În ce împrejurări a trecut Moldova la alfabetul latinizat [sic!]?*

— La finele anului 1931 secretarul Regionalei Moldovenești, Plăcinda, a anunțat membrii biroului regional că „Biroul Politic al C.C. al P.C.(b) din Ucraina a recomandat că scrisul moldovenesc să fie trecut la grafia latină”. În conformitate cu recomandarea în cauză, Comitetul Regional de partid a emis o hotărâre, care preve-

dea trecerea la grafia latină și aceea hotărâre a fost confirmată la plenara Comitetului Regional de partid. Mie, ca președinte al Comitetului Științific Moldovenesc, mi s-a propus să realizez acea hotărâre, adică să elaborez morfologia alfabetului latinizat. Eu personal, precum și Andreescu Mihail, Spesov Petru și alții (unele nume de familie nu le mai țin minte), fiind membri ai Comitetului Științific Moldovenesc, n-am fost de acord cu trecerea scrisului moldovenesc la grafia latină. Nu eram de acord, deoarece pentru latinizarea alfabetului optaseră pe vremuri și activiștii reacționari din Sfatul Țării: Inuleț, Erhan și alții, precum și moșierii români Stroescu [Magazin istoric, nr. 1/1997; 5/2004], Herța și alții, pe care i-am cunoscut în anii treizeci. Noi eram ferm convinși că Moldova Sovietică nu poate merge pe același drum cu România boierească și deci nu doream latinizarea pentru care optau ei.

În afară de aceasta, lucrând învățător în perioada 1909-1917 în satele moldovenești, m-am convins că edițiile tipărite cu caractere



Comitetul Revoluționar al R.A.S.S.A.M., în octombrie 1924; de la stânga la dreapta: Gr. Kotovski, G. Buciușcanu, G. Starîi-Borisov, I. Crivorușcov, A. Stroev, I. Badeev

chirilice, adică rusești, erau înțelese de populație, pe când cărțile tipărite cu caractere latine nu erau acceptate. Din aceste motive, eu ca președinte al Comitetului Științific, n-am întreținut nimic ca să facem imediat trecerea la alfabetul latin, ci am găsit de cuviință ca, împreună cu Andreșcu și Spesov, să ne adresăm cu o scrisoare către Kosior, care pe atunci era primul secretar al C.C. al P.C.(b) din Ucraina, adresându-i rugămintea să ne explice dacă a fost în realitate o hotărâre a biroului politic despre trecerea scrisului moldovenesc la alfabetul latin (Plăcinda a anunțat acest lucru oral, fără să prezinte vreun document din partea C.C., deși eu îl rugasem).

În scurtă vreme după expedierea scrisorii, m-a chemat la el Kosior și am plecat împreună la Moscova, în audiență la I.V. Stalin.

În audiență la Stalin am fost eu și Kosior. În timpul discuției el ne-a întrebat de ce până acum n-am trecut încă la alfabetul latin și ne-a vorbit despre faptul că noi nu înțelegem importanța acestei acțiuni.

Stalin ne-a explicat că latinizarea scrisului moldovenesc poate fi unul din fenomenele de apropiere între poporul moldovenesc și cel românesc și a influenței lor reciproce. El a menționat că din cauza deosebirii sistemelor statale din Moldova și România, între moldoveni și români lipsesc relațiile culturale și latinizarea scrisului este una din formele care ar înlesni întărirea acestor relații. Totodată, el considera că limba moldovenescă nu este o limbă ca atare, ci doar unul din dialectele limbii



Kotovski în fruntea plutoanelor bolșevice

moldo-române. Tot el ne-a atras atenția și asupra faptului că Uniunea Sovietică este învinuită că în Moldova e utilizat caracterul (sic!) chirilic, în felul acesta făcându-se rusificarea populației cu scopul de a lichida total cultura moldovenească națională. El spunea că nu trebuie să ne temem de latinizare, deoarece aceasta constituie numai forma, pe când cel mai important moment e conținutul și e de datoria noastră să urmărim ca el să fie socialist. El accentua că cultura moldovenească și cea română trebuie să se apropie una de alta și nicidecum să se separe. În încheiere, Stalin a menționat, ca printre altele, că timpul lucrează pentru noi și nu e exclusă posibilitatea ca Moldova și România să devină cândva un stat unic, iar întărirea relațiilor culturale va putea apropia acele timpuri. El vedea în latinizarea scrisului moldovenesc una din formele consolidării celei legături. În încheierea discuției el ne-a propus să trecem imediat la realizarea în fapt a hotărârii

biroului politic al C.C. al P.C.(b) din Ucraina.

În urma acelei discuții cu Stalin am ajuns la concluzia că latinizarea scrisului moldovenesc va contribui la apropierea dintre truditarii din R.A.S.S. Moldovenească și cei din Basarabia și România și va înlesni pătrunderea ideilor leniniste și în aceste teritorii.

Reîntors în Tiraspol, am scris câteva articole despre necesitatea latinizării alfabetului moldovenesc. Am vorbit pe aceeași temă la postul de radio, am avut un referat la plenara regională de partid și am întocmit

morfologia alfabetului latin. La sesiunea a treia a C.E.C. a R.A.S.S. Moldovenești a fost adoptată hotărârea despre latinizarea scrisului moldovenesc. Morfologia și ortografia scrisului moldovenesc cu caractere latine, elaborate de mine, au fost aprobate de Comisariatul poporului pentru învățământ al R.A.S.S.M.

Vreau să remarc că primele broșuri, reviste, care au apărut cu caractere latine n-au fost acceptate categoric de populația R.A.S.S.M. din cauză că aici toate tipăriturile se făceau cu caractere chirilice, cele latine fiind necunoscute populației, iar introducerea lor nu a fost anticipată de o perioadă de pregătire.

De aceea noi tipăream revistele în ambele alfabete. Au fost întreprinse în paralel și o serie de măsuri în vederea familiarizării populației cu noile caractere.

— O dată cu latinizarea scrisului moldovenesc nu avea oare loc și o românzare forțată a limbii moldovenești?

— Nici un fel de românzare a limbii moldovenești nu se

făcea. Trebuie să remarc însă că atunci când se traduceau anumite texte și nu găseam echivalente potrivite în limba moldovenească, completam aceste goluri din contul limbii române, folosite de scriitorii și poeții progresiști. Așa, spre exemplu, am împrumutat multe expresii din operele lui Caragiale, Vlahuță, Eminescu și alții. Îmi amintesc că m-am pomenit într-o situație delicată pe când traduceam *Trei izvoare și trei părți componente ale marxismului* de V.I. Lenin, căci limba moldovenească era săracă în termeni politici și filosofici și am apelat la arsenalul culturii românești. Vreau să subliniez faptul că îmbogățirea limbii moldovenești se făcea nu numai pe contul limbii române, ci, în primul rând, pe contul limbii ruse.

— În perioada 1924-1937 în Moldova au fost tipărite lucrările scriitorilor români burghezi? Au fost cumva cazuri când lucrările lor au fost incluse în manuale?

— Atâta timp cât eu m-am aflat în Moldova asemenea cazuri n-au fost și nici de la alții n-am auzit să se fi întâmplat.

— Vă sunt cunoscute persoanele Chior Pavel Ivanovici, Baluh Mihail Alexeevici, Mișev Dimitrii Petrovici și Fleșler-Anenski Moisei Solomonovici?

— Da, pe toate persoanele numite mai sus le-am cunoscut.

— În ce relații v-ați aflat cu ele?

— Relațiile noastre întotdeauna au fost normale, relații de serviciu.

— Povestii-mi ce știți despre ei, caracterizați-i din punct de vedere profesional și politic.

— Pe Chior l-am cunoscut din momentul sosirii mele în



Ion Ocinschi

R.A.S.S. Moldovenească, adică din 1930. Până la sosirea mea în R.A.S.S.M. el a fost președintele Comitetului Științific Moldovenesc și de la el am luat în primire conducerea Comitetului. După aceasta el a fost numit comisar al poporului pentru Învățământ, dar în acest post s-a aflat puțin timp, căci, după câte îmi amintesc, a plecat la Moscova la învățătură. În ce an a fost aceasta nu mai țin minte.

Din conversațiile cu Chior am înțeles că el opta pentru păstrarea specificului limbii moldovenești. Analizând cronicile moldovenești și cele românești el a ajuns la concluzia că terminologia cronicilor moldovenești e mult mai bogată și că românii au împrumutat mulți termeni științifici și literari de la moldoveni. Pornind de la această premisă, el a tipărit prin anul 1929 sau 1930 un dicționar moldo-rus sau poate ruso-moldovenesc, nu-mi amintesc precis. Acest dicționar pentru timpul acela era progresist și a jucat un rol pozitiv.

Chior, după părerea mea, a fost și un jurnalist talentat, apărea des în paginile publicațiilor, reacționa prompt la problemele stringente ale acelor timpuri. Teoretic însă era mai slab pregătit, de aceea uneori comitea și erori ideologice (esența lor nu mi-o mai amintesc, deoarece a trecut de atunci multă vreme), știu numai că l-am criticat de câteva ori în presă pentru niște greșeli. Vreau să spun că el avea o reacție sănătoasă la critică și-și recunoștea greșelile. Se remarcă prin faptul că dorea să-și aprofundeze cunoștințele, de aceea ruga mereu să fie trimis la învățătură.

Despre Chior mi-a rămas o impresie bună, ca despre un om ce făcea progrese și căruia i se deschideau mari perspective. Comunistul Chior a luptat activ pentru linia generală a partidului.

Pe Baluh l-am cunoscut tot din timpurile sosirii mele în Moldova, adică în 1930. Unde lucra nu mai țin minte, dar îmi amintesc că de nenumărate ori era invitat de Colegiul de redacție al revistei *Octombrie* să redacteze articolele tipărite cu caractere latine, deoarece era un cunosător al scrisului cu aceste caractere. Cunoștea bine gramatica și literatura românească. Era foarte corect în obligațiile de serviciu. Remarcasem că aproba latinizarea. Era un comunist ce se situa ferm pe poziția leninistă și avea o bună pregătire teoretică.

Pe Dumitru Milev l-am cunoscut tot în 1930. La momentul sosirii mele în R.A.S.S.M. el era un scriitor cu merite. Prozator. În povestirile sale reflecta viața țăranilor din Basarabia, care se

aflau sub asuprirea boierilor români, și revolta lor împotriva regimului. Deosebit de reușită era lucrarea *Două lumi*, de o înaltă ținută artistică și cu un conținut socialist sănătos. Era membru al Colegiului de redacție al revistei *Octombrie* și membru al Comitetului Științific Moldovenesc.

Își iubea munca și era foarte conștiincios, acorda o mare atenție problemei de educare și creștere a unei noi generații de tineri scriitori.

Din povestirile lui Milev știam că în trecut fusese ofițer al armatei țariste. Era un fapt din biografia lui pe care nu-l ascundea. Era membru al P.C.(b)U[crainean]. Ca membru de partid lua parte activă la viața organizației republicane. Adeseori era trimis de Comitetul regional de partid să participe la campaniile de colectare, de însămânțare, de îndreptare a greșelilor care s-au comis în timpul colectivizării. Nu s-a abătut de la direcția trasată de partid.

Pe Anenski l-am cunoscut în perioada aflării mele la Tiraspol, adică în anii 1930-1934. Era președintele Comitetului Executiv Orășenesc, membru al Biroului Regional. De câteva ori mi-a fost dat să ascult dările de seamă pentru lucrul efectuat. Am ascultat

cuvântările lui la plenarele regionale de partid. Am tipărit articolele lui în revista *Octombrie*. Știu că publica des materiale în presa locală și chiar cea centrală. El producea impresia unui mare om de stat, cu o experiență bogată de serviciu în organele sovietice. Cuvântările lui erau întotdeauna concrete și foarte bine argumentate. După câte țin eu minte, era un leninist convins.

– *Da' pe Buciușcanu Gavril Ivanovici l-ați cunoscut?*

– Da. L-am cunoscut încă în 1917, pe timpul când activam împreună în secția țărănească a Comitetului Executiv Gubernial de Deputați ai Muncitorilor, Țăranilor și Soldaților din Basarabia. Când, în 1918, eu părăseam Basarabia, el mai rămânea acolo. Mai târziu ne-am reîntâlnit la Tiraspol, în anii 1930-'34.

– *În ce fel de relații ați fost?*

– Relațiile noastre întotdeauna au fost bune.

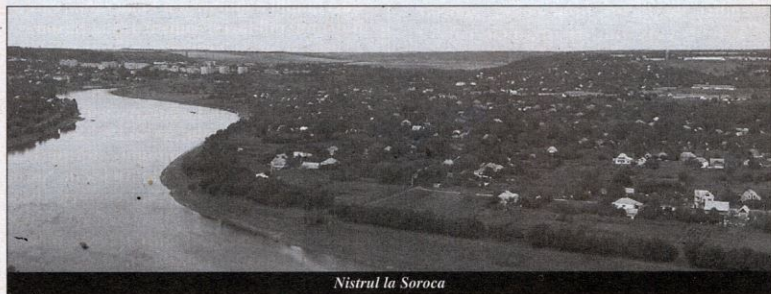
– *Povestii-mi ce știți despre Buciușcanu, ce puteți spune despre el din punct de vedere profesional și politic?*

– Știu că Buciușcanu era eser [membru al Partidului Socialiștilor Revoluționari, care a activat între 1901-1923, până în 1917 în ilegalitate, reprezenta interesele micii burghezii] pe când se afla în

Basarabia. Anume ca reprezentant al lor a și fost trimis în secția țărănească a Comitetului Executiv Gubernial din Basarabia, deputatul căruia eram și eu. Acest Comitet a fost ales în luna august 1917. Am fost, de câteva ori, martorul criticilor aduse de el politicii reacționare a Sfatului Țării în ședințele comitetului. Luările lui de cuvânt erau tăioase și ucigătoare pentru Sfatul Țării. Mai târziu, cum v-am mai spus, m-am întâlnit cu Buciușcanu la Tiraspol, în anii 1930-'34. Împrejurările în care el s-a pomenit pe teritoriul sovietic nu-mi sunt cunoscute. În ce calitate activa în timpul sosirii mele la Tiraspol nu-mi amintesc. Știu numai că până la sosirea mea el a fost comisarul poporului pentru Învățământ în R.A.S.S.M. Mai știu că a pregătit un dicționar tehnic moldovenesc, o lucrare foarte necesară, dar nu știu dacă a fost tipărită ori nu. Contractul de editare a dicționarului l-a încheiat cu C.S.M. [Comitetul Științific Moldovenesc] și eu i-am dat un avans în contul onorariului. Buciușcanu îmi producea impresia de activist politic matur, devotat cauzei partidului.

– *Ce mai puteți adăuga la cele comunicate mai sus?*

– Nimic. ■



Nistrul la Soroca

1944.

BĂTĂLIA DE LA TÂRGU FRUMOȘ

ALEXANDRU V. ȘTEFĂNESCU

Istoriografia sovietică a păstrat tăcerea asupra acestei lupte. Câteva informații risipite se găsesc prin monografiile dedicate diverselor unități ale Armatei Roșii. Cea consacrată Armatei 2 Tancuri consideră lupta din urmă cu 62 de ani drept un simplu atac local ce trebuia să asigure sovieticilor poziții mai bune pentru viitoarele lor acțiuni și care a eșuat din cauza slabei pregătiri de artilerie și a faptului că germanii fuseseră înștiințați din timp.

Istoriografia germană, bazându-se pe manuscrisul nepublicat al generalului von Manteuffel și pe lucrarea generalului von Senger und Etterlin *Krieg in Europa* (Război în Europa) o consideră o încercare de proporții, dar nereușită a sovieticilor de a pătrunde în România.



Mareșalul Ivan Stepanovici Konev s-a născut într-o familie de țărani. În 1916 a fost mobilizat pe front. În 1918 devine membru de partid, fiind numit comisar politic al corpului de artilerie care a acționat împotriva „albilor” lui Kolceak și Semenov și a japonezilor debarcați la Vladivostok. A urmat cursurile Academiei Militare „Frunze” și a comandat mai multe districte militare. A colaborat cu Jukov la apărarea Moscovei; participă la bătălia de la Kursk, în 1944 devenind mareșal, comandant al Frontului 2 Ucrainean. Era recunoscut pentru stilul său franc, dar mai ales pentru grija față de oamenii de sub comanda sa.



General-locotenent baron Hasso Eccart Freiherr von Manteuffel (1897-1978) s-a născut la Potsdam din ramura baronială a unei familii nobiliare din Pomerania, care a dat mulți militari și oameni de stat Saxoniei, Prusiei și apoi Germaniei. A îmbrățișat de tânăr cariera militară, servind în arma infanteriei, apoi în cea a cavaleriei. A fost un susținător al ideilor lui Guderian în privința întrebunțării tancului, iar în 1939 a condus Școala de Tancuri-Krampnitz din Berlin. S-a remarcat în luptele din Africa de Nord și pe Frontul de Est. La 27 decembrie 1943 a primit comanda Diviziei de elită „Grossdeutschland”. Fiind de origine nobilă și neînregimentat politic, Hitler nu prea îl agreea.



Tancuri germane Panther în acțiune, sprijinite de infanterie

La 5 martie 1944, Frontul 2 Ucrainean, comandat de mareșalul Ivan Stepanovici Konev (1897-1973), a declanșat o vastă ofensivă pe direcția Uman. După șase zile de lupte crâncene, importantul oraș a fost eliberat, iar la 12 martie avangărzile sovietice au atins Bugul, barieră naturală de care se legau speranțele românilor și germanilor privind o stabilizare a frontului. Trupele sovietice au traversat însă rapid acest curs de apă, blindatele continuând atacul către Nistru, aflat la doar 110 km.

Surpriza fusese totală. Germanii speraseră că operațiunile vor înceta în *schlamm periode* (perioada dezghețului); la fel crezuse și Marele Comandament Român, iar mareșalul Antonescu, în nădejdea că va stabili frontul pe Bug, începuse negocieri de armistițiu cu sovieticii.

– Bine, Șteflea a izbucnit Antonescu, adresându-se șefului Marelui Stat Major, când a aflat că rușii au forțat Bugul, cum e posibil aceasta? Dumneata, care m-ai asigurat acum trei luni că Bugul nu va fi trecut, vii azi cu această informație? Nu-mi-ai spus dumneata

că pe Bug s-a creat o a doua linie Siegfried?

Dezghețul începuse, iar Nistrul, cu apele sale repezi și malurile abrupte, forma o excelentă linie pentru organizarea apărării. Dar puținele forțe germane erau încă în retragere, lăsând pe teren blindatele și vehiculele împotmolite în marea de noroi a Ucrainei sud-vestice. În mare grabă a fost trimisă Brigada 6 Cavalerie, ai cărei roșiori, în ciuda unei dârze împotriviri la trecerile peste Nistru, au fost respinși cu pierderi grele. Comandantul, locotenent-colonelul I. Vovu, a căzut în fruntea oamenilor săi pe malul râului-graniță.

Sovieticii au trecut Nistrul pe poduri de pontoane, la Iampol și în împrejurimile acestuia, iar blindatele lor, atacând în grupuri răsfire, făceau imposibilă organizarea defensivei.

La 24 martie, Frontul 1 Ucrainean, comandat de mareșalul Jukov, a ocupat orașul Cernăuți, forțând Prutul superior și amenințând Ungaria. Mai la sud, avangărzile lui Konev au atins linia Prutului granița României din 1941 chiar lângă Iași, iar trupele

germano-române se pregăteau de retragere pe linia Focșani-Nămoloasa-Galați. La sud de Iași însă, sovieticii vor da piept cu un adversar redutabil...

„Pompierul” la datorie

După un lung șir de lupte defensive și retrageri strategice, Divizia de elită „Grossdeutschland” s-a oprit la poalele Carpaților, pentru a bara avalanșa sovietică. Bătălia defensivă de lângă Târgu Frumos a constituit o grea lovitură dată Armatei Roșii în primăvara anului 1944. Ea a intrat în manualele de tactică pentru modul exemplar în care a fost condusă. Tăcerea care domnește în istoriografia sovietică referitor la această confruntare este explicabilă, dar rămâne de neînțeles faptul că istoricii români nu i-au acordat atenția cuvenită.

Divizia „Grossdeutschland” se obișnuise cu rolul de „pompier” pe care-l jucase în ultimul an pe Frontul de Est. Veșnic ținută pe front, cu efectivele reduse, având practic în stare de luptă doar Regimentul Panzergrenadier, Divizia „Grossdeutschland” primește acum

ordin să mențină linia Nistrului inferior, pentru ca trupele aflate în retragere să se poată regrupa. În zilele de 31 martie și 1 aprilie, Regimentul Panzergrenadier respinge cu succes atacurile sovietice pe direcția Chișinău, respectiv, Cornești, iar la 4 aprilie, după ce și celelalte unități ale diviziei intraseră în dispozitiv defensiv, contraatacă și ocupă o poziție strategică în satul Pârliți. Ofensiva lui Konev a fost stopată și frontul s-a restabilit pe linia Târgu Frumos-Iași-Chișinău-Nistrul inferior. Sudul Basarabiei n-a fost ocupat de ruși, iar trupele româno-germane ce apărau Odessa s-au putut sustrage unei capturi sigure, retrăgându-se dincolo de Nistrul inferior.

Deși depășise Prutul și atinsese Siretul, Konev nu a putut ocupa Iașiul, aflat la doar 16 km vest de Prut. „Grossdeutschland“ nu și-a dezmințit nici de data aceasta faima. Care era istoria acestei divizii?

Nucleul mării unități de blindate se formase în iunie 1939, prin transformarea Regimentului de Gardă din Berlin în Regimentul de Infanterie Motorizat „Grossdeutschland“, alcătuit din voluntari din toate landurile Germaniei, suptuși unor severe condiții de admitere. Regimentul s-a remarcat în Vest, reușind faimoasa străpungere de la Sedan și apoi spargerea Liniei Weygand, ceea ce a determinat capitularea Franței. Implicat puternic pe Frontul de Est, Regimentul „Grossdeutschland“ a devenit, în aprilie 1942, divizie de infanterie motorizată, iar la sfârșitul anului 1943 divizie blindată. A participat la bătăliile de la Voronej și Kursk, dar anul



Soldat german manevrând cu dibăcie un panzerfaust (aruncător de grenade antitanc)

1944 începuse prost, ca de altfel pe toate fronturile Axei. Atacând cu Fronturile 1, 2 și 3 Ucrainean, sovieticii fuseseră la un pas să zdrobească divizia la Kirovograd. Dispunând și de sprijinul unei alte unități germane de elită, Divizia Blindată SS „Totenkopf“, „Grossdeutschland“ s-a retras succesiv pe mai multe alinamente, din timp pregătite, reușind de fiecare dată să provoace pierderi importante inamicului.

La 23 și 24 martie mareșalul Antonescu a fost la cartierul Führerului de la Obersalzburg. Hitler l-a primit cu deosebită amabilitate, explicându-i în detaliu planul pe anul în curs: rezistență pe aliniamentul actual în Est, până când așteptata debarcare aliată în Vest ar fi avut loc; după ce grupul de armate staționat în Franța zdrobește debarcarea, toate forțele disponibile vor fi deplasate contra sovieticilor. A vorbit apoi despre armele noi care, odată intrate în luptă, vor întoarce soarta războiului.

Antonescu i-a prezentat greutățile cu care se confruntau țara și armata română. A cerut evacuarea Crimeii, unde se găseau asediate cele mai bune divizii române, și

transferarea lor în Moldova, pentru a încerca o contraofensivă, care să ducă frontul pe Nistru. Cererea i-a fost refuzată, Hitler ținând prea mult la mica peninsulă, a căreia abandonare ar fi permis inamicului să organizeze de acolo atacuri aeriene asupra zonei petroliere românești. Un prim puternic semnal fusese primit în acest sens: la 4 aprilie, concomitent cu contraatacul încontinut de succes, executat de „Grossdeutschland“, se desfășurase și primul bombardament anglo-american asupra Bucureștilor, fiind grav lovite Gara de Nord, cartierele Grivița, Triaj și Chitila. Fusese doar începutul unei susținute campanii de atacuri aeriene asupra teritoriului românesc.

Bravii vânători de tancuri

La 9 aprilie sovieticii au schimbat tactica, încercând să depășească pozițiile diviziei „Grossdeutschland“, ocolind Iașiul și atacând spre Târgu Frumos, la poalele Carpaților. Ofensiva a fost stopată prin contraatacurile repetate executate de către Regimentul Panzerfusilier, comandat de colonelul Horst Niemack și Regimentul Panzergrenadier. Germanii au reluat Târgu Frumos, ocupând poziții defensive pe dealurile din nordul și nord-vestul localității.

Superioritatea numerică a sovieticilor i-a obligat însă la o retragere treptată spre Baia. Rușii nu au putut exploata situația, fiind imediat loviți din flanc de Divizia 24 Blindate, ce acționa la dreapta lui „Grossdeutschland“. Tancurile germane au dezintegrat vârful de lance inamic, dând posibilitate

camarazilor aflați în retragere să-și consolideze noile poziții cu tranșee și câmpuri de mine.

În paralel cu consolidarea pozițiilor, generalul Manteuffel pregătește unul dintre celelalte contraatacuri care-l făcuseră celebru. La 25 aprilie, Batalionul de tunuri de asalt (*Sturmgeschütz*, prescurtat *StuG*) a fost lansat asupra pozițiilor sovietice de lângă Iași. Locotenentul major Diddo Diddens, comandantul Bateriei 1 a batalionului, a pătruns adânc cu cele 7 blindate ale sale în pozițiile sovietice, reușind, într-o singură zi, să distrugă 31 de tunuri antitanc de calibru mare și 3 tancuri inamice. În luptele desfășurate pe șoseaua către Pașcani, batalionul îi pierde însă pe locotenentul major Reisenhofer și pe plutonierul major Viehweg, doi dintre specialiștii tunurilor de asalt.

Ce era mai greu însă abia acum avea să vină. În ziua următoare, 26 aprilie, Fronturile 2 și 3 Ucrainean atacă în direcția Iași cu o forță impresionantă, sprijinită de 400 de tancuri, în încercarea de a rupe apărarea și a pătrunde în valea Siretului, de unde nimic nu le-ar mai fi putut opri până la Focșani. Având puține tancuri la dispoziție, germanii au fost obligați să-și utilizeze regimentele de infanterie pentru a stopa atacul. După patru zile de lupte sălbatice, grenadierii au respins și această ofensivă de amploare. Armele antitanc portabile, faimoasele *panzerfaust*, și

tunurile antitanc germane au scos din luptă 150 de blindate inamice.

Manteuffel n-avea însă de gând să dea răgaz inamicului. La 30 aprilie a condus personal contraatacul executat de cea mai puternică unitate a sa, Batalionul III din Regimentul Panzer, echipat cu 20 de tancuri grele Mk. VI Tiger, cu blindaj frontal de 100 mm și tun de 88 mm. Conduse de echipaje bine antrenate, tancurile Tiger nu aveau rival în lume în acel moment. Ele au pătruns în dispozitivul inamic, distrugând 56 de blindate și forțându-i pe sovietici să se retragă în dezordine, abandonând terenul câștigat în cele patru zile de luptă.

Nici mareșalul Konev nu era însă omul care să cedeze ușor. Știa că dispozitivul german nu putea fi decât subțire după atâtea lupte, iar rezervele de care dispunea Armata Roșie îi permiteau să continue efortul ofensiv. Românii nu puteau opune nici ei o rezistență prea mare. Caporalul Walter Thomashchek din „Grossdeutschland” își amintea că „românii erau într-o stare dezolantă,

echipamentul lor era învechit, iar unii comandanți de companie își băteau oamenii dacă nu-și îndeplineau sarcinile. De neconceput în armata germană!”.

Încă de la sfârșitul lui martie, sovieticii aduseseră în zonă Armata 27, secundată de Armata 2 Tancuri. Cu aceste forțe, Konev a pregătit ofensiva care va genera ceea ce istoriografia occidentală a numit „bătălia de la Târgu Frumos”.

Surpriza „Iosif Stalin-2”

În dimineața zilei de 2 mai, artileria sovietică a deschis focul asupra pozițiilor germano-române. Pe măsură ce barajul de foc se deplasa către interiorul liniilor defensive, Corpul 3 Tancuri și Corpul de Armată 35 Infanterie au atacat pozițiile germane de pe dealurile de la nord de Târgu Frumos. Frontul Diviziei „Grossdeutschland” a fost spart în mai multe locuri. În haosul general, grenadierii germani au ieșit din gropile individuale și au luat cu asalt

tancurile inamice, trăgând asupra lor cu *panzerfaust* sau suindu-se pe ele pentru a-și plasa minele magnetice Teller. Infanteriștii germani se deplasau rapid, profitând de orice adăpost oferit de teren, pentru a deschide un ucigător foc de mitraliere și grenade asupra pușcașilor sovietici. De data aceasta însă, inamicul venea însoțit de noile tancuri grele IS-2



Puternicul tanc sovietic IS-2 „Iosif Stalin”

(Iosif Stalin-2), excelent blindate și echipate cu tunuri de 122 mm, capabile să penetreze de la distanță blindajul tancurilor medii germane Mk IV și Mk V Panther. Manteuffel avea să spună: „La Târgu Frumos am întâlnit primele tancuri Stalin. A fost un șoc. Deși Tiger-ele mele începușeră să le lovească de la o distanță de 3.000 m, obuzele noastre ricoșau și nu le-am putut penetra decât atunci când s-au apropiat la jumătatea distanței. Dar am fost în stare să combat superioritatea rușilor prin manevră și mobilitate, folosind cât mai bine terenul.“

Grupăți în echipe de vânători de tancuri, infanteriștii germani au produs pierderi importante blindatelor sovietice. Neputând opri atacul acestora, ei s-au retras pe pozițiile deținute de Batalionul antiaerian al diviziei, urmăriți de blindatele sovietice. Acesta a fost momentul în care au intrat în luptă tunurile anti-aeriene de 88 mm și 25 de tancuri IS-2 au fost distruse, atacul fiind oprit. Profitând de deruta inamicului, tancurile Tiger contraatacă, risipind infanteria sovietică. Alte două tancuri IS-2, care ajunseseră la nord de Târgu Frumos, au fost distruse.

Pe flancul nord-vestic al poziției deținute de „Grossdeutschland“, patrulele sovietice care încercau să se infiltreze spre Ruginoasa au fost stopate de infanteria și panzergrenadierii aduși în grabă la locul luptei. Până în ziua de 7 mai luptele au continuat cu intensitate redusă, atacurile fiind respinse la Giurgești (unde se remarcă Re-

gimentul Panzer comandat de colonelul Willi Langkeit), la Roman și Hăbășești (unde luptă Batalionul StuG).

Cântecul de leabă de pe dealul Orșoia

În ziua de 6 mai bombardierele americane B 17 „Flying Fortress“ au venit în ajutorul sovieticilor, bombardând intens pozițiile germane de la Târgu Frumos. Dar în aceeași zi, greu încercatul Regiment Panzer fusese întărit cu 4 Tiger nou-nouțe și în ziua următoare asaltul sovietic a fost stopat, iar Manteuffel a considerat că sosise timpul pentru un nou contraatac. Ținta acestuia a fost un important deal situat la nord de Târgu Frumos, denumit „punctul 256“. Susținuți de Panther-ele Regimentului 26 Blindate, detașat diviziei, Regimentul Panzerfusilier s-a lansat în atac și, după lupte grele, reușește să ocupe dealul. Luptele în jurul acestui punct au continuat și în zilele următoare, la 10 mai Batalionul blindat de recunoaștere pierzând pe locotenentii Salzmann și Heilmann.

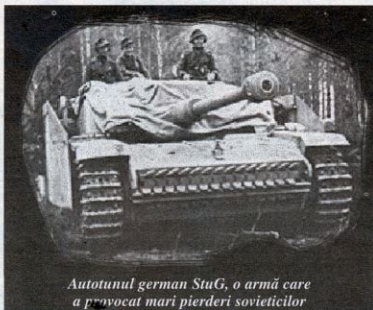
Până la începutul lunii iunie, în această zonă mult disputată s-a instalat o perioadă de relativă liniște, cei doi adversari „lingându-și rănilor“. Regimentul Panzerfusilier, cu rândurile drastic rărite, a fost trimis în Germania pentru reechipare. Batalionul blindat de recunoaștere a primit vehicule noi, iar grenadierii Regimentului 1029 au fost aduși din Ungaria pentru a întări divizia.

Deși cu rândurile subțiate, Manteuffel pregătește o nouă lovitură. La 1 iunie 1944, „Grossdeutschland“ a fost concentrată la nord de Podu Iloaiei, în ziua următoare a atacat violent, ocupând înălțimile ce domină Orșoia, în apropiere de Iași. La 3 iunie localitatea a fost luată cu asalt și ocupată, după o sălbatică luptă corp la corp, în timpul căreia a fost ucis maiorul Sussmann, comandantul Batalionului II din Regimentul de Artilerie Blindată.

A fost ultima acțiune remarcabilă a Diviziei „Grossdeutschland“ pe frontul românesc. Pentru faptele lor de arme, generalul-locotenent Manteuffel, comandantul diviziei, și colonelul Lengkeit, comandantul Regimentului

Panzer, au fost decorați cu Ordinul „Mihai Viteazul“ clasa a III-a.

În desfășurarea generală a evenimentelor de pe frontul românesc, bătălia de la Târgu Frumos a reprezentat ultima încercare a Germaniei de a-și îndeplini obligațiile asumate în timpul războiului pentru a asigura integritatea graniței răsăritene a României. ■



Autotunul german StuG, o armă care a provocat mari pierderi sovieticilor

În numărul din 12 august 2006 al ziarului România liberă domnul profesor Nicolae Constantinescu lansa întrebarea: ce s-a întâmplat cu rezerva de aur a B.N.R., care a scăzut în mod dramatic în intervalul 1944-1953. Colaboratorul nostru oferă în acest număr un răspuns bazat pe documente de arhivă. Tot în acel articol, domnul profesor aborda și problema „cocoșelor” de aur, despre care revista noastră a publicat un articol semnat de domnul Horia Ozarchevici, director în cadrul Băncii Naționale a României (Magazin istoric, nr. 8, 9/2006).

ARMATA, INDUSTRIA ȘI REZERVA DE AUR A BĂNCII NAȚIONALE (1950-1955)

PETRE OPRÎȘ

Imediat după încheierea celui de-Al Doilea Război Mondial, guvernul comunist condus de dr. Petru Groza a închis majoritatea fabricilor de armament și muniții din România, menținând în stare de funcționare doar pe cea de la Sadu, județul Gorj (unde se produceau armament de infanterie și cartușe), și Uzina „30 Decembrie” (pentru fabricarea cartușelor).

În august 1949, guvernul României, condus de același premier, a decis să redeschidă câteva dintre fabricile închise în anul 1945. În acest scop au fost elaborate și aprobate Hotărârile Consiliului de Miniștri nr. 1.178 (din 15 noiembrie 1949) și 82 (din 11 februarie 1950). Acestea au oferit posibilitatea de a se regrupa, recondiționa și reinstala vechile utilaje în spațiile destinate sectoarelor de producție specială, precum și de a se repara și amenaja anumite clădiri industriale în care urma să fie repute în funcțiune utilajele demontate la sfârșitul războiului.

La 3 septembrie 1950, conducerea Ministerului Forțelor Armate a trimis la Ministerul Industriei Metalurgice și Industriei Chimice (M.I.M.I.C.) un plan de ansamblu privind comenzile de produse speciale care trebuia să fie onorate de uzinele românești de armament și muniții în perioada 1951-1955.

Pentru a acoperi în întregime cantitățile de produse speciale solicitate de armată trebuia reorganizate atelierele de producție și achiziționate mașini-unelte necesare atât în procesul de fabricație a armamentului și muniției, cât și pentru fabricarea de scule, dispozitive și instrumente de verificare a calității produselor. În total, valoarea estimativă a investițiilor respective era de 2,453 miliarde lei vechi (122,65 milioane lei noi).

La începutul lunii mai 1951, conducerea Ministerului Forțelor Armate și-a majorat semnificativ cererile de armament și muniții pentru uzinele de produse speciale din țară. Concomitent, termenele de livrare a produselor comandate au fost micșorate de la cinci la trei

ani. Principala cauză a acestor modificări a fost decizia anunțată de I.V. Stalin, în ianuarie 1951 la Moscova, în cadrul Consfățuirii conducătorilor partidelor din țările de democrație populară, de a se trece la reînarmarea rapidă a tuturor statelor comuniste europene aflate în sfera de influență sovietică (Magazin istoric, nr. 10/1995).

În consecință, sub coordonarea Comitetului de Stat al Planificării, reprezentanții M.I.M.I.C. au fost nevoiți să modifice planul cincinal elaborat în anul precedent și au prezentat la 18 mai 1951 un plan pe trei ani pentru producția specială (1951-1953). Pentru a-l îndeplini în intervalul stabilit, cele 11 uzine românești de armament și muniții aveau nevoie urgent de investiții în valoare totală de 12,058 miliarde lei vechi (602,9 milioane lei noi), însă acestea nu au fost asigurate niciodată în întregime.

O reevaluare a planului

În prima parte a anului 1952, autoritățile de la București au fost nevoite să restructureze întregul plan de producție din cauza proble-

melor generate de subfinanțare și de stabilirea unor termene nerealiste de livrare a produselor.

Pentru a realiza totuși planul de producție stabilit cu un an în urmă, un colectiv de ingineri de la Ministerul Industriei Metalurgice și Industriei Chimice a analizat propunerile primite de la uzinele de produse speciale și a ajuns la concluzia că mai erau necesare 1.578 mașinile. În consecință, autoritățile de la București au lansat noi comenzi pentru importarea a 712 utilaje din Ungaria, Republica Democrată Germană și Polonia.

La începutul anului 1954, o comisie de expertiză tehnică a constatat faptul că industria românească de armament și muniții se confrunta în continuare cu multiple probleme. Până în ianuarie 1954 s-au făcut investiții foarte mari, estimate în echivalent aur fin la 77.079,4 kg, iar în anul 1954 urma să se alocă o sumă echivalentă cu 14.282,2 kg aur fin, fără să existe vreo garanție în privința atingerii de către uzinele de produse speciale, într-un viitor previzibil, a parametrilor de producție stabiliți.

Cheltuind în cinci ani fonduri în valoare echivalentă cu 91.361,6 kg aur pentru dezvoltarea unei industrii de interes strategic, autoritățile comuniste de la București au dovedit că sunt risipitoare cu fondurile statului și incompetente în privința organizării și conducerii pe timp de pace a producției românești de armament și muniții. Micșorarea de către Ministerul Forțelor Armate, în luna august 1953, a volumului de comenzi de produse speciale confirmă incapacitatea de previziune, precum și faptul că planurile de producție specială întocmite în anul 1951 erau nu doar nerealiste, ci și generatoare de dezastru economic.

Semnal de alarmă

Problemele financiare cu care s-au confruntat autoritățile comuniste de la București în perioada 1949-1954 au fost generate în principal de efectele negative ale cooperativizării forțate a agriculturii, coroborate cu cheltuielile pentru realizarea Canalului Dunăre-Marea Neagră (*Magazin istoric*, nr. 12/1997) și pentru construirea sistemului de fortificații de la frontiera cu Iugoslavia. România a început să vândă masiv aur în străinătate pentru a-și achita facturile importurilor realizate.

Stocul de aur al Băncii de Stat a R.P.R. a scăzut dramatic, cu aproape 160 de tone, în perioada 1952-1954, de la 209,4 tone aur în lingouri și monede la finele anului 1951, la 80,1 tone la sfârșitul anului 1952, la 53 tone la finele anului 1953 și 49,7 tone la sfârșitul anului 1954.

Această scurgere masivă de aur către străinătate a generat în cele din urmă o replică

memorabilă și exasperant de tristă, prin subînțelesul ei, din partea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej: „*Aur nu mai dăm nici o lețacie [subl.ns.]*”. „Noi am fost într-un pericol serios, tovarăși, de a face față unor fenomene economice extrem de periculoase și dăunătoare” a mai afirmat Gheorghe Gheorghiu-Dej în cadrul ședinței Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 5 august 1953, unde s-a decis, printre altele, interzicerea echilibrării balanței de plăți a României prin export de aur. „În comerț să nu mai folosim aur” a declarat el în finalul ședinței. Dacă putem să îmbunătățim măsurile luate, bine, dacă nu să rămânem la ele, dar pe viitor în nici un caz să nu mai folosim aur.”

La 14 mai 1955, România a devenit unul dintre cele opt state membre ale Organizației Tratatului de la Varșovia (*Magazin istoric*, nr. 11/2001). Cu acel prilej, autoritățile de la București și-au asumat anumite responsabilități în cadrul unei alianțe care impunea, printre altele, efectuarea unor cheltuieli militare însemnate. Cu toate acestea, stocul de aur al Băncii de Stat a R.P.R. a început din nou să crească (din anul 1955) și a atins nivelul de 58,2 tone la sfârșitul anului 1957.

Un an mai târziu, rezerva respectivă a înregistrat o scădere de 4 tone, iar la 6 mai 1959 se mai afla în stocul Băncii de Stat o cantitate de 37.645 kg aur fin (2.617,2 kg în lingouri românești, 8.000 kg în lingouri sovietice și 27.027,8 kg în diferite monede străine și românești din care 18.828,5 kg în monede străine vandabile). La sfârșitul aceleiași an, cantitatea de aur aflată la dispoziția Băncii de Stat a crescut din nou, ajungând la 50,400 kg.

[Rezoluție:] Pentru informarea Tov. Nicolae Ceaușescu. ss. Manea Mănescu
SITUAȚIA

stocurilor de aur (lingouri și monede) din
anii 1950-1965 – în tone –

La finele anilor	În țară	În străinătate în depozit	Total
1950	146,9	61,1	208,0
1951	148,3	61,1	209,4
1952	72,6	7,5	80,1
1953	50,0	3,0	53,0
1954	46,7	3,0	49,7
1955	36,4	14,4	50,8
1956	39,0	16,8	55,8
1957	40,3	17,9	58,2
1958	43,0	11,2	54,2
1959	39,8	10,6	50,4
1960	48,0	10,6	58,6
1961	50,2	10,6	60,8
1962	57,7	10,6	68,3
1963	65,2	10,6	75,8
1964	76,1	8,1	84,2
1965	57,1	24,7	81,8

În volumul III al tratatului de Istoria României, București, 1964, este reprodus un portret reprezentându-l pe Mihnea III (cărui sfințicii îi ziceau nebunul, domnitor al Munteniei, în 1658-1659), cu legenda „Mihael Vaivoda Valachiae Transalpinæ e Haereditarius“. Nu este al său și nici al tatălui său, Radu Mihnea, domnitor în Țara Românească (1611-1616, 1620-1623) și Moldova (1616-1619, 1623-1626), cum au afirmat istoricii din secolele XIX-XX.



Acești principii (chiar dacă Radu Mihnea a copilărit înainte de 1600 la Veneția) nu au frecventat spațiul occidental. Legăturile lor cu lumea germană erau practic nule. Or, portretul este executat de Widemann, pictor semi-oficial al Curții din Viena și al potențailor din anturajul Habsburgilor, precum contele Nikolaus Eszterházy, palatinul Ungariei, și a fost lucrat în jurul anului 1650.

PORTRETUL LUI MIHAI CEL TÂNĂR

DAN GIUVELCĂ

Personajul din portret poartă fireturi (brandenburguri) la contăș (*Magazin istoric*, nr. 12/2002), are barba scurt tăiată și mustățile răsucite, după moda central-europeană de pe la 1650, și seamănă foarte mult la trăsături cu Mihai Viteazul, fiind identificat în persoana lui Mihai Pătrașcu. Cunoscut și sub numele de Mihai cel Tânăr, era fiul lui Nicolae Pătrașcu, băiatul lui Mihai Viteazul (*Magazin istoric*, nr. 4/1973). Născut și crescut în Imperiul Habsburgic, fusese pretendent la tronul celor trei Țări Române, ca nepot al voievozilor Mihai Viteazul și, pe linie maternă, al lui Radu Șerban.

Recunoscut ca moștenitor al tronului Țării Românești de către Matei Basarab (1632-1654), ruda sa, domnitor lipsit de urmași direcți, Mihai cel Tânăr a fost permanent reprezentantul acestuia pe lângă Curtea imperială, descurcând afaceri politice ori economice, așa cum vedem din corespondența sa publicată în secolul trecut. Scrisorile sunt semnate mereu cu titlul oficial „Michael Vaivoda Valachiae Transalpinæ Haereditarius“, existând nouă documente din perioada 1643-1653 în care apare acest titlu, fie ca semnătură, fie ca mod în care este indicat de autoritățile imperiale și chiar de împăratul Ferdinand III personal.

Mihai Pătrașcu nu și-a putut realiza intențiile de a urca pe tronul Țării Românești, deși era sprijinit de Matei Basarab. În 1644, când principele Transilvaniei Gheorghe Rákóczi I (1630-1648) a intrat în război împotriva Austriei, Matei Basarab i-a trimis ajutoare (ceea ce nu a convenit Curții de la Viena), în timp ce Mihai Pătrașcu i-a ajutat pe imperiali. Situația s-a restabilit în 1646, Mihai devenind iarăși reprezentantul voievodului muntean pe lângă Curtea din Viena.

În 1648 și 1650, prin două scrisori (ce aveau acordul împăratului romano-german), Mihai Pătrașcu cere mâna sororii țarului Alexei Mihai-

lovici Romanov. Solia, formată din trei călugări croați de la mănăstirea Lepovina, comunica dorința pretendentului de a obține sprijinul marelui cneaz și țar, pentru redobândirea „scaunului său [...] al țărilor muntenească și [...] Ardealului, care este moșia lui”. Acest proiect matrimonial a rămas fără urmări. Alexei dorea (mai ales după unirea Ucrainei lui Hmelnițki cu Rusia prin hotărârea Radei din ianuarie 1654, de la Pereiaslav) să obțină recunoașterea din partea imperialilor a titlului de țar al Rusiilor (Mare; Mică – Ucraina; Albă – Belarus). Această recunoaștere nu era dorită de imperiali, sprijinitori ai republicii polono-lituanieni și ai unității ei.

Noul principe al Transilvaniei, Gheorghe Rákóczi II (1648-1660), nu vedea nici el cu ochi buni pretențiile lui Mihai Pătrașcu. El se temea ca nu cumva Viena să-i dea tronul Ardealului cu sprijinul cazacilor lui Hmelnițki. Cum Rákóczi II avea bune legături cu Poarta la începutul domniei sale și era socotit neprieten de împăratul de la Viena, intențiile lui Mihai Pătrașcu păreau realizabile. Ulterior, principele ardelean a intrat în relații cu Curtea, imperialii arătându-se grijulii în a-l păstra de partea lor. Drept urmare, l-au dezațuat pe Mihai Pătrașcu, aflat în 1653-1654 la Curtea lui Bogdan Hmelnițki. De acolo, nepotul lui Mihai Viteazul putea amenința tronurile Moldovei și Transilvaniei. Atunci s-au



Radu Șerban; în p. 23
portretul din Istoria României,
vol. III (1964)

elaborat și alte planuri matrimoniale, precum căsătoria cu Ruxandra Lupu, văduva lui Timuș Hmelnițki.

La 2 aprilie 1654, împăratul de la Viena îl înștiința pe Gheorghe Rákóczi II că nu avea nici o înțelegere cu cazacii lui Hmelnițki și Mihai Pătrașcu plecase spre Muntenia, spre a vedea țara strămoșilor săi. Nu se știe încă din ce cauză, dar nu a mai ajuns niciodată în Țara Românească.

Într-un moment favorabil, când în Moldova aveau loc răscoale ale seimenilor (*Magazin istoric*, nr. 10/1972), fiind sprijinit de unchiul său matern Constantin Șerban,

domnul Țării Românești (1654-1658), și temut atât de Gheorghe Rákóczi II, în Transilvania, cât și, mai ales, de Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei (1653-1658), Mihai Pătrașcu dispăre în Polonia bătuită de cazaci, de moscoviți și de suedezi lui Carol Gustav Wasa. Acesta din urmă atacase Polonia în vara lui 1655, ridicând pretenții asupra tronului și fiind recunoscut inițial de o serie de senatori și magnati polonezi. Disparația lui Mihai Pătrașcu a avut loc în toamna lui 1655 (octombrie, cel mai posibil), undeva în taberele cazăcești dintre Lvov, Lublin și Nistru.

Să fi fost Mihai Pătrașcu tentat să-și repete experiența din 1644-1645, când, prin acțiuni de guerillă, a tăiat toate legăturile dintre generalissimul suedez Torstensson (comandant suprem suedez între 1639-1645), aflat sub zidurile Vienei, și principele ardelean Gheorghe Rákóczi II, împiedicând joncțiunea celor două oști la Viena? Cercetări aflate în curs vor răspunde, desigur, la această întrebare.

Deocamdată știm că prin grija unchiului Constantin Șerban voievod, trupul principelui a fost adus în Țara Românească și înhumat la mănăstirea Comana, alături de bunicul său matern, Radu Șerban. Mormintele din biserica mănăstirii au fost jefuite de hoții cimitirelor, probabil localnici. Astăzi, acolo nu se mai găsesc decât 2-3 oase omenești... ■



Bătrânele ziduri ale Comanei, adăpost de cripte jefuite...

Sunt aromânii, meglenoromânii sau istroromânii o realitate etnică distinctă în raport cu românii? Continuăm articolul început în numărul trecut, în care arătam evoluția istorică a românității sud-dunărene, modul cum s-au privit membrii acesteia și cum au încercat să reziste presiunilor pentru deznaționalizare.



AROMÂNII AU FOST ȘI SUNT ROMÂNI

GHEORGHE ZBUCHEA

Laolaltă, în acei ani de după Unirea din 1859, au acționat atât românii de la nord de Dunăre, cât și cei originari din sudul Dunării, fie în locurile lor de baștină, fie în statul român, pe care îl denuceau atunci și mai târziu „țară”. Încă de la început au fost urmărite mai multe obiective în plan școlar, bisericesc, politic, atât în zonă, cât și în țară și chiar la nivel european. În jurul anului 1860 au apărut articole și cărți privitoare la situația celor din sudul Dunării. Bolintineanu formula pe scurt câteva idei fundamentale legate de soarta aromânilor: „Românii din Macedonia nu sunt greci, sunt români; trebuie să fie români; nu este ideea noastră de a-i uni cu noi, căci suntem depărtați de dânsii; nu este ideea noastră de a-i ajuta să opereze răsculari. Cugetul nostru este că acest popor de un milion, aruncat în Macedonia, cată să aibă conștiința naționalității sale.” Mai adăuga Bolintineanu: „Ceea ce credem noi că toți acești români ar trebui să facă este de a-și păstra cu sântenie limba și datinile române, oricare ar fi soarta ce viitorul le păstrează”. Era un program care ulterior a fost urmărit de toți

factorii implicați într-un fel sau altul în soarta românismului balcanic.

Minoritari între majoritari

În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, la București, s-au pus bazele unor forme organizate de acțiune legată de aromâni. S-au implicat laolaltă aromâni din locurile de baștină, în special din Macedonia, frați de-ai lor emigrați la nord de Dunăre, precum și intelectuali și fruntași politici din tânărlul stat românesc.

În astfel de condiții a început și o acțiune politică în ținuturile de baștină sau în capitala otomană și chiar în diverse capitale ale marilor puteri. O primă acțiune politică în acest sens a fost încă în 1878, când autoritățile otomane au emis un prim ordin ce permitea libera exercitare a serviciului religios și a învățământului în limba maternă pentru aromâni (ordinul a fost aplicat parțial și cu intermitențe). În iunie 1881 conferinței de la Istanbul a ambasadorilor



Aromâni din Metsovo

marilor puteri i-a fost adresat un memoriu în numele a 150.000 de aromâni. În acesta se arăta decizia aromânilor de a-și păstra „limba și naționalitatea”. Totodată, atunci, ca și mai târziu, până în 1912, aromânii își exprimau dorința de a rămâne în limitele statului otoman, ai cărui cetățeni leali au fost, temându-se, nu fără îndreptățire, de politica de asimilare și deznaționalizare a tinerelor state balcanice între granițele cărora urma să intre. Astfel de memorii au fost apoi înaintate și în legătură cu situația religioasă, în dorința de creare a unei mitropolii sau a unui episcopat propriu.

Marea masă a aromânilor, vârfurile lor și intelectualii se considerau, în calitatea lor de aromâni, ca parte integrantă a neamului românesc, respectiv componenta sudică a românismului. Considerau de asemenea că ei vorbeau un dialect al limbii române, pe care îl foloseau în mod frecvent alături de ceea ce era atunci limba literară, limba standard românească.

Nu trebuie ignorate nici alte concepții și forme de acțiune ale unor aromâni în ținuturile lor de baștină sau în diasporă. La fel ca și în veacurile anterioare, mulți aromâni trăiau în mijlocul unor etnii majoritare distincte în raport cu ei. Mulți și-au desăvârșit educația în școlile majoritarilor și au făcut cariere de tot felul în statele acestor majoritari. Nu puțini au sfârșit prin a se considera din punct de vedere etnic ca aparținând acestor majoritari. Evident că la aceasta au putut contribui nu o dată și eforturile încununate de succes ale unor propagande străine. Este evident că o serie de descendenți ai familiilor aromâne s-au considerat, în statele în care trăiau, fie greci, fie sârbi, fie bulgari etc. Într-un anume fel, debutul a fost făcut în perioada luptelor de eliberare și a începuturilor statului grec, când au apărut așa-numiții grecomani, adică vlahi care s-au considerat (și

se consideră destui și astăzi) componenți ai etniei grecești, vorbind un idiom romanic. Numeroase personalități dintre cele mai diverse domenii ale vieții Greciei au fost vlahi la origine.

Conferința de Pace de la București, un eșec pentru aromâni

Lupta națională a aromânilor din Peninsula Balcanică, desfășurată cel mai adesea cu sprijinul autorităților de la București, s-a dus pe trei planuri: învățământ primar și secundar în limba națională, organizare bisericească proprie (inclusiv recunoașterea unui episcop sau mitropolit) cu oficierea cultului în românește și, nu în cele din urmă, reprezentare proporțională pe baze etnice în organisme locale și regionale. Românii balcanici, împărțiați și deci minoritari, au urmărit obținerea unor drepturi naționale elementare în cadrul structurilor politice existente, nepropunându-și o afirmare statală proprie acolo, care nici nu ar fi fost posibilă.

În anul 1905, în viața aromânismului dintre granițele Imperiului Otoman a intervenit o schimbare majoră. Ca urmare a eforturilor conjugate ale propriilor lor reprezentanți din zonă, ca și ale autorităților bucureștene, la 9 mai 1905, sultanul a emis o iradea prin care era recunoscută naționalitatea aromână. Printr-un adevărat document constituțional se garantau școala, biserica și autoconducerea locală. Se crea, în acest mod, baza legală ce ar fi trebuit să asigure locuitorilor de origine aromânească din Imperiul Otoman o situație națională care să le permită cultivarea lor în limba proprie, perpetuarea individualității lor etnice și participarea pe această bază la întreaga viață a statului ai cărui cetățeni erau. Într-un fel, se deschidea calea spre un regim mai bun



Aromâni din Pind

decât cel pe care-l aveau atunci îndepărtații lor frați din Transilvania și mai ales din Basarabia.

În perioada imediat următoare aplicarea efectivă a unor reglementări extrem de favorabile a întâmpinat numeroase piedici. Dincolo de inerentele slăbiciuni ale aparatului de stat otoman, gata de prăbușire, incapabil de a asigura o guvernare eficientă, au contribuit și alți factori, deloc neglijabili, ce țineau de popoarele și statele din zonă și în primul rând de împotrivirea Patriarhiei ecumenice și a autorităților de la Atena. De altfel, această ultimă realitate a și determinat o tensionare continuă a condițiilor de viață ale aromânilor din zonă, care au suferit mult, generalizându-se jafurile, distrugerile, asasinările. După unele calcule incomplete, în acei ani au căzut din rândurile aromânilor peste 400 de victime, în special institutori, preoți, oameni bogați și influenți. Au fost date focului și distruse școli, biserici, numeroase gospodării. Totodată, s-a ajuns la ruperea relațiilor diplomatice dintre București și Atena.

În vara anului 1908 a avut loc în statul otoman o mișcare revoluționară ai cărei inițiatori și conducători au fost „Junii Turci”. Mișcarea acestora, încă de la începuturile ei, se bucurase de sprijin din partea aromânilor, atât din Regat, cât și de la sud de Dunăre. Între membrii mișcării, cu o compoziție eteroclită din punct de vedere etnic, se aflau și o serie de aromâni, mai cu seamă în cadrul nucleului cu rol determinant de la Salonice. Această participare fusese generată de idealurile programatice inițiale ale unei mișcări ce-și propunea salvarea statului otoman prin reformarea acestuia în numele principiilor și libertăților general-democratice, inclusiv în ceea ce privește complexa problemă a naționalităților.



Aromâni din Nânta

Pentru frunzații de atunci ai aromânilor, ca și pentru sprijinitorii lor de la București, s-a pus problema unor opțiuni de maximă însemnatate. Majoritatea acestora au ajuns la concluzia că soluționarea pozitivă, du-



Colonelul englez William Martin Leake, cel care a consemnat pentru prima oară identitatea dintre românii de pe cele două maluri ale Dunării

rabilă a problemei lor naționale era legată mai mult de soarta Imperiului Otoman decât de cea a statelor naționale balcanice ce aveau să-i succedă acestuia. Aceste state manifestaseră deja atitudini discriminatorii, deznaționalizatoare față de minorități, provocând astfel îngrijorarea legitimă a elementului aromănesc din Balcani. Axându-se pe ideea menținerii, prin modernizare și democratizare, a lumii politice otomane, aromânii au participat nemijlocit la întreaga viață publică ce s-a desfășurat la Istanbul și în alte părți, până la războaiele balcanice inclusiv. Au avut reprezentanți în Parlamentul otoman, în unele instituții guvernamentale. Nicolae Batzarlia a îndeplinit timp de opt ani funcția de senator și a fost totodată un exponent de bază al partidului „Uniune și Progres” în Parlamentul otoman, iar în timpul crizei balcanice, în 1913, a avut și funcția de ministru, în această calitate punându-și semnătura pe Tratatul de la Londra care lichida multiseculara stăpânire otomană în cea mai mare parte a Peninsulei Balcanice. Perioada de după victoria revoluției „Junilor Turci” până la războaiele balcanice reprezintă într-un fel, pe plan politic, o adevărată „epocă de aur” pentru românismul din inima Peninsulei Balcanice.

Noul climat a dat posibilitatea organizării primelor – de fapt singurelor – congrese naționale ale aromânilor. Rolul preponderent a revenit corpului didactic ce reprezenta, atunci și acolo, partea cea mai activă și conștientă a aromânismului. Acestea au avut loc în anii 1909-1910 și au dezbătut probleme școlare, culturale, politice, neavând însă o finalizare



Familie din Oșani

legislativă. A urmat perioada războaielor balcanice. Cea mai mare parte a ținuturilor de baștină ale aromânilor au devenit teatru de operațiuni militare, fiind lovite de distrugeri.

În noile condiții istorice aromânii au sperat într-o soluție fie a unui stat macedonean pluriethnic, fie a unui stat confederativ albanoromân. În acest sens, o delegație aromână condusă de George Murnu a făcut, fără rezultat, un lung periplu în capitalele marilor puteri. În final, cu ocazia Conferinței de Pace de la București, conducătorii delegațiilor Serbiei, Greciei și Bulgariei au semnat scrisori prin care angajau forurile conducătoare ale statelor respective în recunoașterea și sprijinirea în plan cultural și bisericesc a aromânilor. Nici unul dintre guvernele respective nu și-a respectat obligațiile asumate. Se înregistra atunci eșecul unui întreg program politic de afirmare a identității aromânilor în spațiul balcanic. În deceniile următoare, în ritmuri diferite, cu intensitate variabilă, el a continuat, amplificându-se fenomenul de asimilare și deznaționalizare, de diminuare drastică a potențialului uman și spiritual al descendenților romanității orientale din dreapta Dunării.

Doar în Macedonia recunoscuți prin Constituție

Criza balcanică din 1912-1913 a însemnat din acest punct de vedere un moment de răscruce, respectiv începutul unei etape de declin în plan național al aromânilor, ce continuă până în zilele noastre.

Ca urmare a victoriei statelor creștine din Balcani, aromânii au intrat într-o nouă con-

junctură politică. Atunci, în anii 1912-1913, ei au încercat obținerea unor minime drepturi naționale, inclusiv a unei autonomii politice aromânești în spațiul balcanic. Ca o anexă, fără garanții juridice, a Tratatului de Pace de la București din 10 august 1913, Serbia, Bulgaria și Grecia se angajau să permită, cu sprijinul financiar al guvernului de la București, funcționarea de școli și biserici pentru aromânii din Balcani. Ulterior, până la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, an de an, guvernul României a alocat de la buget și a trimis în spațiul balcanic importante sume de bani care acopereau cheltuielile de salarizare ale personalului didactic și bisericesc, precum și cele de funcționare, întreținere și administrare ale școlilor și bisericilor de acolo. Mai repede sau mai târziu, toate guvernele din zonă au limitat continuu și în final au desființat școlile și bisericile aromânilor, instituții fundamentale pentru menținerea identității lor. Practic, o jumătate de veac după cel de Al Doilea Război Mondial nicaieri în Balcani nu s-a mai predat și nu s-au mai făcut slujbe religioase în aromână.

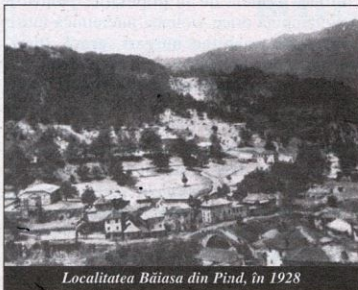
Mai ales în ultimele decenii s-au intensificat acțiunile de deznaționalizare și asimilare, în condițiile de evoluție ale statelor din zonă, unde în general minoritățile au fost lipsite de posibilități proprii de educație și cunoaștere, precum: școală, biserică, media etc. Pe de altă parte, în numele internaționalismului, dar și al „nemestecului în treburile interne“, regimul de la București a renunțat la sprijinirea în orice fel a drepturilor, respectiv aspirațiilor aromânilor. Multă vreme, chiar și în România, a fost interzis a se scrie și chiar a se vorbi despre aromâni.

Într-o astfel de situație, a început o acțiune culturală și națională a aromânilor ce poate fi considerată într-un anume fel drept debutul celei de a treia renașteri naționale a lor. O serie de personalități de origine aromână, trăind în Occident, au început să atragă atenția asupra aromânilor și să militeze pentru drepturile acestora. Ele au lansat ideea, politică în fond, a existenței unui popor aromân, respectiv a unei limbi aromâne, distincte, foarte apropiate, dar diferite, deși înrudite, de poporul român, respectiv, de limba română. Această idee a fost animată între alții de V. Barba, T. Cunia, I. Perifan, creatorii și animatorii unei organizații ce se dorește internațională, respectiv „Uniunea pentru limba și cultura aromânilor“, ce are și propriul ei periodic ce-i popularizează ideile și mesaje: *Zborlu a nostru*. În paralel, alte

grupuri din străinătate, precum cele reprezentate de prof. A. Ciufecu și Societatea „Fărșerotul” din S.U.A., susțin ideea veche de peste 200 de ani a identității etnice dintre români și aromâni ca ramuri distincte, dar complementare ale aceleiași popor.

La 24 iunie 1997, după ample discuții, Consiliul Europei, în cadrul Parlamentului de la Strasbourg, a adoptat rezoluția 1333/1997. Aceasta recunoaște existența unei comunități cultural-lingvistice aromâne în pericol de a se stinge și recomandă atât statelor balcanice, cât și altora o serie de măsuri pentru protejarea unei minorități culturale considerate ca fiind o parte integrantă și valoroasă a patrimoniului european. Se recomandă adoptarea unei serii de măsuri, precum: ore în aromână în sistemul educațional, emisiuni în mijloacele audio și video în idiomul specific etc.

Vlahii au constituit un element deosebit de valoros al populației Greciei, cu implicații majore în momente istorice deosebite. În a doua jumătate a secolului XVIII vlahul Rigas din Velestin a fost părintele „mării idei”, autorul primului proiect de constituție a Greciei și inițiatorul unui plan de confederație a tuturor popoarelor balcanice. În timpul războiului de eliberare de sub otomani (1821-1829) cei mai mulți dintre eroii luptelor naționale au fost vlahi, precum Colocotroni, Caceandoni, Boceari, Bucuvala etc. Apoi, între personalitățile remarcabile s-au ilustrat numeroși vlahi, ca oamenii politici I. Coletii, Averov-Toșița, savanți precum S. Lambru, scriitori și poeți ca Valarioti, Vlahoiani, Zuca, Malacasis. Aromânul E. Zappa a fost unul dintre inițiatorii jocurilor olimpice moderne și mare donator pentru edificii impresionante din Atena, la fel ca și Averov sau Sturnari etc.



Localitatea Băiasa din Pind, în 1928

Trăitori în Macedonia, frații Manachia au fost primii fotografi și cinești din Balcani.

În spațiul Serbiei aromânii au furnizat de-a lungul timpului 28 de academicieni, 38 de literați, 26 de artiști, 35 de politicieni, președinți de guvern, miniștri, șefi de partide, între care G. Carageorgevici, V. Ciubrilovici, D. Popovici, B. Dușici, T. Marcovici.

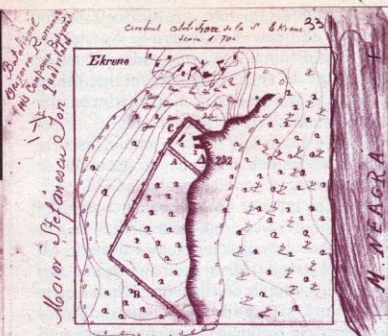
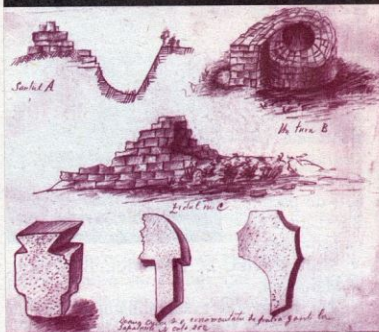


Port popular tradițional: cingătoare cu pasta numită ploci și salba cu monede de aur, flurii

Nu se cunoaște exact numărul aromânilor în țările lor de baștină, din Balcani. În statisticile oficiale, fie ei nu apar deloc înregistrați ca atare este cazul Greciei, fie sunt menționați în număr doar de câteva mii (4.000 în Albania și Bulgaria, 8.000 în Macedonia etc.). Conform unor organizații ale lor și unor personalități independente, numărul este mult mai mare, fără a se putea face foarte precise estimări. Astfel, se consideră că în Albania, împrăștiați de la nord la sud, trăiesc până la 100.000 de aromâni. Ei au atât o asociație culturală a aromânilor, cât și o asociație a vlahilor. În Bulgaria trăiesc probabil doar câteva mii de aromâni, alături de 100.000 de români timocenii, numiți în general vlahi. Pentru Grecia s-au avansat cifre variind între 120.000 și 600.000 de vlahi. Macedonia este singurul stat balcanic în care vlahii sunt recunoscuți expres prin constituție ca o etnie constitutivă a statului. Ultimele statistici oficiale înregistrau cam 8.000 de vlahi, în timp ce organizațiile lor apreciază că numărul vlahilor variază între 100.000 și 150.000 persoane.

În România se apreciază că ar fi cel puțin 150.000 de aromâni, dintre care marea lor majoritate se consideră totodată parte integrantă a poporului român răspândit în întregul sud-est european. Există aromâni cu organizații distincte împrăștiați pe toate meridianele lumii, în Europa Occidentală (Germania, Franța), în Australia, în S.U.A. și Canada. ■

ARHEOLOGIE ÎN VREME DE RĂZBOI



Obiecte de piatră, două cruci și o orna mentație și schița cetății dacice de la Ekrene, făcute de maiorul Ion Ștefănescu

Dacă în timpul primului război balcanic, izbucnit la 9 octombrie 1912 și încheiat la 30 mai 1913, România și-a declarat neutralitatea, la cel de al

doilea a luat parte (29 iunie-10 august 1913). De data aceasta Serbia, Grecia și Muntenegru și-au unit forțele cu România și cu inamicul din primul război, Imperiul Otoman, pentru a tranșa diferențele cu fostul lor aliat, Bulgaria. Prin pacea încheiată la București, la 10 august 1913, România primea județele Durostor și Caliacra, așa-numitul Cadrilater.

Războaiele balcanice sunt puțin cunoscute publicului iubitor de istorie. Dar și mai puțin cunoscută este participarea unor intelectuali români la scurta campanie a armatei române.

IULIAN STELIAN BOȚOGHINĂ

Nicolae Iorga, Vasile Pârvan sau Aurel Vlaicu au fost câțiva dintre cei care au însoțit trupele române, în diferite misiuni.

În continuare, dorim să consemnăm un foarte interesant document aflat în păstrarea Arhivelor Militare Române. Este vorba despre desenele făcute de maiorul Ion Ștefănescu pe șantierul arheologic de la Diși-Pudak. Rezultatul cercetărilor întreprinse acolo a constituit subiectul raportului prezentat de Vasile Pârvan în ședința Academiei Române din 6 septembrie 1913.

Plecat din Caracal la 28 iunie 1913, Batalionul 3 Rezervă din Regimentul 71 Rezervă a ajuns la Ekrene (28 km sud de Balcic) la 9 iulie 1913, urmând itinerarul

Caracal-Constanța-Balcic. Misiunea primită a fost de a menține liniștea în zonă și de a confisca armele de la populație, pentru a preîntâmpina orice violență interetnică într-o zonă unde coabitau bulgari, greci, turci, români, evrei, armeni.

Lor li se adăugau refugiați (bulgari, greci, turci, evrei), dezertori și militari bulgari răniți care, prin Varna, se reîntorceau de pe front. Erau adunați în grupuri și expediați la Tekhe, de unde li se dădea drumul pe la casele lor. Aceasta până când inamicul nevăzut, holera, a impus un cordon sanitar pe toată lungimea frontului din Cadrilater.

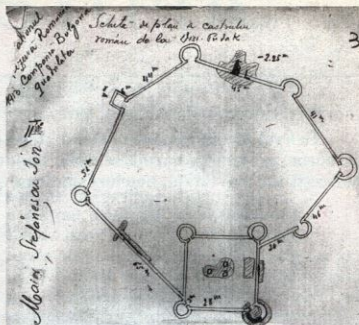
Evenimente militare deosebite nu au fost, cu excepția prezențelor destul de dese și de

cele mai multe ori neautorizate ale navelor de luptă rusești, care navigau între Varna și Balci. La 17 iulie 1913, maiorul Ion Ștefănescu a efectuat o incursiune spre Diși-Pudak. Aici a avut bucuria să descopere antică cetate romană Okrania sau Krania, cum i se mai spunea. Din acest moment, fără a neglija obligațiile militare, maiorul Ștefănescu și subordonații săi au făcut din explorările arheologice o pasionantă preocupare.

Pentru a nu deteriora așezarea, au fost făcute câteva sondaje, ale căror rezultate nu s-au lăsat prea mult așteptate: două dolia (vase mari de pământ), dintre care unul chiar de 30-40 decaltri, o lampă creștină, două ulcioare și câteva monete. Ele au fost inventariate, desenate și trimise la Balci spre a fi dăruite Muzeului Național de Antichități.

După ce s-au primit rapoartele despre descoperirile făcute, Marele Stat Major a trimis pe profesorii Niculcea și Dumitrescu și pe geologul Murgoci, toți trei de la Serviciul istoric, pentru a face cercetări la cetate. Aceștia au sosit la Ekrene la 20 iulie 1913, tocmai când un detașament se pregătea să plece la Diși-Pudak. Profesorul Niculcea s-a întors la Balci, ceilalți doi însoțindu-i pe militari până la ruinele cetății. Ei s-au limitat la sumare explorări, după care, a doua zi, pe la orele 5 p.m., au părăsit bivouacul.

Săpăturile sistematice au fost demarate din 27 iulie 1913. Atunci a sosit în tabăra militarilor români Vasile Pârvan, care fusese mobilizat la Serviciul supravegherii știrilor din Ministerul de Război, iar de aici (la solicitarea sa) a fost detașat pe frontul din Cadrilater, la Divizia 10 Infanterie. Cu soldații, instrumentele și mijloacele de transport puse la



Schița de plan a castrului roman de la Diși-Pudak

dispoziție de către maiorul Ștefănescu, Vasile Pârvan a început săpăturile la noul șantier. Însă, cum aveau să constate, zona era împânzită de vestigii ale Antichității. La 1 august 1913, după o nouă recunoaștere a ruinelor cetății, maiorul Ștefănescu a întocmit un raport și schițe adresate domnului I. Kalinderu, președintele Muzeului de Antichități.

Aceștea au fost însă ultimele contacte cu Antichitatea sud-dunăreană, căci, a doua zi, la 2 august 1913, s-a primit ordinul de demobilizare. Batalionul 3 Rezervă a părăsit zona, îndreptându-se în marș spre Constanța.

Patru zile mai târziu, la 6 august 1913, Vasile Pârvan îi trimitea o scrisoare din București maiorului Ion Ștefănescu, prin care îi mulțumea pentru prețioasele daruri oferite Muzeului de Antichități în numele Batalionului 3 Rezervă și pentru ajutorul dat de locotenentul Constantinescu. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 noiembrie 2006, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**. Concursul nu are talon.

Unde a fost înhumat Mihai Pătrașcu?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna august 2006 este:

1937

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Grigore Pop** din Vișeu de Jos, județul Maramureș.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2007.

Adresa noastră: **Magazin istoric**, C.P. 1-702, Oficiul Poștal nr. 1, București.

CALEA VICTORIEI

IONEL ZĂNESCU

În Evul Mediu românesc, Podul Mogoșoaiei (Calea Victoriei de astăzi) era un drum podit cu bârne, pe laturile căruia se aflau hanuri, biserici, palate domnești, case negustorești și boierești, iar mai târziu, hoteluri spațioase și luxoase magazine.

La mijlocul secolului XVII, porțiunea dintre biserica Zlătari și Cercul Militar era margine de târg, proprietate a domniei. Matei Basarab (1632-1654) a dăruit-o rudei sale Elena Cantacuzino (1611-1687), fata lui Radu Șerban, mama Cantacuzinilor munteni. La 25 noiembrie 1688, Constantin Brâncoveanu (1688-1714), nepotul lui Șerban vodă Cantacuzino (1678-1688), este ales domn. Patru ani mai târziu, în 1692, ca să-și facă drum spre moșia de la Mogoșoaia, a tăiat drum din albia Dâmboviței, peste proprietățile Bălăcenilor și ale Cantacuzinilor, până la mănăstirea Sărarind, care se afla pe locul unde este azi Cercul Militar.

În 1696 acest drum purta numele de Ulița cea Mare sau Calea Brașovului. În planul lui Franz Sulzer, cel mai vechi plan al Capitalei, întocmit în 1781 și care prezenta porțiunea din jurul Curții domnești, o aflăm cu numele de Podul Mogoșoaiei. Pe vremea lui Brâncoveanu drumul era tăiat până în piața Teatrului Național (Palatul Telefoanelor), care pe atunci era margine de târg. După 1730, Podul Mogoșoaiei s-a întins până la Puțul cu zale, aflat lângă biserica Crețulescu, clădită în 1722, la marginea târgului, de către Iordache Crețulescu și soția sa Safta, fiica lui Constantin Brâncoveanu, pe locurile dăruite de tatăl ei. Concomitent cu prelungirea Podului Mogoșoaiei, dată fiind importanța pe care o capătă, asistăm și la procesul de înlocuire a negustorilor și micilor meseriași de pe aceste locuri cu familia boierești, care încep astfel să-și construiască spațioase case pe Pod.

Bucureștii n-au avut, ca multe alte orașe românești, o uliță boierească, deoarece boierii își aveau casele prin mahalale. Locuințele lor erau adevărate conace, înconjurare de vii și grădini, în mijlocul mahalalelor formate din vechile sate ce roiau, cu zecile, în jurul târgului ce se dezvoltă în preajma vechii Curți domnești. Cum însă inundațiile Dâmboviței cuprindeau mahalalele Izvor, Sf. Apostoli, Podul Beilicului, Podul Șerban Vodă etc. și cum Podul Mogoșoaiei a atras chiar de la

deschiderea lui, boierii au început fie să cumpere terenuri pe Pod, fie să obțină în proprietate lor prin hrisov domnesc.

În 1818, când domnița Ralu, fiica lui Vodă Caragea (1812-1818), a deschis teatrul de la Cișmeaua Roșie (*Magazin istoric*, nr. 12/2003), situat unde începe azi str. General Berthelot, Podul Mogoșoaiei se întindea până aici. Cișmeaua Roșie, cum ne arată izvoarele, se afla la marginea de nord a orașului și servea țăranilor care veneau cu produse în oraș, când făceau popas la bariera târgului.

O catagrafie a Bucureștilor din 1798 arată că Podul Mogoșoaiei, cu cele 18 mahalale ale sale, cuprindea 1.092 case, deși fusese tăiat numai de un secol. În schimb, plasa târgului număra numai 1.682 case, deși târgul București ființa din secolul XV. În sfârșit, la începutul secolului XIX, Podul Mogoșoaiei se întindea până în Piața Victoriei de astăzi, piață amenajată în timpul perioadei regulamentare, în anul 1831.

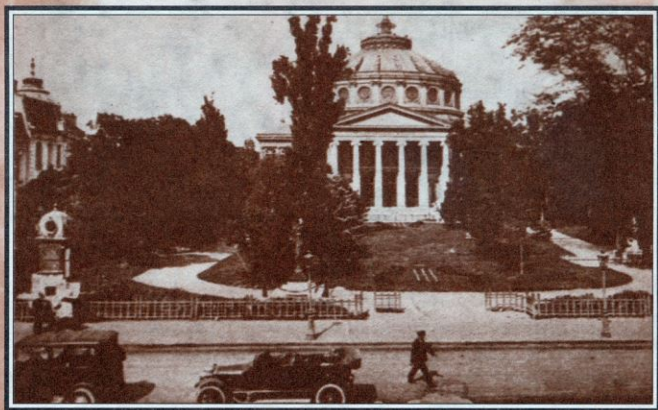
Paralel cu extinderea Podului se iau și măsuri de edilitate, care îl transformă în artera cea mai importantă a capitalei Țării Românești. În 1779, Alexandru Ipsilanti (1774-1782; 1796-1797) a poruncit să se construiască două cișmele, alimentate cu apă adusă pe olane de la Giulești. În 1786 Nicolae Mavrogheni (1786-1790) a construit un havuz chiar lângă biserica ce-i poartă numele (lângă actualul Muzeu al Țărâului Român), apa fiind adusă pe tuburi de la Giulești, Crețești și Crevedia și alimentând locuințele boierilor de pe Pod.

Cât privește podirea lui, din documente aflăm că în 1792 au fost necesare peste 13.600 podine, urși și bârne, obținute din lemnul din pădurile Ilfovului, Dâmboviței și Vlașcăi.

Podul a concentrat în timp clădiri cu caracter economic, politic, administrativ și cultural importante pentru țară, pe o lungime de 2,5 km. Trecătorul care, în zilele noastre, pornește din Piața Splaiului și urcă până în Piața Victoriei va fi surprins de schimbările produse de-a lungul anilor în înfățișarea acestei căi. ■

ALBUM ISTORIC

De veți porni într-o plimbare pe Podul Mogoșoaiei de azi, cu revista Magazin istoric în mână, multe dintre clădirile pe care le înfățișăm în aceste planșe nu le veți mai putea admira.



Dacă Ateneul este la locul lui, cu parcul din față puțin altfel decât în această imagine...

... clădirea Palatului Regal arată altfel. Incendiul din 1924 a determinat ridicarea unei noi construcții, pe același amplasament, dar mai înaltă decât cea zidită în vremea lui Carol I





În dreapta, puteți admira clădirile fostelor case Golescu, cel dintâi palat al domnitorului României Unite, Alexandru Ioan Cuza, și palatul în care a poposit Carol I la venirea în țară, clădiri înlocuite și ele astăzi de noua construcție. În stânga se înalță o clădire dispărută; pe locul ei se întinde esplanada din fața fostului și actualului Minister de Interne, care a servit o vreme și pentru adăpostirea C.C. al P.C.R.

Cel dintâi Teatru Național din București, distrus la bombardamentul din august 1944, dar nu atât de rău încât să nu mai fi putut fi reconstituit. A fost totuși demolat, în acea campanie de distrugere a simbolurilor naționale. Pe locul său a apărut o construcție înaltă...

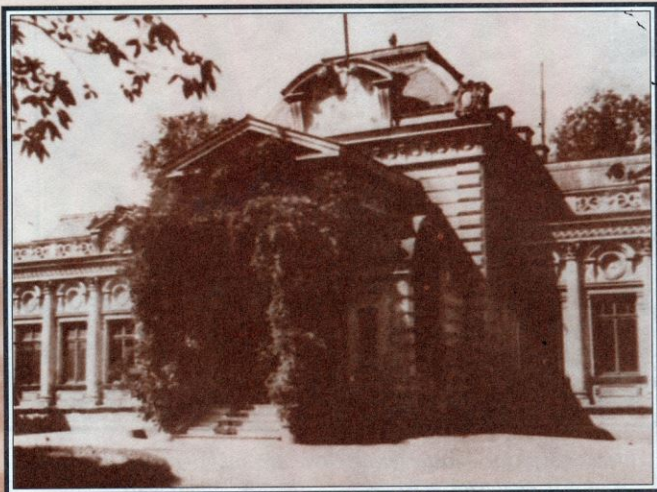




*... la fel ca și pe locul fostei terase Oteteleşanu. Aici s-a ridicat Palatul
Telefoanelor; cel dintâi „zgârie-nori” din București*

Clădirea Cercului Militar Național a rămas neschimbată





*Pe locul unde se găsea clădirea Legăției ruse se înalță azi
Casa de Modă „Venus“*

*Palatul C.E.C. a rămas și el neschimbat, doar oamenii care trec azi
prin fața lui sunt alții*



O bogată literatură, cu circulație orală sau propagată prin scris, răspândită în culturile Asiei, Africii, Europei și chiar în ale celor două Americi, este consacrată istorisirii și comentării celor mai importante momente din viața înțeleptului rege biblic Solomon și faptelor lui deosebite. Cunoscut încă dinaintea erei creștine ca „prea învățat print al păcii”, el este preceput, din Evul Mediu până în perioada modernă, ca un simbol al înțelepciunii atotcuprinzătoare și ocupă un loc central în galeria eroilor în jurul cărora s-au constituit cicluri narative.

Religia practică într-o comunitate modelează gândirea purtătorilor și creatorilor de folclor. Prin ea sunt interpretate, acceptate sau negate informațiile transmise de orice sursă din afara sistemului, inclusiv cele care provin din cartea populară. Trăirea individuală și acceptarea liber consimțită a unei anumite concepții asupra existenței și a lumii, a unei viziuni religioase, în general, sunt date fundamentale, de care nu se poate face abstracție atunci când opțiunile îmbracă haina comunitară, iar grupul se recunoaște prin fiecare individ datorită acestui „cod” de comunicare care îl ajută să perceapă transcendentul.



SOLOMON, REGELE CEL ÎNTELEPT

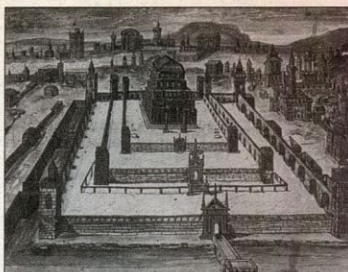
SABINA ISPAS

In sistemul culturii populare românești tradiționale sunt prezente personalități pe care purtătorul de cultură medie le-a cunoscut prin mijlocirea textelor sacre sau a literaturii apocrife și a cărții populare: Iisus și mama Sa, Maria, sfinții apostoli Petru, Andrei, Filip (acesta din urmă în tradițiile legate de respectarea acelor „enigmatice” Filipi de toamnă și de iarnă), sfântul Ioan Botezătorul, precum și sfinții militari:

Gheorghe, Dimitrie, Teodorii, Tiron și Stratilat (în zilele consacrate comemorării martiriului lor și în tradițiile legate de „caii lui Sântoader”), cei 40 de mucenici din Sevastia. Având ca punct de pornire sursele veterotestamentare, s-au creat narațiuni populare despre evenimente semnificative din viața și faptele lui Noe, ale profetului Ilie și ale regelui Solomon. Acesta din urmă este situat, în sistemul gândirii populare,

alături de Alexandru Macedon, unul dintre cei mai cunoscuți și apreciați eroi ai cărții populare *Alexandria*.

Un conglomerat de tipuri și motive narative diverse, al căror ax central este personalitatea regelui Solomon, a dat naștere unui *ciclu narativ*. Acestea se concentrează în jurul unei caracteristici dominante care îi determină acțiunile și îi justifică, în fapt, existența ca erou narativ: înțelepciunea neobișnuită. Apariția lui se



In al patrulea an de domnie, regele Solomon a porces la construcția celei mai mari realizări a sa: Templul din Ierusalim (manuscris evreiesc din Boemia, sec. XVIII)

datorește unei solicitări izvo-
râte din adâncul modelului
cultural tradițional românesc
de a se alcătui o istorie legen-
dară a vieții și acțiunilor
regelui, în calitatea lui de erou
civilizator. Din ele a rezultat o
istorie populară completă a
vieții lui *Preminte Solomon*
(premiere având sensul de
„prea cuminte, foarte înțelept“),
care cuprinde cele mai
semnificative etape ale existen-
ței sale: nașterea, adoles-
cența, căsătoria, moartea. Ele
sunt în concordanță cu profilul
conturat în cărțile *Vechiului
Testament*, dar cu o anecdotică
extrasă din prelucrarea moti-
velor și episoadelor care au
statut preferențial în cultura
populară tradițională româ-
nească. În felul acesta se
completează și se alcătuiește
o biografie legendară a unui
erou civilizator.

Majoritatea eroilor bărbai
din narațiunile populare româ-
nești – basm, legendă, cântec
epic și chiar colindul ritual –
sunt eroi luptători, puternici,
viteji. Prototipul personajului
popular isteț, dar care dă
dovadă de cinism și cruzime
în cele mai multe dintre acțiu-
nile lui, este Păcală. Nu ne pro-
punem să facem o comparație
între cei doi eroi, Solomon și
Păcală, pentru că, după opinia

noastră, nu numai
că provin din lumi
culturale diferite,
ci chiar reprezintă
principii diferite.
Primul acționează
creator, îmbogă-
țește cunoașterea,
cultivă creativi-
tatea umană și
acționează pentru
ameliorarea mor-
alității. Celălalt,
pe care l-am numit,
cu alte prile-
juri, personaj
„infernă“, își
provoacă parte-
nerul și îl determină să-și
dezvăluie părțile întunecate
ale personalității. Fiecare are
de îndeplinit un alt rol în suita
tipurilor acestora bărbătești
care sunt creionate în tradiția
folclorică românească, deloc
monotonă sau monocordă.

În folclorul românesc, po-
vestea despre *Fata ȋdranului*
(*săracului*) cea înțeleaptă are
o bună reprezentare, ca și alte
tipuri narrative în care femeile
dovedesc multă perspicacitate
și istețime, dublate de compa-
siune și spirit de sacrificiu.
Există în folclorul românesc și
o galerie de femei cochete,
frivole, nestatornice, care
trădează, uneori devin chiar
ucigașe. Dintre asemenea
caractere se recrutaază eroi-
nele cu care înțeleptul Solo-

mon intră în conflict. S-a ivit
nevoia unei echilibrări a
relațiilor dintre două structuri
de gen care sunt complemen-
tare, pe care le identificăm în
mai multe ipostaze în sistemul
cultural românesc, uneori în
con competiție, alteori în armonie,
dar totdeauna alături: mascu-
linul și femininul.

Variantele de text
popular al căror erou
este regele Solomon nu au
valoare sacră, nu necesită un
timp și un spațiu specializate
pentru a fi actualizate, dar sunt
considerate *exemplare*, au
funcția de edificare și infor-
mare, sunt *istorii adevărate*
din viața unui personaj despre
a cărui existență ne învață
Cartea regilor din *Vechiul
Testament*. Adaptările nu se
fac în spiritul textului biblic,
ci în concordanță cu mentali-
tatea religioasă exprimată în
legendă, acolo unde miracolul
este privit ca expresie a voinței
divine manifestate în forme
accesibile omului, pentru a
completa sau ameliora creația,
pentru a permanentiza unele
caracteristici sau stări provo-
cate de circumstanțe în care
sacral are autoritate. În tot
ceea ce întreprinde Preaîn-
țeleptul Solomon nu este spri-
jinit de donatori, nu are în
preajmă animale ajutoare, ca
eroul basmului fantastic; el

**„Singur Dumnezeu mi-au dat minte fără greșală
ca să cunosc toată tocmeala lumii și lucrul stihurilor,
începutul și sfârșitul tuturor anilor și a vremilor
împregiur și tocmeala stealelor, firea dobitoacelor și
mânia gadinilor, sârguiala duhurilor și gândurile
oamenilor, fealiul poamelor, a păsărilor și a copacilor
și tăria rădăcinilor și câte sânt într-ascuns și aievea
toate am cunoscut, căci că meșterul cela ce știe toate
mi le-au arătat și mi-au arătat mie înțelepciune.“**

(B.A.R., ms. rom. nr. 1.663 –
Înprăția lui Solomon)

este un născocitor, legiuitor, lecuitor, are funcția unui erou civilizator.

Personalitatea înțeleptului rege Solomon este asociată *Cărții regilor*, *Proverbelor* și *Cântării cântărilor* din *Vechiul Testament*. După informația primită prin tradiție, cea dintâi este scrisă de Eremia. În ea sunt comentate, în detaliu, calitățile excepționale ale regelui Solomon, mai ales înțelepciunea sa neobișnuită, sunt prezentate edificiile deosebite pe care le-a înălțat, bogățiile fabuloase de care dispunea. Cartea *Proverbe* este numită în *Sep-tuaginta*: *Înțelepciunea lui Solomon* sau numai *Înțelepciunea*. *Vulgata*, versiunea latină a *Bibliei*, o numește *Liber Proverbiorum* sau *Proverbia*. Ea conține o colecție de proverbe comune, sentențe, parabole și unele poeme didactice. Nu are unitate și este considerată de mulți analiști o compilație. Sunt și critici care atribuie un nucleu al cărții regelui Solomon (cap. 10, 1-22, 25-29). *Cântarea cântărilor*, cea de a treia carte a *Vechiului Testament* cu care este asociat numele său, este cunoscută în tradiția siriană sub numele de *Înțelepciunea înțelepciunilor*. Textul este unitar și are un

pronunțat caracter liric. Interpretările textului au fost deosebit de nuanțate, pornind de la viziunea „laterală”, până la cele filosofice, alegorice, teologice etc. Acestea sunt cele mai importante atestări vechi în care se dezvoltă personalitatea deosebită și înțelepciunea acestui erou legendar.

Informații despre regele Solomon, care sunt redactate ulterior textelor biblice, citim în lucrarea lui Josephus Flavius *Antichități iudaice*. Cunoștințele despre biografia eroului și calitățile lui deosebite, obținute din sursele citate anterior, sunt comentate și îmbogățite, în felurite chipuri, în literatura medievală.

În Evul Mediu, în Europa se discuta despre condiția în care se aflau, după moarte, personalitățile veterotestamentare, dat fiind că ele nu cunoscuseră mesajul lui Hristos. Mulți se întrebau dacă regele Solomon, de pildă, se află în paradis sau în infern.

Dante Alighieri îl plasează în cel de al patrulea cerc din paradis, cel al soarelui, alături de doctori, filosofi și teologi. Gobleul francez a consacrat un ciclu tematic reprezentării întâlnirii regelui cu regina din Saba. *Gesta Romanorum* conține numeroase legende



Afluxul crescând de pelerini creștini la Templul din Orașul Sfânt a impus reconstrucția lui...

din ciclul solomonian, cum ar fi cea despre felul în care Solomon a obținut viermișorul șamir, de la demonul Așmedai, cu ajutorul căruia a tăiat piatra necesară construirii Templului din Ierusalim. Sunt numeroase și edițiile povestirilor despre *Solomon și Marcolf*, *Solomon și Saturn*, *Solomon și Kitovras*, care provin dintr-o perioadă medievală târzie și din timpurile moderne. Acestea conțin și comentarii ale textelor, mergând până la analiza motivelor folclorice; lor li se adaugă unele prelucrări, cartea înțelepciunii comentată, „cărți ale norocului”, de tipul oracolelor, cărți ghicitoare, care conțin și zodiiace etc. La București a apărut *Carte ghicitoare a împăratului Solomon*, în tipografia Pitarului K. Pencovici, care are următoarea mențiune: „Ia să intitulează ghicitoare din înțelepciunea împăratului Solomon. Această cârticică s-a tipărit la Moscova în anul 1832, cu voința țenzurii de acolo.” În Polonia, Biernat din Lublin a publicat, în 1535, una dintre primele cărți despre Solomon și viteazul Marcholt. La St. Petersburg apare, în 1872, cartea lui A. Veselovski, *Slavjanskija skazanija o Solomoni Kitovrasi zapadnyia legendy o Morolifi Merlin*



... după distrugerii repetate, sortite a șterge locurile ce marcau amintirea lui Iisus (pictură de Nicolas Poussin)

(Legenda slavă despre Solomon și Kitovras și legenda apuseană despre Morolif și Merlin). În paginile Sbornicelor tipărite la Sofia la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor (1889-1900), sunt reproduse numeroase legende despre regele Solomon.

În cultura românească dispunem de mai multe surse documentare din care rezultă acel ciclu despre *Preminte Solomon*, amintit: manuscrise aflate în fondurile Bibliotecii Academiei Române (B.A.R.), Bibliotecii Universitare din Cluj, Arhivei Institutului de Etnografie și Folclor „C. Brăiloiu” (citată în continuare A.I.E.F.), variante de legende publicate în volume și în revistele *Șezătoarea* și *Ion Creangă*. Câteva structuri narative alcătuiesc tipologia ciclului: Solomon, copil, cântărește mintea femeii (a mamei sale) și dovedește că este mai ușoară decât o „necurăție” a câinelui; eroul, pentru a-i dovedi mamei sale acest defect, o supune unei

„Trâmbița cine-o adus-o? Cine-o adus-o. Așa! Înțeleptu Sălimon o făcut glas de lemn. Așe o rămas, că l-o blăstămat mama lui ca să nu fie iertat nu știu ce-o făcut iel, ce fel de păcate și mama lui l-o blăstămat așe: ca atun să fie iel iertat înaintea lui Dumnezău când a fa el glas de lemn. Și el o mărș-o stat într-un munte-n pustietate și Dumnezeu i-o datu lui ceva minte mare ș-o făcut cetera și trâmbița și fluieru ș-acelea le-o făcutu. Și cu astea s-o mântuit. Da Acela o făcut glas de lemn. Înțeleptu Sălimon. Așa, iel. Iel le-o făcut. Ș-apoi s-o luat învătătură mai alți de la el da, de la iel urmașii lui“.

(Boboceva V., 80 de ani, cântăreț din fluier, satul Botiza, jud. Maramureș, 1971).

tentații erotice, dar se ferește să comită un act incestuos; îi dezvăluie regelui, tatăl său, infidelitatea mamei; este izgonit sau fuge de acasă; evaluează un plug de aur care nu prețuiește nimic dacă este secetă și are valoare numai dacă își poate împlini menirea pentru care a fost creat (este motivul cu cea mai mare răspândire în cultura română); judecă pricina și-l eliberează pe omul care, după ce l-a ajutat

pe șarpe să scape din primejdie de moarte, este obligat să-l poarte încolăcit după grumaz; dă sfaturi înțelepte unui tânăr care vrea să se căsătorească.

Adolescent și tânăr, trebuie să împlinescă blestemul cu care l-a împovărat mama sa pentru lipsa de respect pe care i-a arătat-o în copilărie și „scoate glas din lemn uscat”, inventând fluierul, trâmbița, cimpoiul, vioara, oglinzile, atinge

adâncul pământului și înalță cerul. La maturitate se dedică construirii Templului din Ierusalim, palatului și împodobirii edificiilor acestora, îi supune pe demoni și le folosește puterile pentru realizarea acestor construcții deosebite, se întâlnește cu regina din Saba, femeia înțeleaptă și egală cu el ca autoritate și putere, își pedepsește soția adulteră și pe regele care a corupt-o. În anii bătrâneții este preocupat de sfârșitul său iminent, caută să-și învingă condiția de muritor, dar nu izbutește; în schimb, obține o „moarte ușoară”, folosindu-se de aceeași abilitate cu care a fost înzestrat de creator atunci când a devenit rege.

Două perechi de relații din cadrul sistemului de rudenie prezentat în *Vechiul Testament* au relevanță pentru înțelegerea multor evenimente de referință, în timp ce analiza lor oferă explicații privind modalitățile prin care acestea au fost percepute ca modele *exemplare* și acceptate ca atare în culturile tradiționale ulterioare: tipurile de căsătorie endogam/exogam și legitimitatea/nelegitimatarea



Intrarea lui Pompei în Templul lui Solomon

descendenților. Acestea par a fi și liniile directe după care se structurează și se ordonează, într-o anume succesiune, națiunile care alcătuiesc *ciclul solomonian* în cultura populară românească.

În biografiile mai tuturor eroilor civilizatori, maternitatea este infirmată și reconciliată. Eroul din națiunile românești dă dovadă de precocitate, perspicacitate și cutezanță, declanșează multe stări conflictuale, între care cea iscată între erou și mama sa este frecvent atestată în textul popular. Pornind de la resentimentele pe care le generează atitudinea ireverențioasă a copilului, se dezvoltă o întreagă structură creatoare, care îl transformă pe adolescentul nonconformist într-un erou civilizator. Solomon își critică și își învinovățește mama de lipsă de înțelepciune și o umilește.

„Împăratul, tatăl lui Preminte Solomon, tot umbla prin împărăție, rar când venea pe acasă, așa că femeia lui s-a fost mâniat:

Ce tot umbli drumurile și nu te mai ții de casă? Pesemne ai pe o alta.

Ba eu am grijile țarei în cap, nu-mi sunt în cap nebu-



Istoricul Flavius Josephus și o pagină dintr-un manuscris al său copiat în Evul Mediu



niile, dar de vreme ce vorbești tu astfel, se vede că tu faci lucruri de acestea și de aceea gândești și de mine.

Așa-i, tată, așa-i! a strigat copilul din pânțe.“ (A.I.E.F. ms. rom.105)

„Preminte Solomon, când era băiet mic, jucându-se, făcea cumpene.

Ce vrei tu să cântărești? îl întrebă într-o zi mă-sa.

– Mintea femeii – a zis el.“

„Făcând împăratul David plugul de aur, înțeleptul Solomon fiind încă copil, a spus «Dacă n-a ploua în luna lui mai, plugul de aur nu face nici un ban» și, zicând aceasta, copilul Solomon s-a pierdut.

Împăratul David trimise apoi în lume, ca să-l afle pre Solomon și să-l prețuiască plugul de aur. Neaflându-l nicăiri, împăratul face un praznic, sperând că și Solomon va veni. La acest praznic le-a dat oamenilor adunați linguri de câte un stânjăn. Când cercau să mănânce cu ele, nu puteau. Aflându-se și Solomon între ei, le-a dat sfatul să se hrănească unul pe altul cu lingura. Venind împăratul David a aflat toate mâncările mâncate în loc să le afle neatinse, după cum aștepta. Întrebându-i, apoi, cine i-a învățat, a aflat astfel pe fiul său, carele a prețuit plugul de aur.“ (B.A.R. ms. rom. nr. 4.554: *Răspunsuri la chestionarul lui N. Denșușianu*, localitatea Stoenescu jud. Suceava).



Întâlnirea cu regina din Saba, femeia pe care regele o considera o egală a lui

Asemenea celor mai mulți eroi legendari, copilul Solomon posedă calități cu totul deosebite: „Când au fost cursul anilor (4480: [anul calculat este î.Hr. – n.n.]) atuncea stătu împărat marele și prea înțeleptul Solomon fiind om tânăr numai de doisprezece ani, și era foarte înțelept și cu sfat mare cât nici au fost altul protivnic lui, nici va mai fi“ (*Inceputul*

de înpărăția lui Solomon, B.A.R. ms. rom. 4.865).

Din textul sacru aflăm că tânărul rege Solomon a fost înzestrat cu acele calități excepționale în urma rugăciunii pe care i-a adresat-o lui Dumnezeu atunci când, conștient de greaua sarcină ce-i revine ca urmaș al lui David la tron, i-a adus jertfă pe munte și i-a adresat rugămintea de a-l ajuta să devină un bun conducător. Episodul acesta pare a fi sursa unei scurte relatări consemnate de Dobre Ștefănescu în Urziceni, jud. Ialomița. În conformitate cu tradiția populară românească, marile teofanii care au loc de Crăciun, de Bobotează, Paști sau Rusalii „deschid cerurile” și oamenii pot comunica nemijlocit cu divinitatea, dacă știu ce trebuie să facă, cum să se pregătească și când trebuie să acționeze. Acum ei pot dobândi calități excepționale, dar tot acum pot fi pedepsiți dacă cererile lor sunt necum-pătate, nechibzuite sau lipsite de înțelepciune și dreptă măsură. „În noaptea de Bobotează [oamenii – n.n.] cred că se deschide cerul și cel ce are noroc să fie deștept și să vadă când se deschide, cere ce va voi de la Dumnezeu și îndată i se împlinește voința. Ei cred că Solomon regele Iudeiei a văzut când s-a deschis cerul în noaptea de Bobotează și a cerut de la Dumnezeu să-i dea minte și înțelepciune și Dumnezeu i-a dat.”

Prin calitățile sale de născocitor și creator, el le oferă oamenilor tehnologii particulare, care presupun un grad superior de „prelucrare” a naturii. Din acest efort intelectual rezultă instrumentele muzicale, oglinzile, obiecte care, la rândul lor, stimulează creativitatea umană, mai ales artistică, au

implicații estetice. Asemenea acțiuni echivalează cu probele pe care trebuie să le treacă eroul basmului fantastic, de exemplu, care luptă cu balaurul, cu zmeul, înfruntă păsări uriașe și forțe diavolești, pentru a dobândi un statut social superior. Într-o astfel de „grupare” a luptătorilor cavaleri, purtători și mânăuitori de arme, se află celălalt erou al cârților populare pe care l-a acceptat și l-a asimilat folclorul românesc, Alexandru Macedon. Cei doi Solomon și Alexandru alcătuiesc un portret complementar al unui erou ideal: macedoneanul este prototipul luptătorului, eroul biblic este înțeleptul prin excelență.

„Împărăteasa, atunci, și-a dat seama că o parte bărbătească a pus mâna pe trupul ei și l-a blestemat: «Blestemat să fii, fiul meu, și să nu fii iertat decât atunci când voi auzi glas de lemn». După mult timp Solomon a făcut un fluier de lemn.”

Înțeleptul, copil sau adolescent, revine și oferă rezultatul strădaniilor sale în acel loc în care se ivise starea de tensiune și anulează conflictul pe care singur îl instrumentase. Mediurile despre care am amintit sunt acte creatoare întreprinse în cadrul și în favoarea aceluiași grup. Blestemul cu care mama sa l-a împovărat atunci când el a manifestat o atitudine lipsită de respect și i-a înfirmat, astfel, statutul – i-a cântărit mintea, a supus-o unei tentații care s-ar fi soldat cu o relație incestuoasă, i-a văzut trupul gol – poate fi ridicat numai atunci când eroul împlinește un act pe care nici un om nu-l poate realiza, dat fiind că i se cere să scoată glas din lemn uscat, din scândură, așadar să revitalizeze vegetalul

distrus, să reînvie acel element vital descompus sau amorțit. El împlinește sarcina declanșând un mecanism cultural, stimulând creativitatea umană când inventează fluierul, trâmbița, trîșca, scripa.

Actul creator al lui Solomon îl apropie pe erou de sacerdotul prin grija căruia era activată funcția magică a copacului oracol în mitologiile antice. Textele biblice și apocrife îl prezintă pe regele Solomon preocupat și apropiat, într-un mod cu totul special, de construirea instrumentelor muzicale, unelte prin care omul îl preamărește pe Dumnezeu, pentru realizarea cărora materia se prelucrează la un nivel superior. În conformitate cu tradiția talmudică, fiica lui Faraon i-a prezentat lui Solomon 1.000 de instrumente muzicale, pentru a-i preamări pe idoli străini. Grija deosebită pe care o acordă Solomon construcției instrumentelor muzicale destinate a fi utilizate în marele templu din Ierusalim pentru cântările de slavă ce se aduceau acolo lui Dumnezeu este subliniată și în textul cărții lui J. Flavius: „Regele a primit din așa-numita Tară a Aurului pietre prețioase și lemn de pin, întrebuințat la facerea balustradelor pentru templul Domnului și palatul regelui și la făurirea instrumentelor muzicale, precum chitara și naba [s.n.], cu care leviții își acompaniau imnurile lor închinute lui Dumnezeu. Ca frumusețe și mărime, ele le întreceau pe cele ce fuseseră aduse mai înainte sau erau folosite în zilele acelea [...] lemnul de pin de atunci [...] semăna cu lemnul de smochin, doar că era mai alb și mai strălucitor.” ■

Microarhiva Magazin istoric

NU ESTE MOMENTUL DESCURAJĂRII, CI AL ACȚIUNII

GEORGE G. POTRA

Director al Fundației Europene Titulescu

Contribuțiile românești la istoria aviației mondiale – este suficient să menționăm pe acelea ale lui Traian Vuia, Aurel Vlaicu, Henri Coandă, Elie Carafoli – nu s-au bucurat totdeauna și peste tot de recunoașterea și prețuirea pe care le merită.

În prima lună de primăvară a acestui an, sub patronajul U.N.E.S.C.O., în Franța s-au celebrat 100 de ani de

la zborul din 18 martie 1906, de la Montesson, când pentru prima dată un aparat mai greu decât aerul s-a desprins de la sol prin mijloace mecanice de la bord (Magazin istoric, nr. 3/2006). Ca istoriograf, nu pot rămâne insensibil față de personalitatea de medalie a lui Traian Vuia, care a fost nu doar un remarcabil om de știință, ci și un om politic important, un susținător al cauzelor neamului nostru, atât după Primul, cât și după cel de Al Doilea Război Mondial.

Mă rezum la a aminti că, la 30 aprilie 1918, el a devenit președinte al Comitetului Național al Românilor din Transilvania și apoi membru al Comitetului Național al Românilor, având în frunte pe Take Ionescu. În 1944, Traian Vuia a fost ales președinte al Frontului Național Român din Franța.

BREVET D'INVENTION.



Sunt bucuros să pot oferi cititorilor revistei Magazin istoric un set de 12 scrisori inedite adresate de Traian Vuia lui Caius Brediceanu și aflate de aproape cinci decenii în posesia părintelui meu George Potra.

Destinatarul scrisorilor, băănățean, lugojean, era mai tânăr decât Vuia cu șapte ani. Magazin istoric l-a prezentat prin amintirile fiicei lui, doamna Olga Brediceanu Fruma

(nr. 4/2006).

Cele 12 scrisori acoperă perioada 5 iulie 1920-22 decembrie 1925. Există toate temeiurile să credem că schimbul de epistole dintre cei doi a fost la fel de susținut și în anii 1922, 1923 și 1924 și să presupunem fie că ele se află într-un alt fond, fie că s-au pierdut.

În scrisorile din anii 1920-1925 către Caius Brediceanu – pe care îl considera deopotrivă un confesor, un sfătuitor, un sprijinitor financiar, un prieten – Vuia face interesante referiri, uneori cu amănunte, la problemele financiare și juridice pe care le-a avut în cea de a doua perioadă a activității sale de creație: noile cercetări științifice și preocupări tehnice privind componentele și performanțele fie ale ciclopterului (aparat de zbor ale cărui aripi

rotative erau acționate prin pedale de forța musculară a pilotului), fie ale elicopterului; realizarea generatorului cu aburi, cu combustie internă și ardere catalitică; căutarea unor noi surse de finanțare a cercetărilor, discutarea și perfectarea propriilor brevete pentru invențiile sale în Statele Unite ale Americii, Marea Britanie și Germania.

Scrisorile pe care Traian Vuia le trimitea din Franța au încărcătura morală a omului încrezător în aspirațiile sale, în propriile forțe intelectuale, în demersul său științific, cu adevărat provocator.

Viața politică românească este și ea prezentă. În consonanță cu regionalismul transilvan, reductiv și intransigent, care a funcționat un număr bun de ani, Vuia nu se sfaia să semnaleze și să reproșeze „spiritul fanariot” și „ciocoismul” celor de la București.

Alături de alți conaționali aflați în Franța, Traian Vuia desfășoară în anii 1922-1926 o acțiune potrivnică guvernului

Ion I.C. Brătianu, dar nu împotriva României, în cercurile politice franceze, folosind structurile Loji masonice „Ernest Renan”, din care făceau parte, și relațiile cu figuri proeminente din alte loji frâncmasonice ai căror membri ocupau poziții importante în Parlamentul și guvernul de la Paris.

În numeroase rânduri se face ecoul tristeților pe care i le provoacă comportamentul unora dintre români, care uitau că îndatoririle patriotice ar fi trebuit să fie prioritare, lansându-se în defăimări și atacuri subterane, unii împotriva altora, ceea ce aducea indiscuțabil prejudicii autorității și credibilității celor de care țara avea nevoie ca să îi promoveze interesele în marile capitale occidentale.

În editarea textelor am păstrat particularitățile stilistice ale originalelor și acolo unde am crezut necesar am introdus unele explicații între paranteze drepte. Pentru unele persoane amintite în text și mai puțin cunoscute publicului larg cititor, am redactat scurte casete biografice.

Viry-Châtillon, 5 iulie 1920,
28 Bd. Husson

pentru un ceas, regret că nu
vă pot revedea cu ocaziunea
plecării dnei [Maria] Bre-

diceano [soția lui Caius]. Vă
rog pe ambii să mă scuzați și
să prezentezi omagiile mele
respectuoase dnei Mărioara
și dnei Șerban [Maria Blaga,
soția lui Mihai Șerban].

Scumpe Caius,

Am sosit aici marți, 29 iunie, dimineața, unde am aflat lucrarea în curs și piesele mecanice ale reductorului de viteză. Se lucrează încontinuu, s-a lucrat și ieri, duminică. Montajul motorului pe ciclopter înaintează și cuget că, în săptămâna asta, motorul se va învârti deja pe mașină și după aceea ne va rămâne numai montajul accesorilor.

Sunt aproape complet restabilit. Deocamdată nu mă pot îndepărta de aici [nici]



După reîntoarcerea ta din Spa [stațiune din Belgia; în iulie 1920 a găzduit Conferința consacrată reparațiilor de război datorate de Germania și limitării forțelor armate germane], dacă ai cel puțin o jumătate de zi liberă, vino aici, ca să ne consfătuim în problema transmiterii brevetelor. Am scris un memoriu în chestie și este completat cu toate documentele necesare. Eu voi consulta după aceea cabinetul Casa-

longa, ingénieur-conseil en matière de propriété industrielle [inginer-consultant în probleme de proprietate industrială].

În speranța de a ne revela în scurt timp, te îmbrățișez,

Al tău devotat,

Traian

Port-Aviation,
4 octombrie 1920

Scumpe Caius,

Primii scrisoarea ta din Praga și mă grăbesc să-ți comunic, după cum îți telegrafiasem, că afacerea brevetului din Statele Unite din America este regulată. Brevetul s-a depus în numele tău. Am semnat vineri la Consulatul american plenipotență și cesiunea. Prezența ta nu a fost necesară, după cum credea inginerul Dumont, cu care avusem întreținerea în biroul Casalonga. Este evident că, deși nu ești

silit să precipitezi reîntoarcerea în Franța, este de mare interes ca să fii aici cât mai curând. Ai uitat să aranjezi afacerea cu brevetul englez deja acordat, ți-am remis un document primit de la Casalonga?

Nu am încercat încă mașina. Abia vineri am terminat montajul și acum înlocuiesc multe sârme, care îmi par slabe.

Am nădejdea că perseverând vei duce la bun sfârșit afacerile ce ai început. Deviza ce ai adoptat: *Quand même* [oricum] este cheia tuturor izbânderelor.

Prezentă felicitările mele cele mai sincere dsoarei Cornelia cu ocaziunea căsătoriei [sale cu Lucian Blaga. Căsătoria a avut loc la 16 decembrie 1920. Potrivit informațiilor date nouă de doamna Dorli Blaga-Bugnariu, Lucian Blaga și Cornelia Bredeceanu s-au căsătorit în aceeași zi cu Adrian Maniu și Ottilia Majuch, fiindu-și reciproc maritori]. Aștept cu dor momentul

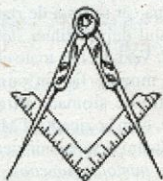
când* va putea boteza copilul nostru.

Te rog scuză-mă la d[le] [Gheorghe] Dobrin pentru întârzierea răspunsului la scrisoarea din urmă. Nu mă îndoiesc că vei reuși să-l convingi că ar fi o greșeală ireparabilă de a mă reîntoarce acum în țară. Întreabă-l cum stau cu subscripțiunea mea la 50 de acțiuni la Creditul Bănețean.

[Gheorghe] Crișan a sosit aici vineri, a descins la Hôtel Gallia. L-am pus ieri în curent cu starea afacerii și i-am spus că ai luat sarcina întregii chestiuni financiare. A regretat că nu te-a putut întâlni, credea că te va afla aici, îl aștepta azi la Juvisy.

Nu uita pe Filip Laurențiu, 3 Str. Hărtănoaiei, în București.

Prezentă omagii respectuoase dnei Mame [Cornelia Bredeceanu, născută Rădulescu], dnei Mărioara [Bredeceanu] și dsoarei Sempronia [sora lui Caius]. Salutărilor dlui Dobrin și tinerilor și



Loja „Ernest Renan“ (Paris) s-a constituit în 1910, în obediența Grande Orient de France. La epoca apropierea românilor de această lojă, Mastru Venerabil era Marcel Huart de la ziarul *Le Temps*. Din cei aproape 100 de membri, 11 erau jurnaliști și publiciști. Primul român inițiat a fost Samuel Silvan Krainic, avocat, consilier pe lângă Legația României de la Paris (1916). Lotul cel mai însemnat a fost dat de delegația română la Conferința de Pace de la Paris (1919), în frunte cu Alexandru Vaida-Voevod, Caius Bredeceanu, Mihai Șerban, Traian Vuia, Ion Pillat, Gheorghe

Crișan și Voicu Nițescu (*Magazin istoric*, nr. 4/1997). Ulterior și alți români au fost inițiați aici: Ion Lugoșianu, Victor Cădere, Noti Constantinide și Petru Ciolan. În 1931, loja a luat măsura radierii celor care nu-și mai plătiseră metalele [cotizațiile] la zi.

Toate datele și informațiile cu privire la Francmasoneria din România folosite în acest articol au fost obținute prin bunăvoința d-lui Horia Nestorescu-Bălcești, autorul lucrării *Enciclopedia ilustrată a Francmasoneriei din România*, vol. I-III, Editura Phobos, București, 2005.



Mihai Șerban (1887-1947).

Om politic ardelean, cu studii universitare la Viena, Halle și Iași. Licențiat al Academiei de Agricultură din Halle, doctor în Drept al Universității din Iași. A fost delegat la Conferința de Pace de la Paris (1919), profesor universitar, rector al Academiei de Agricultură din Cluj, pe care a și organizat-o; membru al Partidului Național-Tărănesc, deputat, senator, delegat la numeroase conferințe internaționale. A fost subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor (iunie-

octombrie 1932), subsecretar de stat pentru minorități la Președinția Consiliului de Miniștri (1933); membru în Directoratul Frontului Renașterii Naționale (1939) și subsecretar de stat la Agricultură și Domenii (februarie 1939-iulie 1940); membru corespondent al Academiei Române.

dșoarei Elenuta [soră cu Romulus, Caius și Ionel Dobrin].

Te îmbrățosează,

Al tău,

Traian

Viry-Châtillon,

16 octombrie 1920

Dragă Caius,

Am primit scrisoarea ta din Praga și cea trimisă prin dl. de Barabas, care mi-a comunicat și verbal conținutul scrisorii tale. Cuget că ai primit deja atât scrisoarea, cât și telegrama adresată la Lugoj.

Brevetul american este aranjat, după cum ți-am scris și telegrafiat. S-a depus în numele tău, eu am semnat atât rugarea, cât și cesiunea. Am făcut de asemenea ce privește Germania.

Continuăm cu punerea la punct a mașinii. Nici un organ

mecanic nu mai cedează, deși aripile se învârtesc la 6566 ture pe secundă. Ușurarea mașinii devine tot mai evidentă, viteza de înaintare pe pământ a întrecut deja 5 metri pe secundă. Va trebui să căutăm să ridicăm puțin puterea motorului, care acum se învârtește abia de 1.700 ori pe minută, voi ridica această viteză la 2.000 ture pe minută. Fapt este că numai o diferență de câteva kilograme ne leagă de pământ.

În momentul succesului îți voi anunța rezultatul prin o telegramă la Lugoj, în două

cuvinte: *Tout va* [totul funcționează].

Ghiță este aici de două săptămâni, a fost aici în mai multe rânduri. Credea că te află aici, va pleca curând în țară.

Sărutare de mână doamnelor și dșoarelor [Olga, Cornelia și Sempronia] Brediceanu.

Te îmbrățoșez cu drag,

Al tău,

T. Vuia

P.S. Am fost și eu puțin bolnav, zic puțin, pentru că sunt obișnuit și nici o boală trupească nu mă emoționează, scăzuse însă și moralul. Eu am învățat însă cum trebuie să trăiesc, ca prin restabilirea trupeză să mi se remonteze și moralul. Când ajunge omul peste 40 de ani, trebuie să fie foarte moderat în mâncare și băutură, orice supraalimentare la un om cu stomac normal produce o intoxicație. Îndată ce simt o scădere a apetitului, 1-2 zile nu mai mănânc decât o ceașcă de lapte cald și o felie de pâine la fiecare „repas” [masă] și mă mir întotdeauna cât se urcă de repede moralul după odihna stomacului. Vezi deci că toate chestiile morale la om sunt o chestie de stomac, *Magenfrage*, cum ar zice Karl Marx. De altcui și stoicienii ziceau: *phisei homologoumenais* ze-

Gheorghe Dobrin (1875-?). Avocat și ziarist bănățean, doctor în Drept al Universității din Budapesta. Fondator al ziarului *Drapelul* din Lugoj. Participant activ la luptele politice naționale ale românilor lugoieni. Fruntaș al Partidului Național Român și promotor al mișcării pentru constituirea Consiliului Național Român. Prefect al județului Caraș-Severin (1919-1920).

Gheorghe Crișan (1887-1935). Avocat și om politic, doctor în Drept, participant la Adunarea Națională de la Cernăuți (28 noiembrie 1918) și la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia (1 decembrie 1918). A făcut parte din delegația României la Conferința de Pace de la Paris (1919). Membru al Partidului Național Român, deputat în primul Parlament al României Mari. Subsecretar de stat la diferite ministere în perioada 1930-1933, comisar al guvernului pe lângă Banca Națională a României (1928), vicepreședinte al Camerei Deputaților.

să trăiești conform cu natura. Deci nu te spăria, fă ca și mine, postește din timp în timp și îndeosebi ferește-te de mâncările prea grase. Mastică însă bine tot ce mănânci și te vei scăpa de multe boli și suferințe și vei trăi lung timp. Asta o zic nu pentru că aș dori să trăiesc, ci pentru că, cred eu, că avem datorința de a dura, reprezentăm un capital, în care trebuie să tragem cel mai mare beneficiu.

Îndată ce vom termina cu punerea la punct a acestei mașini, ne oprim cu mașina prezentă și încep construcția unei mașini noi de 16 cai putere și una mică, ușoară de tot și cu aripi mai mici pentru picioare.

Garches, 29 novembre 1920,
7 Rue de Toulon

Scumpe Caius,

Din scrisoarea adusă prin dl [Marinescu] Bragadiru, am auzit cu bucurie că ne vom revedea în curând.

Iată cum stăm cu ciclopterul. După plecarea scrisorii din urmă, am încercat mașina pe teren. Aripile aveau incidența (pasul) cel mai mare și se învârtteau de 6058 ori pe minută. S-a rupt axa unui angrenaj din reduc-

torul de viteză, ceea ce a adus cu sine și ruperea duor [a două] roate cu dinți. Le-am refăcut și mai puternice și am redus viteza elicelor în raport cu motorul de la 1:27 la 1:33. Motorul era regulat astfel, ca elicele să nu se poată învârti peste 60 pe minută.

Mașina pilotată de Rappe-neau, înaintând cu o viteză de 5 metri pe secundă, nu a părăsit pământul. Fiind cu 10 kilogr. mai ușor am pilotat mașina în 4 nov. Ușorarea mașinii a fost evidentă, pentru că în momentul când elicele făceau 60 de învârtiri mașina înainta acuș pe roata dreaptă, acuș pe roata stângă, fără de a părăsi cu totul pământul.

Văzând că suntem tan-genți și dispunând de o rezervă de putere motrice, am mărit viteza de rotațiune a elicelor. În 6 nov. viteza de rotațiune s-a urcat la 66, iar sustentațiunea [aici capa-

citarea de a se menține în aer a unui aparat de zburat] a crescut cu 21%. Repetând această încercare în hangar am auzit un zgomot neobiș-nuit și la demontaj am constatat o torsiune în organele de acaplare a axei orizontale. Le-am înlocuit cu piese mai rezistente și în 18 l.c. am repetat încercarea în hangar. La a doua încercare 4 poc-nituiri succesive ne-au anunțat o ruptură de dinți în angrenajul conic din dreapta. Cre-zându-l rupt, pentru că era cam uzat, l-am înlocuit cu un angrenaj nou, ajustat cu multă grijă. În 24 l.c. am procedat la o încercare nouă și făcusem pregătiri de ieșire, deoarece nu suferea nici o îndoială că cu o sustentație de 2125% mașina va părăsi pământul. La a patra punere în mișcare pentru o durată de 5 minute, un zgomot neobișnuit, înainte de a ajunge la viteza de rotațiune de 66 învârtiri, ne-a anunțat o nouă rupere de dinți din angrenajuri. La demontaj am constatat sfărâmarea ace-luiași angrenaj.

Am decis fabricarea de 3 angrenaje speciale. Cele de până acum erau angrenajuri aflate în comerț. Am decis a le face mai rezistente, alegând un modul și o lungime de

Tiberiu Brediceanu (1877-1968). Compozitor și folclorist, unul dintre membrii fondatori ai Operei Române, Teatrului Național și Conservatorului din Cluj. Director al Operei Române din Cluj (1920); președinte (1928-1947) și director (1934-1944) al Conservatorului „Astra” din Brașov; director general al Operei din București (1941-1944). Membru corespondent al Societății Franceze de Muzicologie; premiul pentru folclor al Societății Compozitorilor Români, Premiul național pentru muzică, Artist al Poporului (1957), membru corespondent al Academiei Române (1936; repus în drepturi la 3 iulie 1990).



Louis Breguet (1880-1955; cel din stânga, sus, în imagine). Promotor al aeronauticii, unul dintre primii constructori de avioane (1909) și elicoptere în Franța. La bordul unui Breguet-XIX, Dieudonné Costes și Bellonte au făcut primul zbor fără escală Paris-New York (1930).

dinți mai mare și o reducere a efortului axei orizontale. Această schimbare permite totodată și suprimarea reducerii de viteză. Aceste modificări aduc cu sine și înlocuirea cutiilor în care sunt montate angrenajurile și montajul motorului.

Sunt ocupat cu desenul acestor piese speciale, pe care le voi comanda imediat ce vor fi pe deplin studiate.

În Garches se vor termina în scurt lucrările de degajare și voi începe construcția atelierului mecanic.

În așteptarea răspunsului sau a sosirii tale.

Te îmbrățoșez cu drag,

T. Vuia

Garches, 5 ianuarie 1921

Scumpe Caius,

Primii scrisoarea din urmă. Dacă pleci în familie, prezintă omagiile mele respectuoase doamnei Brediceanu și vă doresc la toți un An Nou fericit.

După o vagă [val, de la franțuzescul *vague*] de frig cumplit, acum avem timp de primăvară +815°C.

În scrisoarea ce ți-am spedit [expediat] în 27 dec.

te-am rugat ca, în cazul că nu ai putea veni acum, să-mi trimiți fondurile ce aveai intențiunea de a aduce cu tine.

Anuitățile [sume de bani plătite periodic la rambursarea unei datorii] brevetelor îmi cer sume mari, de asemenea construcția atelierului, cumpărarea mașinilor, continuarea lucrărilor. Lucrările motorului nu le pot relua fără de a avea un atelier propriu, iar lucrările ciclopterului le-aș putea duce cu o viteză înțreită, dacă aș dispune de mașini spre fabricarea pieselor mecanice, înțeleg trei mașini indispensabile. *Time is money* [timpul costă bani], să nu așteptăm ca concurenții să revină la suprafață. O parte din fondurile debursate [cheltuite] și care vor mai fi sunt

investițiuni, d.e. atelierul, mașinele, terenul etc. Pentru toate lucrările și mașinele, la care am făcut aluziune mai sus, am nevoie de o sumă de cca 70.000 fr.

Eu am pregătit depunerea unui brevet de carburator-generator pentru motor și nu știu ce trebuie să fac ca să-l depun în numele tău. Acest carburator-generator este inima motorului, este făcut din ian. 1919 și ar putea fi pericol în așteptare *ahead* [în viitor], că și alții caută în aceeași direcțiune și hazardul, care face rău adeseori, poate să ducă pe cineva ca să facă același. Eu îți voi trimite, mâine sau poimâine, un *pouvoir* [împuternicire], ca să-l semnezi conform indicațiilor date de d. Casalunga, 15 Rue des Halles, și să-l legalizezi.

Vecinul nostru pare dispus să vândă, afacerea însă nu este urgentă, putem aștepta.

Îmi este o încurajare prețioasă credința ce aveți în succesul lucrărilor. Sunt convins că această credință nu va fi înșelată, pentru că rezultatul depinde de tenacitatea noastră. Cunosce fanarioții din



Paul Cornu (1881-1944). Inginer francez, constructor de biciclete. A conceput și realizat primul elicopter. La 13 noiembrie 1907, la Coquainvilliers, aproape de Lisieux, s-a ridicat de la sol cu elicopterul la înălțimea de 30 cm, pentru o durată de 20 de secunde.

Regat, oameni de puțină credință, care cred că toate suferințele se pot cumpăra.

La instalațiunea ofițerilor, care a fost prezidată de un savant la Sorbona, profesorul L., acesta a făcut elogiul dlui [Alexandru] Vaida [-Voevod] și al tău și a felicitat pe V.H. [Marcel Huart, Maestrul Venerabil al Lojei „Ernest Renan” din Paris] pentru recrutarea unui grup de elită românească. La banchetul solst [solstițiului de iarnă], președintele a ținut un toast în onoarea dlui Vaida și m-a rugat să fiu interpretul lui la voi. Le-am mulțumit și am promis că vă voi comunica salutările lor frățești.

Nu uita să-mi trimiți fotografia tuturor pentru carta de identitate.

Te îmbrățișez cu drag,

T. Vuia

P.S. Salutări prietenești și frățești la prieteni și frați,

îndeosebi lui Tiberius [Brediceanu], nu-mi spui dacă continuă a se ocupa de artă. Aud că opera din Cluj s-a mutat la București. Cornelia [Blaga] continuă studiile [a obținut licența Facultății de Medicină a Universității „Ferdinand I” din Cluj].

Juvisy, 11 ianuarie 1921

Scumpe Caius,

După cum îți anunțasem în scrisoarea de acum câteva zile, iacă aci alăturat un *pouvoir* pentru Casalonga, să-l semnezi la locul indicat și să mi-l returnezi numai-decât. Nu are nevoie de legalizare.

Când ai fost aici la Viry-Châtillon, ți-am remis un document, primit de la Casalonga, relativ la exploatarea brevetului englez și privind elicele. Te-ai însărcinat să faci ce este

necesar, nu știu însă dacă ai luat dispozițiuni. Dacă nu, nu ai putea să-mi trimiți scrisoarea ce ți-am dat?

Dacă te duci la Lugoj, ai bunătatea de a te informa cum stă subscripțiunea mea la 50 de acțiuni din Creditul Bănățean și când trebuie să fac vărsământul restului.

Am remontat din nou ciclopterul, după ce am primit angrenajul nou și voi face experiențe. Aceasta nu m-a împiedicat să comand alte angrenaje mai puternice pentru mașina nouă, despre care ți-am scris în scrisorile din urmă. Aceste angrenaje sunt în parte terminate.

În așteptarea scrisorii tale, te îmbrățișez cu drag.

Al tău,

T. Vuia ■

(Va urma)



RADIO ROMÂNIA CULTURAL



	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iași	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

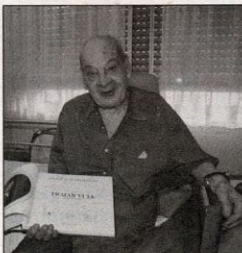
ALEXANDRU DANIELOPOL

LA 90 DE ANI

JEAN-YVES CONRAD, Paris

Cu puțin timp înainte de ora de închidere a azilului de bătrâni unde trăiește tatăl meu de suflet, la 17 mai 2006, ora 19.40, am ajuns în sfârșit la el cu un cadou colectiv: albumul *Traian Vuia și epoca sa*, care a apărut la 18 martie 2006 în colecția „Pionieri ai aviației mondiale”, la Editura Vivaldi din București. Autori: Dan Antoniu, George Cicoș, ing. Ioan Buiu, Dan Hadărcă, comandor George Paul Sandachi (directorul Muzeului Aerului) și Robert Șutic. Albumul a fost coordonat de către prietenul meu Dan Hadărcă, inspector la Autoritatea Aeronautică Civilă Română (A.A.C.R.) și autorul, împreună cu comandorul Sandachi, al unei cărți bine documentate despre prietul George Valentin Bibescu, care a apărut anul trecut la aceeași editură.

Albumul, care conține 176 pagini excepțional ilustrate cu fotografii inedite, designul aparținând Adrianei Popescu, a fost tradus în trei limbi străine (engleză, germană și franceză) de către Sanda Pop, Tania Mochi, Laurențiu Diaconu Colintineanu și autorul acestui articol. Volumul a apărut cu sprijinul Ministerului Transporturilor, Construcțiilor și Turismului, Ministerului Apărării Naționale,



Autorității Aeronautice Civile Române și Asociației Române Pentru Propaganda și Istoria Aeronauticii. Și prefața are o valoare deosebită, aparținând lui Gérard Feldzer, director la Muzeul Aerului și Spațiului de la Le Bourget, lângă Paris, cel mai mare muzeu de specialitate din lume. Domnia sa, fost comandant de bord la compania națională Air France, a îndeplinit până de curând funcția de

președinte al Aero-clubului Franței, care a fost înființat în 1898. A fost inițiat în privința contribuției strălucite a aviației române de către... Alexandru Danielopol însuși, care este încă vice-președinte de onoare al Comisiei de Istorie și de Artă a Aero-clubului Franței.

În 1998, când s-au sărbătorit 100 ani de la înființarea Aero-clubului Franței, Champs-Élysées-ul a fost plin de avioane, de steaguri și de portretele marilor pionieri ai aviației. Vuia și Coandă nu au lipsit, grație lui Alexandru Danielopol. La conferința pe care el a ținut-o, am fost și eu prezent. De atunci s-a stabilit o prietenie strânsă între noi.

Deci, La mulți ani, Alexandru Danielopol! Când am ajuns, Sandu mi-a spus: „Nu, dragule, nu m-am născut azi, acum 90 ani, ci la 30 mai, după calendarul vechi.” ■



Dacă în planul culturii și al ideilor sincronizarea noastră cu Europa a existat mai tot timpul, pe plan economic distanța care ne-a separat la un moment dat și pe care ne străduim și astăzi să o recuperăm poate fi ilustrată și de momentul apariției Bursei. În vreme ce la Bruges, Anvers, Lyon, Londra sau Amsterdam burse apăreau în secolele XVI-XVII, la noi ideea creării instituției se punea în 1839. Și cum se întâmplă îndeobște la noi, au mai trecut încă 43 ani până când au apărut „Bursa de comerț din Iași” și „Bursa de comerț de pe lângă camera de Comerț a circumscripției V, cu reședința la București”.

La asemenea comparații te incită cartea profesorului Vasile Bozga *Trecut și actualitate, articole, personalități, comunicări*, apărută la Editura Ager-Economistul, anul trecut din care mai poți afla că învățământul economic românesc interbelic se baza pe un liceu solid, pe o bază materială bine constituită, pe o stabilitate a prevederilor ce-i reglementau funcționarea și pe o salarizare corespunzătoare. Nu întâmplător, rectorul Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale era cel care ținea locul ministrului Economiei atunci când acesta pleca în concediu.

Cititorul mai poate întâlni o scurtă istorie a monetei în Țările Române și câteva portrete sugestive ale unor istorici și ale unor economiști care s-au preocupat de istoria economică.

1916-1944. ORFANII DE RĂZBOI ȘI OCROTIREA LOR



Atelierul de cizmărie al Școlii de îndreptare de la Copou-Iași

CORNELIU RADEȘ

Prima mare conflagrație mondială a lăsat pe drumuri sute de mii de copii ai căror părinți au murit pentru apărarea țării și reîntregirea pământurilor românești. S-a născut în acei ani un curent de opinie direcționat către o frumoasă operă socială și națională: asigurarea existenței orfanilor. Din acest sentiment de mare solidaritate s-a creat Societatea Ocrotirea Orfanilor din Război (S.O.O.R.).

Încă din primele zile ale intrării României în război, principesa Olga M. Sturdza (*Magazin istoric*, nr. 4/1993) a înființat la Iași, sub înaltul patronaj al Reginei Maria, cel dintâi cămin destinat adăpostirii primilor orfani. Regina, ferventă susținătoare a tuturor operelor de binefacere, a autorizat ca localul fostei școli de menaj din Iași „Principesa Maria” să fie transformat în orfelinatul „Regina Maria”. Astfel, la 16 septembrie 1916, a luat ființă primul orfelinat din România. Ulterior, prin stăruitorul îndemn al prin-

cipesei Sturdza, s-a constituit și primul Comitet de doamne din înalta societate (soții ale demnitarilor statului ce se aflau în refugiu în Moldova), care să lucreze în folosul copiilor orfani. Președinte de onoare a fost ales mitropolitul Pimen al Moldovei.

Cu părintească grijă

În curând s-au creat, rând pe rând, orfelinate la Piatra Neamț, Roman și în alte orașe. La 30 decembrie 1917, S.O.O.R. a fost recunoscută de

Guvernul României, dându-i-se delegație exclusivă pentru asistența orfanilor, fără deosebire de naționalitate. S-a avut în vedere, mai întâi, asistarea celor rămași fără ambii părinți. Identificați, aceștia au fost repartizați în orfelinatele nou create. Societatea se îngrijea și de copiii care nu ar fi avut loc în orfelinate, la domiciliul acestora, printr-o colaborare cu autoritățile locale.

Idealul urmărit era ca S.O.O.R. să exercite asupra orfanilor o atentă supraveghere a sănătății, dezvoltării armonioase și a drumului lor



Orfelinatul „Olga M. Sturdza”, din Husi

în viață. Societatea ținea astfel locul părinților cu toate îndatoririle pe care aceștia le-ar fi avut dacă ar fi trăit.

La realizarea acestui scop s-a muncit fără răgaz. După încheierea ostilităților s-au înființat așezămintele necesare: orfelinate, cămine, grădinițe, ateliere de meserii și școli de industrie casnică, școli de îndreptare (reeducare), infirmerii și sanatorii. S.O.O.R. și-a stabilit și unele obiective postinstituționale: plasarea orfanilor ajunși la vârsta dreptului de a munci și care căpătaseră o profesie; asigurarea asistenței juridice de care ar fi avut nevoie pentru apărarea drepturilor și intereselor lor; acordarea de ajutoare diverse la căsătorii, ca și pe timpul exercitării meseriilor și profesiilor celor protejați de ea.

De ocrotirea Societății au beneficiat în primul rând orfanii ai căror tați muriseră în timpul conflagrației și care aveau mamele decedate din orice cauză, înainte sau după pierderea soților. Erau ajutați copiii fără tată cu mamele în neputință de a-i crește, cei fără mamă, ai căror tați erau invalizi de război internați sau în neputință de a se îngriji pe ei,

precum și cei orfani de mamă, părăsiți, fără mijloace de trai și rămași fără supravegherea părinților, mobilizați sau chemați să îndeplinească un serviciu pentru armată. La terminarea războiului, Societatea, în înțelegere cu autoritățile administrative, județene și comunale, și-a asumat obligația să îngrijească și alte categorii de orfani, precum cei părăsiți în timpul războiului, fără mijloace de trai și fără supraveghere.

Ocrotirea înceta înainte de majorat doar numai atunci când asistatul era adoptat, își regăsea părinții prin reîntoarcerea sau liberarea lor, se căsătorea sau se constata că orfanul era în stare să-și câștige singur existența, prin dobândirea pregătirii necesare într-o meserie sau profesie.

360.000 asistați

Învățământul primar era obligatoriu pentru toți copiii, tendința fiind de a li se asigura o instrucție practică. Unele orfelinate erau profilate pe agricultură, gospodărie, diverse meserii etc. Cei care arătau aptitudini deosebite către învățătură sau arte erau susținuți la

școlile secundare, militare, normale, seminarii sau universități. După 1919, S.O.O.R. și-a extins activitatea în teritoriul ce fusese vremelnic ocupat, precum și în ținuturile dezrobite. Între 1919 și 1920 au fost înființate 9 regiuni administrative, care cuprindeau mai multe județe, cu reședințele în Iași, București, Craiova, Chișinău, Cernăuți, Sibiu, Constanța, Timișoara, Cluj.

Societatea și-a creat un organ superior de conducere, Consiliul Central, care întocmea și aproba bugetul general, discuta măsurile de asistență și le coordona în teritoriu, alcătui regulamentele generale de administrare, făcea repartitia fondurilor acordate, verifica și aproba descărcarea gestiunilor anuale, retrăgea mandatele membrilor din comitetele regionale, în caz de nevoie. Era condus de un președinte, care era de drept cel al regiunii întâi, cu sediul la Iași.

Punerea în practică a acestor opere umanitare s-a făcut la început cu concursul serviciilor statistice. Numărul total al orfanilor de război din întreaga Românie a fost stabilit la peste 360.000, care primeau asistență în orfelinate sau la domiciliu. S.O.O.R. a avut 102 orfelinate, la care se adăugau trei sanatorii, patru mari infirmerii și o școală de îndreptare. În orfelinate erau întreținuți aproape 10.500 de orfani (circa 6.000 băieți și 3.000 fete, iar aproximativ 1.400 erau ținuti la învățătură în alte școli cu internat). Alții erau asistați la domiciliu.

Societatea a asigurat orfanilor, în primul rând, o instrucție practică, pentru ca aceștia să devină „un câștig, și nu o pierdere pentru țară”. Grijă cea dintâi a fost instrucția ele-

mentară. Toate orfelinatelor au avut școli primare, multe dintre ele și grădinițe, iar altele școli speciale. A înființat și un seminar, menit să dea țării o serie de preoți „răsăriți din însăși jertfa neamului”. Au fost deschise și numeroase școli de adulți.

În instrucția practică a băieților predominau cultura pământului și practicarea unor meserii cât mai diverse, iar în aceea a fetelor menajul și îndeletnicirile casnice, utile vieții de familie. Funcționau școli speciale de agricultură la Miroslava-Iași, Lomb-Cluj, Periș-IIfov, Ghioroc-Timișoara, Ștefan cel Mare-Bălți, precum și școala de horticultură din Ungheni-Basara. Învățământul industrial și profesional se făcea în școli de meserii și ateliere speciale de cizmărie, tâmplărie, croitorie, fierărie etc. (băieți) sau în școli de industrie casnică și ateliere speciale de țesătorie, lenjerie, croitorie și broderie (fete). Școli inferioare de meserii funcționau la orfelinatelor „Principele Carol” (Cluj) și „General Poetaș” (Cetatea Albă), industriale – la Chișinău, apoi la orfelinatul din Brăila, „Grănicerul Mușat”



Vizita regelui Ferdinand la Expoziția de industrie casnică a S.O.O.R. (1923)

(Anadalchioii), „Principesa Olga M. Sturdza” (Mangalia), „Principesa Elena” (Cluj). Ministerul Industriei a recunoscut ca școli-ateliere orfelinatelor: „Principesa Elisabeta” din București, „Regina Maria” din Iași, „Principii Carol și Elena” din Târgu Neamț.

Demni de memoria părinților

Principiile care au călăuzit educația în orfeline au fost schițate de principesa Olga M.

Sturdza, președinta Societății, în cuvântarea de deschidere a Congresului S.O.O.R. de la Cluj, la 15 mai 1921: „Pe lângă scopul ei umanitar, opera noastră urmărește un înalt scop de educație și cultură națională. Am înțeles noi să întemeiem instrucția și educația copiilor, pregătindu-i, după aptitudinile lor, pentru o viață de muncă onestă, având deopotrivă grijă să-i facem și cetățeni utili Țării – demni de memoria părinților lor – și vrednici de a-i urma pe calea jertfelor, pentru înălțarea obștească. Îi creștem în cultul gloriosului trecut și al speranțelor viitorului Țării, în respectul credinței și în hotărârea lepădării de sine, pentru Patrie și Neam.”

Munca nu trebuia să fie „predată” ca o povară, ci să fie receptată ca o datorie către sine și către aproapele său, izvor de belșug și mulțumire, stavilă împotriva răului și de folos tuturor. Exemplul personal oferit de cei mari era cultivat constant, urmărindu-se efectele lui asupra celor mici, cu stimulări și încurajări.



Regina Maria în mijlocul orfanilor din Moldova, în toamna anului 1916



Atelierul de țesut covoare al orfelinatului din Târgu Neamț

Educația patriotică se sprijinea pe tradiție și cultul eroilor. Orfanii știau că sunt urmașii vitejilor care și-au jertfit viața pentru țară și neam. Patria le ținea loc de familie: îi iubea, îi ocrotea, îi învăța și îi răsplătea pentru jertfele părinților. Era ocrotitoarea lor bună și duioasă, care trebuia adorată și apărută. Religia avea un rol la fel de important în educația orfanilor. Preoții, prin prezența lor nelipsită, prin cuvântările lor, întăreau credința copiilor în Dumnezeu și în Biserica strămoșească.

Școala de îndreptare era o instituție specială și necesară, pentru corectarea copiilor cu porniri rele. S-a avut în vedere, pornindu-se de la principiul că nimeni nu trebuie lăsat să se piardă, îndreptarea lor nu oricum, ci sub o îndrumare atentă. În acest scop, S.O.O.R. a înființat la Copou-Iași, în aprilie 1921, „Școala de îndreptare”, ale cărei rezultate au fost dintre cele mai bune. În această școală (cu o capacitate de maximum 100 de locuri) se făcea o educație specială prin cele mai variate mijloace, în primul rând prin munca depusă spre binele celorlalți. Ea avea un caracter

preventiv, pronunțat pedagogic, copiii fiind tratați cu atenție și blândețe.

În primul deceniu interbelic activitatea Societății s-a extins, de la creșterea, instruirea și educarea celor adăpostiți în orfelinate, asupra tuturor categoriilor de orfani. Aceștia primeau bani, alimente, îmbrăcăminte, burse școlare, cărți, rechizite, atât cu ajutorul comitetelor filiale și comunale, cât și al membrilor corpului didactic și al clerului.

Pentru a-i susține pe cei din așezămintele Societății s-au instituit tutelate. S-a intervenit pe lângă autoritățile administrative și judecătorești pentru deschiderea succesiunilor și inventarierea averilor rămase de la părinții lor; s-a obținut validarea drepturilor de pensie, ale căror sume se depuneau pe numele orfanilor, pentru ca la majorat băieții să poată avea un capital inițial, iar fetele o mică zestre; s-au încheiat acte de adopție și pentru creșterea în familii și s-au făcut orice intervenții necesare apărării drepturilor și averilor orfanilor.

Organizația sanitară a S.O.O.R. precum și modul ei de funcționare au reprezentat

o adevărată noutate în epocă. Aproape fiecare orfelinat avea infirmerii, medici și personal sanitar. Copiii bolnavi erau supuși unui regim special de îngrijire, iar cazurile grave sau molipsitoare erau tratate în spitalele cu circuit normal. Existau și orfelinate-sanatorii ale S.O.O.R. în diferite părți ale țării: „Villa Greierul” din Iași servea pentru izolarea și tratarea tuberculozei pulmonare; la Șanțuri (Brașov) și la Curtea de Argeș erau două sanatorii-preventorii, pentru refacere; la Budache (Cetatea Albă), în sanatoriul „Gh. Ermiiev”, se tratau alte forme de tuberculoză. Alte centre sanitare erau în Iași, București, Chișinău și Cluj, conduse de câte un medic oculist. La Ruginioasa și Chișinău erau centre sanitare pentru convalescenți.

Ajunși la maturitate, orfanii din Primul Război Mondial au părăsit orfelinatele, fiind plasați în societate. În locul lor au venit alte categorii de orfani, încât în anii interbelici S.O.O.R. a avut o activitate continuă. S-au făcut eforturi mari pentru extinderea cazării, a amenajării unor spații de instrucție și educație cât mai funcționale, înzestrarea cu mobilier și lenjerie, pentru o alimentație cât mai consistentă.

Declanșarea celui de Al Doilea Război Mondial a readus în actualitate Societatea, care și-a făcut datoria atât în timpul conflagrației, cât și după aceea. Odată cu instaurarea regimului comunist, S.O.O.R. a fost desființată, iar patrimoniul ei a fost naționalizat.

Amintirea i-a dăinuit și încă mai este prezentă printre noi, prin orfanii de odinioară ajunși acum oameni împliniți cărora le-a dat un rost în viață. ■



*Giovanni Battista Porta a înființat
o Academie a secretelor*



*Pierre Jurieu a făcut
spionaj în sutană*



*Beaumarchais
a lucrat pentru
„Cabinetul negru”*



*Daniel Defoe
a condus o rețea informativă*

ACADEMIA SECRETELOR

ALEXANDRU POPESCU

Considerat un pionier al criptoanalizei, Giovanni Battista Porta (1535-1615), om de știință de la Universitatea din Neapole, fascinat de doctrinele oculte, înființează o „Accademia de Secreti”, grupând oameni de știință, cărturari ai vremii, dintre care unii desfășurau activități informative. Virtual, acestei „Academii” i-ar fi putut aparține o serie de oameni de cultură, scriitori, umanști, slujitori ai bisericii care, de-a lungul vremii, începând chiar din Antichitate, din diferite motive și în contexte variate, au colaborat cu serviciile secrete, au acționat în calitate de agenți ai lor sau au fost la conducerea acestora. Componenta informativă a activității unor intelectuali de marcă a fost mai puțin avută în vedere de istorici, deși ea poate arunca lumini noi asupra unor episoade ale vieții și chiar momente ale creației acestor personalități importante ale istoriei spiritualității universale. Este ceea ce încearcă autorul acestor rânduri în volumul aflat în pregătire, Academia secretelor, din care prezentăm câteva fragmente, edificatoare mai ales pentru perioada de început a activităților informative organizate.

Mediul spiritual din care au provenit încă de la începuturile organizării activităților informative o serie de agenți, chiar conducători de rețele ori servicii de spionaj, a fost acela al Bisericii. Unul dintre „părinții” diplomației secrete, în același timp, organizator al celui dintâi serviciu de spionaj politic regulat poate fi considerat cardinalul Richelieu (1585-1642).

Spioni în sutană

Odată cu atribuțiile politice ale lui Richelieu, cardinalul Mazarin (1602-1661) preia și conducerea serviciului de spionaj, cu care se familiarizase în perioada cât fusese secretar al predecesorului său. De asemenea, avusese prilejul să se familiarizeze cu acest domeniu în răstimpul în care fusese în slujba Vaticanului. În afară de acțiunile sale de diplomație secretă, Mazarin a inițiat și acțiuni de spionaj politic, de exemplu, împotriva rebelilor din sudul Franței, în tabăra cărora a trimis agenți. Unul dintre aceștia a fost un cleric, pater Berthold, care a primit și dispensa de a se îmbrăca în haine civile, fără a decade de la condiția de slujitor al Bisericii.

Un alt renumit „agent în sutană” a fost Pierre Jurieu (1673-1713), care a acționat ca agent hughenot francez în Olanda. Jurieu emigrează în 1682 în Olanda, unde devine profesor de teologie la Rotterdam. Organizează o rețea de spioni pentru a veni în ajutorul refugiaților protestanți după revocarea Edictului de la Nantes (1685) și adună informații privitoare la mișcările navelor în porturile franceze pe care le-a pus la dispoziția prințului de



Richelieu, un părinte al diplomației secrete

Orange, viitorul rege al Angliei, William III.

În împrejurări cu adevărat romanești a acționat călugărul iezuit pater Georgel. În timpul domniei lui Ludovic XV (1715-1774), în calitate de secretar al ambasadorului francez la Viena, cardinalul Louis Rohan, Georgel primește de la un necunoscut mascat oferta de a-i pune la dispoziție, contra unor sume de bani, copii după documente provenind chiar din „Cabinetul negru”, condus de von Kaunitz, centrul de informații al Imperiului Habsburgic. Conținutul unora dintre aceste documente este surprinzător, referindu-se la legături secrete ale ambasadurilor franceze în diferite capitale europene, de care Curtea de la Paris nu era informată. Transmise la Paris, aceste informații produc regelui o mare dezamăgire. Urmașul său, Ludovic XVI, pentru a preîntâmpina un scandal politic, acceptă să plătească o pensie informatorului din „Cabinetul negru”, a cărui identitate nu a fost cunoscută vreodată.

Misionari și agenți

Acțiunea unor oameni ai Bisericii, desfășurată mai ales sub acoperirea de misionari, a depășit granițele Europei, vizând, într-o primă perioadă, adunarea de informații în legătură cu pericolul reprezentat de mongoli. Avertismentelor călugărului Julianus, trimis secret al Papei Grigore IX (1227-1241) și al regelui Ungariei Bela IV (1235-1270) la mongoli, referitoare la pericolul unei invazii a acestora, nu li se dă crezare, cu urmările cunoscute (*Magazin istoric*, nr. 12/1976).

După aprecierea unui cunoscut istoric al spionajului, J. Piekalkiewicz, călugărul Piano Giovanni del Carpini, trimis al Papei Inocențiu IV (1243-1254) la mongoli, a fost un „superspion al Evului Mediu”. Del Carpini a jucat rolul unui agent de influență politică, iar relatarea sa, care a fost descoperită abia în 1920 în arhivele Vaticanului, constituie „cel dintâi și cel mai complet raport informativ” din Evul de Mijloc.

Drumul spre India a fost o altă prioritate a misionarilor-spioni. În această direcție s-a ilustrat călugărul Pedro de Covilhao, trimis al regelui portughez Ioan II (1481-1495). Considerat drept unul dintre cei dintâi „spioni comerciali”, de Covilhao descoperă drumul spre India cu câțiva ani înainte de călătoriile lui Columb. În mod surprinzător, regele Portugaliei nu folosește informațiile puse la dispoziție de călugăr.

Un continuator al unor asemenea expediții spre marele Imperiu de la Răsărit, având scopuri informative și de diplomație secretă, este desigur

spătarul Nicolae Miclescu, trimis, în 1675, de țarul Rusiei spre China. În afară de găsirea celui mai sigur drum spre China, Miclescu era însărcinat, prin „ucaz împărătesc“, „să facă cercetări, folosind orice mijloace“ și să „prezinte personal toate informațiile înscrise“ despre stările politice din această țară.

Intensificarea activităților de diplomație secretă face necesară apariția unor lucrări care teoretizează asemenea preocupări. Dacă cel dintâi tratat referitor la „arta spionajului“ poate fi considerată lucrarea *Cele treisprezece porunci*, datorată generalului N Tzu, care a trăit în China în perioada anilor 700-500 î.Hr. (*Magazin istoric*, nr. 10/2002), primul volum de referință despre diplomația secretă aparține lui François de Callieres, membru al Academiei franceze, secretar privat al lui Ludovic XIV. Eruditul francez publică în 1716, la Paris, o lucrare în care se ocupă de principalele calități pe care trebuie să le posede un diplomat, mai ales acela implicat și în acțiuni de diplomație secretă sau spionaj. Un ambasador, care adesea poate fi considerat un „spion legal“, „nu trebuie să subestimeze valoarea spionajului“. În acest scop, diplomatul trebuie să frecventeze toate cercurile politice, dar și pe cele ale artiștilor, care adesea au mai multe relații cu potențaii chiar decât diplomații.



Cardinalul Mazarin a inițiat acțiuni de spionaj politic

Voltaire, „agent de influență“

În 1743, François Marie Arouet-Voltaire (1694-1778) este invitatul lui Frederic II, regele Prusiei. Guvernul de la Paris îl înzestrează cu o „scrisoare de misiune“ pentru a acționa în vederea îmbunătățirii relațiilor dintre Franța și Prusia.

Ulterior, aflat la Haga, Voltaire intră în legătură cu amantul soției unui ministru olandez, prin intermediul căruia sunt sustrate o serie de scrisori, transmise la Versailles. Aceste scrisori au fost folosite și pentru a determina perfectarea unei alianțe între Franța și Prusia împotriva Olandei. Totuși, demersurile de diplomație secretă ale lui Voltaire pe lângă Frederic II nu dau rezultat și scriitorul se întoarce la Paris.

În 1750, Voltaire acceptă o nouă invitație din partea lui Frederic II, devenind „agent de influență“ al acestuia în Europa. În 1753, intervine o ruptură și, la plecare, Voltaire trebuie să facă față umilinței de a fi percheziționat la

Frankfurt în căutarea unor „hârtii de stat“, pe care el deja le pusese la loc sigur. Totuși, în 1757, Voltaire va servi ca agent intermediar între Franța și Prusia în timpul Războiului de șapte ani.

După 1759, va înceta orice activitate de acest gen, preocupându-se doar de literatură.

Montesquieu, șef de rețea

Alături de Daniel Defoe în Anglia (*Magazin istoric*, nr. 6/1983), abatele François Xavier de Montesquieu (1756-1832), membru al Academiei franceze, poate fi considerat printre cei dintâi intelectuali de marcă, șefi de rețele informative, a căror acțiune se întinde pe o perioadă îndelungată. În 1789, după izbucnirea Revoluției franceze, Montesquieu emigrează și, din 1792, devine principal agent al viitorului rege Ludovic XVIII, jucând un rol important în serviciul de informații condus de contele d'Artois, fratele lui Carol X. În timpul Consulatului, Montesquieu se implică în activități conspirative, sprijinind, în 1803, complotul condus de Cadoudal, care viza răsturnarea regimului instaurat de Bonaparte. Din Anglia, unde se refugiase din nou, Montesquieu conduce rețeaua de informatori, cunoscută sub numele de „Agence royale“. Continuă să joace un rol important în domeniul informativ în timpul Restaurației, devenind chiar ministru de Interne.

(Continuare în p. 63)

Clio
anunță

www.arhivisti.as.ro

Cu ocazia celui de-al treilea congres al Federației Arhiviștilor din România (F.A.R.), desfășurat la Constanța între 10-12 mai 2006, s-a lansat și o primă versiune a website-ului organizației. Cu o anumită întârziere, datorată unor motive subiective, F.A.R. a reușit să pătrundă astfel și pe spațiul public al internetului, pentru a-și face cunoscute pozițiile, scopurile și intențiile și pentru a asigura tuturor membrilor și simpatizanților un acces rapid și eficient la informația esențială.

Web-site-ul se prezintă ca o listă de cuprins, în stânga, ce va rămâne constantă pe tot parcursul navigării, cu un antet de pagină, de asemenea constant, care cuprinde legături către pagina de noutăți și către pagina de comunicate ale conducerii F.A.R., precum și o fereastră principală, în care se vor derula diversele secțiuni. Pagina de început cuprinde o legătură către *Statutul F.A.R.* și către versiunea în limba engleză a *Codului deontologic al arhivistului*, adoptat de Consiliul Internațional al Arhivelor.

În următoarea secțiune a website-ului sunt prezentate Comitetul director, scopul organizației, statutul F.A.R., adeziunea la Consiliul Internațional al Arhivelor, precum și lista asociațiilor membre. Se preconizează ca de aici să pornească legături către website-urile fiecărei asociații în parte.

În secțiunea a treia sunt înfățișate activitățile pe plan intern și extern ale F.A.R. Alături de rapoarte, programe și prezentări, aici se pot găsi, în cazul expozițiilor organizate de F.A.R., și imagini din cadrul manifestărilor.

Secțiunea a patra e – *Biblioteca de arhivistică* – se dorește o formă de distribuire a informațiilor profesionale. Pagina intenționează să cuprindă atât publicațiile de specialitate ale Arhivelor Naționale, care nu cunosc o difuzare foarte largă, cât și articole și studii ale arhiviștilor. Materialele vor avea strict un caracter arhivistic, iar publicarea lor pe website se va face doar dacă lucrarea respectă exigențele științifice ale profesiei. În egală măsură, există o subsecțiune specială consacrată centralizării legăturilor către alte website-uri conținând informații de specialitate.

O altă secțiune intenționează să vină în ajutorul celor interesați de legislația arhivistică. Aici se pot regăsi principalele acte

normative cu implicații în activitatea de arhivă în România, inclusiv în format digital, și solicitările *Instrucțiuni privind activitatea de arhivă la creatorii și deținătorii de documente*, care nu au mai fost de mult timp republicate în format clasic și a căror nevoie este tot mai mult resimțită de diverși utilizatori.

In fine, ultima secțiune este dedicată unui forum profesional. El este găzduit în cadrul listelor de discuții Google și se află în faza de testare. Mesajele sunt publice, dar postare de mesaje pe forum nu se poate face decât după înscriere, acțiune moderată de administratorul site-ului. Responsabilitatea juridică pentru conținutul mesajelor aparține celor care le postează. Această secțiune se dorește a fi un imbold la depășirea barierelor comunicaționale între arhiviști și un element care să faciliteze schimbul de opinii și păreri, de găsire în comun a unor soluții la probleme specifice profesiei. Desigur, rămâne de văzut în ce măsură această formă de comunicare va fi populară printre arhiviștii români, dacă ea își va îndeplini scopul pentru care a fost inițiată.

Acest website, aflat la o primă versiune, intenționează să se dezvolte pe măsură ce impactul cu utilizatorii o va cere. Deja, în cadrul discuțiilor de la Constanța au apărut o serie de noi sugestii, care vor conduce la o îmbunătățire a comunicării între utilizatori, dar mai ales la o interfață mai prietenoasă și o legătură mai directă la informațiile de larg interes. Principalul obiectiv pe termen scurt este obținerea unei gazde pentru website-ul F.A.R., care să permită eliminarea banner-elor publicitare de tot felul postate de administratorii domeniului as.ro. ■

Bogdan Florin POPOVICI



1945. CUM A RĂMAS MARAMUREȘUL ROMÂNESC?

ALEKSANDR STĪKALIN (Moscova)

La 5 martie 1945, în preajma instalării oficiale a guvernului condus de dr. Petru Groza, autoritățile sovietice de ocupație arestau în orașul Sighet un important grup, acuzat că pregătea o revoltă împotriva Armatei Roșii. Orașul, ca și întregul județ Maramureș se aflau sub administrarea militarilor sovietici. Autoritățile comuniste de la Kiev sperau să alipească Ucrainei sovietice și acest teritoriu. De ce n-au reușit vom afla din partea a doua a articolului, încredințat revistei de constantul nostru colaborator, cercetător la Institutul de Slavistică din Moscova.

La sfârșitul lui martie 1945, pentru realizarea unor contacte cu forțele politice locale și restabilirea administrației românești în județul Maramureș, la Sighet a sosit, de la Cluj, Nicolae Goldberger, înputernicit al Frontului Național-Democratic, concentrare a partidelor de stânga (el era, în același timp, și secretar al organizației partidului comunist pe întreaga Transilvanie de Nord). Pornind de la schimbarea liniei Moscovei față de administrația

românească, Goldberger a încercat să se înțeleagă cu reprezentanții organelor aflate sub controlul „Radei Populare a Ucrainei Transcarpatice” în ce privește instalarea în județ (ca și în întreaga Transilvanie de Nord) a structurilor administrative românești, dar tentativele lui au fost zadarnice. Cum era de așteptat, organele locale ucrainene („comitetele populare”) au refuzat categoric să renunțe la putere fără indicații primite de la „Rada



*„Trăiască armatele eliberatoare!
Trăiască guvernul Groza!” scrie pe pancardele
ce exprimă bucuria retrocedării Ardealului*

Populară“. Pentru că nu a reușit să obțină un acord pe loc, Goldberger s-a dus la Ujgorod, dar nici acolo misiunea lui n-a fost încununată de succes. Șeful „Radei Populare a Ucrainei Transcarpatice“, I. Turianița, a refuzat să poarte convorbiri despre stabilirea administrației românești în Maramureș, socotind acest județ parte a Ucrainei Transcarpatice. Despre vizita lui Goldberger la Ujgorod și convorbirile sale cu Turianița se știa și la Comandamentul Frontului 4 Ucrainean (generalul de armată I.E. Petrov fusese înlocuit cu generalul de armată A.I. Eremenko), și la Kiev, la C.C. al P.C.(b) al Ucrainei.

În numele guvernului Groza

Întors la Sighet, Goldberger, neputându-se hotărî să ia asupra-și răspunderea instalării administrației românești în Maramureș, s-a adresat unui lider al partidului comunist și membru al guvernului, Vasile Luca, chemându-l în județul atât de îndepărtat. Sosit la Sighet, V. Luca a făcut și el aceeași încercare de a se înțelege cu reprezentanții „Radei Populare“, în numele guvernului P. Groza, propunând o reorganizare lină, fără sincope, a organelor ucrainene de putere formate, care să fie integrate în administrația supusă Bucureștiului. Fără a aștepta răspuns de la Ujgorod, el a creat un Consiliu județean al Frontului Național-Democratic, format din reprezentanții diferitelor organizații social-politice de stânga, între care și ucrainene. La 9 aprilie Consiliul F.N.D. a proclamat oficial instalarea administrației românești pe baza reorganizării organelor puterii executive locale. Componenta

ca personal a organelor administrative a fost stabilită de Consiliul F.N.D., cu participarea activă a organizației județene a partidului comunist, controlată la acea dată de Goldberger. Instalarea administrației românești s-a desfășurat fără excese. Totuși, cea mai mare parte a funcționarilor ucraineni ai comitetului districtual al „Radei Populare“ transcarpatice, în ciuda propunerii lui Luca de a participa la munca organelor de reorganizare a puterii, a plecat la Ujgorod.

Luând cunoștință de componența administrației românești, reprezentanții Comisiei Aliate de Control (C.A.C.) au ajuns la concluzia că ea a fost creată „pe o bază democratică sănătoasă“ și că „în general, răspunde cerințelor“. În opinia lor însă, în organele de putere ale orașului și județului ucrainenii nu erau prezenți suficient. Propunerea reprezentanților C.A.C. de a completa structurile de autoritate cu locțiitorul de prefect al județului și locțiitorul primarului orașului, ambii de etnie ucraineană, nu a întâmpinat nicio împotrivire din partea Consiliului local al F.N.D. Cât privește satele cu populație exclusiv ucraineană (în județul Maramureș erau 10 asemenea sate), în ele activau ca și mai înainte „comitete populare“, alese în conformitate cu directivele „Radei Populare a Ucrainei Transcarpatice“. De aceea s-a hotărât să nu se schimbe nimic în componența lor.

Ne lipsesc documente care să probeze că Vasile Luca a acționat conform vreunei înțelegeri interstatale (fie ea și informală). Totuși, putem fi siguri că semnalul decisiv nu a fost dat nici de la Ujgorod, nici de la Kiev, nici de la București, ci de la Moscova. Evident că inițiativa de alipire la Ucraina Transcarpatică a unui oraș și a unui județ românesc, sprijinită de conducerea de partid ucraineană de la Kiev, nu a găsit înțelegere la Moscova, în Comisariatul Poporului pentru Afaceri Externe și, mai sus, la Kremlin.

Nikita Hrușciov amintește episodul Maramureș în memoriile sale. Versiunea lui este că Turianița și-a trimis oamenii în județul românesc învecinat pe riscul lui. „În glumă vorbind, Turianița a început să desfășoare acțiuni de cotropire“ împotriva României, remarca Hrușciov. Liderul transcarpatic era motivat (ca mulți alții atunci) de grija pentru unificarea ucrainenilor în cadrul Ucrainei sovietice. „În

general, pe vremea aceea, toți ucrainenii erau foarte interesați de unificare", își amintește Hrușciov. În vara lui 1945, sosise la Kiev o delegație a ucrainenilor din Slovacia de răsărit. Ea a cerut să fie alipite la Ucraina Sovietică, odată cu Ucraina Transcarpatică, raioane dispartate ale regiunii Prešov.

Stalin n-a vrut totuși să meargă atât de departe; ar fi provocat un inevitabil conflict cu aliații occidentali la Conferința de la Potsdam. De aceea, Hrușciov a fost nevoit să își întristeze interlocutorii cu un refuz, îndemnându-i să construiască socialismul în același stat cu cehii și slovaci. La Turianița și la Hrușciov (în timpul vizitei lui în Transcarpatia) s-au prezentat și țărani din satele ucrainene din jurul Sighetului, solicitând alipirea lor la Ucraina Transcarpatică. „Dar noi n-am înțeles nimic concret”, continuă Hrușciov. Din amintirile lui Hrușciov aflăm că problema a fost rezolvată după un telefon al lui Stalin dat la Kiev. Hrușciov a trebuit să explice „Stăpânului” că Turianița nu se află în subordinea sa, este numai „vecinul” lui și lua hotărâri care îi aparțineau, deși asculta de opinia conducerii ucrainene. La care Stalin a răspuns sec: „Se spune că dumneata ai influență asupra lui; atunci să-și retragă detașamentele de pe teritoriul României.”

În aprilie 1945 Ucraina Transcarpatică încă nu intrase *de facto* în componența R.S.S. Ucrainene, dar soarta ei viitoare era previzibilă. Hrușciov a făcut o vizită la Ujgorod și Mukacevo, în primăvara lui 1945, pentru a lua cunoștință de situația dintr-o regiune care urma să intre în componența R.S.S. Ucrainene (după reglementarea juridică a problemei cu guvernul cehoslovac). Transmutând întreaga răspundere asupra lui Turianița (pe care, în treacăt fie spus,

îl prețuia ca activist de partid, ceea ce și recunoaște în memoriile), Hrușciov comisese, evident, o șiretenie. Avem teme să presupunem că conducerea Ucrainei Sovietice, care avea serioase greutăți de politică internă în regiunile apusene,



Generalul de armată A.I. Eremenko știa despre vizita lui Goldberger la Ujgorod

luate în 1939-1940 de la Polonia și România, nu s-ar fi dat în lături să folosească noua extindere teritorială în scopuri propagandistice. Programul „de colectare” a pământurilor ucrainene nu trebuia în mod obligatoriu finalizat prin anexarea Transcarpatiei. Din punctul de vedere al Kievului, problema „rotunjirii” graniței în folosul Ucrainei rămânea deschisă în alte câteva sectoare ale ei. La Kremlin, în anturajul lui Stalin, exista, de asemenea, o preocupare asiduă pentru întărirea sferei sovietice de influență, așa că, de dragul acesteia, ambițiile comuniștilor ucraineni puteau fi ușor jertfite. Moscova se temea pe bună dreptate că cedarea teritorială în beneficiul U.R.S.S. (chiar dacă nesemnificativă), motivată anemic cu argumente etnice, va provoca un ecou extrem de negativ în cele mai largi straturi ale societății românești și va genera complicații de politică internă pentru guvernul procomunist al lui P. Groza, venit la putere cu ajutor sovietic și care corespundea atunci planurilor conducerii staliniste.

Este adevărat că în 1945, la Moscova, în cursul lucrărilor Comisiei Comisariatului Poporului pentru Afaceri Externe al U.R.S.S. pentru pregătirea tratatelor de pace și ordinii postbelice (așa-numita Comisie M. Litvinov), în ce privește alipirea Ucrainei Transcarpatice la U.R.S.S., a fost abordată problema unei posibile revizuirii a graniței cehoslovaco-române antebelice în zona Sighet pe seama României. Oportunitatea unei asemenea revizuirii era motivată prin aceea că traseul căii ferate ce data de pe vremea Habsburgilor era



Manifestație din 9 martie 1945, la București, la trei zile după instaurarea guvernului Petru Groza



Nikita Hrușciov a primit în audiență o delegație a ucrainenilor din jurul Sighetului, care solicitau alipirea la Ucraina

întrerupt de granița cu România, ceea ce excludea posibilitatea folosirii acesteia de către Uniunea Sovietică pentru transporturi interne.

Mai târziu, în septembrie 1945, în timpul dezbaterilor la Stalin privind tratatul de pace cu România, s-a luat în calcul posibilitatea unui târg cu Bucureștiul:

renunțarea la pretențiile asupra unui sector de cale ferată cu orașul Sighet să fie compensată prin solicitarea unei corectări a graniței la Dunăre. Această propunere a rămas, totuși, pe hârtie, ca și o alta, de includere în condițiile tratatului de pace cu România a prevederii ca portul Constanța să fie arendat pe 50 de ani Uniunii Sovietice pentru construirea unei baze militare navale. S-a renunțat la arendarea Constanței de teamă că aliații occidentali să nu ceară în schimb introducerea în textul tratatului de pace cu Italia a unui punct privind arendarea porturilor italiene (ceea ce nu era în interesul U.R.S.S.). În ceea ce privește problema Maramureșului, evident că în renunțarea la pretenții asupra lui un rol hotărâtor l-au avut considerentele expuse mai sus: să nu fie create greutăți politice interne, greutăți nedorite, guvernului român pro-sovietic.

De ce la Sighet?

Oricum, era evidentă nepotrivirea de interese între elita sovietică de partid de la centru (moscovită) și cea locală (ucraineană), motiv pentru care Moscova și Kievul apreciau diferit evenimentele din județul român de graniță. Kremlinul a trebuit să-i tempereze pe comuniștii ucraineni, mult prea încrezători în forțele lor. Această versiune este pe deplin validată de un document, un raport al unor împuțernici ai părții sovietice a C.A.C. în

România, din 16 aprilie 1945, unde este vorba despre acordul lui Hrușciov privind inițiativa de alipire a Maramureșului la Transcarpatia:

Inițiativa propriu-zisă i-a aparținut lui Turianița. În acest sens merită atenție opinia lui E. Beneș, de la începutul lui 1945, că naționalismul ucrainean, și în special în Transcarpatia, „își făcea de cap” față de Moscova și uneori „dădea pe dinafară”. De acest val puternic – credea Beneș – au hotărât să profite și comuniștii ucraineni, care, urmărindu-și propriile scopuri, au vrut să pună și Moscova, și Praga în fața faptului împlinit, anexarea rapidă a Transcarpatiei la U.R.S.S. înainte de sfârșitul războiului. Cu greu pot fi luate drept manifestare a unei naivități politice sau, dimpotrivă, drept expresia unei viclenii, care nu oglindea adevărul lui punct de vedere, cuvintele unui politician atât de experimentat ca Beneș.

Măsurile adoptate în Transcarpatia de autoritatea comunistă locală, de alipire a zonei la Ucraina Sovietică, au devansat adesea ritmurile dictate de la centru și, mai mult, au ieșit din cadrul stabilit de Moscova. Evenimentele din Maramureș sunt foarte ilustrative în acest sens, deși nu sunt singurele de acest gen. Cazuri analoage le-au reprezentat o serie de sate din Slovacia de răsărit. În discuția purtată la telefon cu Hrușciov, despre care povestește acesta în memorii, Stalin a pomenit și despre ocuparea de către detașamente înarmate din Transcarpatia a unor raioane de pe malul stâng al Tisei, care urma să treacă la Ungaria.

Instalat temeinic la sfârșitul anului 1947, regimul comunist din România a avut opinia lui despre Maramureș și Sighetul Marmăției. La sfârșitul lui 1940, un orașel pitoresc din depresiunea carpatică, aflat la 1 km de actuala graniță româno-ucraineană (între altele, un îndrăgit loc de creație pentru pictorii unguri din perioada dualismului), devine așezare de detenție pentru cei mai periculoși dușmani ai partidului comunist. La începutul lui 1953 aici murea, într-o veche temniță habsburgică, I. Maniu; în același an se sfârșea și Gh. Brătianu. Regimul lui Gheorghiu-Dej a găsit potrivit locul pentru oponenții săi politici; în caz de tulburări interne în România, în nici o oră aceștia puteau fi mutați pe teritoriul sovietic. ■

În românește de
Florentina DOLGHIN

Cititorii scriu istorie

Nicolae Filipescu (1862-1916), Marele român, cum l-au numit contemporanii în ultimii săi ani de viață, a rămas în memoria națională și drept ctitor al unui mare așezământ de cultură: Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu.

Descendent al unei vechi familii boierești, Nicolae Filipescu își făcuse studiile liceale la Geneva și universitare la Paris. Întors în țară, în 1885, a înființat incisivul ziar Epoca, pe care l-a condus personal un timp, după care l-a adus ca redactor-șef pe bunul său prieten Barbu Ștefănescu-Delavrancea. În 1888 a intrat în Partidul Conservator, în același an fiind ales deputat de Brăila. A fost deputat în toate legislaturile, până în 1911, când, împlinind vârsta de 50 ani, a candidat pentru un loc în Senat și l-a obținut. Din 9 februarie 1893 până în 7 septembrie 1895 a condus, ca primar, Capitala, având inițiative în gospodărirea și modernizarea orașului. A fost în două rânduri ministru al Domeniilor (7 iulie 1900-14 februarie 1901; 14 octombrie 1912-5 aprilie 1913) și ministru de Război (29 decembrie 1910-25 martie 1912).



CTITORIA LUI FILIPESCU DE LA DEALU

În această ultimă calitate, între numeroase alte măsuri consacrate modernizării armatei române, s-a ocupat de perfecționarea învățământului militar, prin crearea unui liceu care avea să devină o școală emblematică nu doar

pentru oștire, ci pentru întregul învățământ din țara noastră.

Elevii erau riguros selecționați din toate clasele și mediile sociale ale timpului: țărani, muncitori, funcționari etc., în aprecierea lor primând

nivelul cunoștințelor. Imediat după ce a fost numit ministru, Nicolae Filipescu a înființat o comisie de studii pentru a face propuneri privitoare la noua școală și, împreună cu căpitanul Gh. Stănculescu, a vizitat licee militare renumite

din Berlin, Viena, din Franța și din Anglia.

Întors în țară, împreună cu maiorul Marcel Olteanu, a căutat un loc potrivit pentru a fonda noua instituție. Cei doi s-au oprit asupra mănăstirii Dealu, departe de forfota și tentațiile orașului, într-un decor natural splendid și încărcat de amintiri, în ctitoria lui Radu cel Mare de la Dealu fiind depus craniul voievodului Mihai Viteazul, realizatorul primei uniri a românilor.

Liceul a început să funcționeze din toamna anului 1912, având ca profesori pe unii dintre cei mai valoroși absolvenți de facultăți din Capitală, aleși de Nicolae Filipescu la propunerea universitarilor din facultățile respective. Pe ofițerii selectați să lucreze aici îi cunoscuse ca ministru de Război. Ulterior, pentru ocuparea unui post de profesor la Colegiul Național Militar „Nicolae Filipescu”, cum s-a numit școala din 1929, se organizau concursuri extrem de exigente. Mulți dintre profesorii liceului aveau titlul științific de doctor în materiile pe care le predau sau își pregăteau tezele de doctorat. De altfel, ulterior, unii au devenit profesori la uni-

versitățile din București, Cluj, Brașov etc. Cariere strălucite au făcut și mulți dintre elevii fostului liceu, care, după absolvirea unor instituții de învățământ superior, au devenit profesori universitari, diplomați, scriitori și poeți, inventatori, medici străluciți, tehnicieni de înaltă calificare, cadre universitare în S.U.A., Franța, Spania... În perioada interbelică, liceul de la Mănăstirea Dealu a fost cea mai importantă școală de grad secundar din țară.

Coordonatele programelor școlare de la mănăstirea Dealu puneau accent pe temeinica pregătire intelectuală, morală și fizică a elevilor, pentru a face din ei oameni utili patriei, democrați convingeți, buni creștini, apărători ai Constituției.

La 31 august 1948, regimul comunist a desființat acest așezământ de cultură de la mănăstirea Dealu, odată cu celelalte licee

militare din țară. Trei dintre ele au fost reînființate în anii următori, dar se au alte rosturi și meniri, devenind și ele instrumente de comunizare a tinerelor generații.

In finalul acestor rânduri, vom cita câteva nume de absolvenți care au făcut cinste țării și școlii care i-a format: Elie Carafoli, fondatorul școlii românești de aero-dinamică, economistul Nicholas Georgescu-Roegen (*Magazin istoric*, nr.4/1999), scriitorii Octav Dessila, Geo Bogza, Radu Tudoran, regizorul Paul Călinescu, matematicienii Nicolae Ciorănescu și Mihai Ghermănescu, generalii Marcel Olteanu, Vasile Marcu, Grigore Zapan, Marcel Mihăilescu și mulți alții. Fostii elevi ai școlii de la mănăstirea Dealu au dat țării un membru plin și doi membri corespondenți ai Academiei Ro-

mâne, un ministru de Externe, doi subsecretari de stat ai Aerului, trei miniștri adjuncți, un ambasador, un pictor, un regizor, compozitori, alți slujitori ai artei, științei și culturii. ■

**General de
brigadă în
retragere
Neculai
I. STAICU-
BUCIUMENI,
Promoția
XXV**



Viitorul rege Mihai (al doilea de la stânga la dreapta), elev la școala de la Mănăstirea Dealu

AMINTIRI DE LA MĂNĂSTIREA DEALU

În vara anului 1943, când am reușit să trec admiterea în clasa I, Colegiul Național Militar „Nicolae Filipescu” de la Mănăstirea Dealu, de lângă Târgoviște, se afla la Predeal. Mutarea în clădirea Școlii Normale de Fete de pe valea Râșnoavei se datorase cutremurului din dimineața zilei de 10 noiembrie 1940.



A treia zi de pace, 11 mai 1945.
Autorul, elev la Predeal

FLOREA NEAGU

Am ajuns la școala militară mai mult din întâmplare. Auzeam discuții în familie dacă să mă dea la școală mai departe sau nu și, mai ales, unde să mă dea. Visul bunicii era să merg la seminar, să mă vadă preot, și nu în altă parte, ci la biserica din sat. Modificarea a venit în vara anului 1943, la alegerea seminarului, atunci când au văzut părinții mei ce cheltuieli și taxe erau de plătit.

Nu știu cum aflate tata de școala militară, cred că de la învățătorul Diaconeasa, și încerca să o convingă pe mama, și mai ales pe bunica, de înlesnirile ce li s-ar deschide dacă mă dau la liceul militar: nu se cer taxe, dau și cărți fără plată, dau și haine. Așa l-a încredințat pe tata notarul de la Primăria din sat, Sândilă al lui Chirulescu, om cu carte (făcuse facultatea la București).

În Decizia ministerială relativă la concursul de admitere în clasa I la Colegiul Național „Nicolae Filipescu” pentru anul școlar 1943/1944 se prevedea la art. 6: „Învățătorii-directori de școli primare sunt obligați să aducă la cunoștință elevilor absolvenți ai cursului primar, în luna iunie 1943, cu media generală de cel puțin 8,00, prevederile acestei decizii ministeriale, imediat ce vor lua cunoștință prin postul de Radio-difuziune de numărul Monitorului Oficial în care este publicată. Ei sunt datori să aleagă dintre absolvenții cursului primar din iunie a.c. pe aceia pe care îi consideră deosebit de dotați,

să ia înțelegere cu părinții lor și să-i sfătuiască să-și prezinte copiii la concurs, ajutându-i la procurarea și întocmirea actelor necesare pentru înscriere, prevăzute la art. 12 din această decizie ministerială.”

Pentru acest lucru tata a împrumutat 6.000 de lei de la nea Mielache Lupescu, cu condiția de a-i da îndărăt în toamna aceluiași an, iar ca binefacere șase zile de coasă. Țin minte această ultimă condiție pentru că, după cele șase zile, tata a căzut răpus de lingoare. Baniî împrumutați s-au dus pe „actele necesare pentru înscriere” și pe cheltuielile de drum la examenul de admitere, la București.

Am plecat din sat la București, ca să ne înscriem la concursul de admitere, ce se ținea la A.N.E.F., în Str. Maior Ene nr. 12, patru copii, toți absolvenți cu două săptămâni în urmă ai clasei a IV-a: Nicolescu Ștefan, Preoteasa Virgil, Stancu Florea și eu, Neagu Florea. Ca să ajungem la gara Potcoava pentru a lua trenul spre București, părinții noștri au înjugat boii la două căruțe și am plecat însoțiți de câte un părinte, de trei tați și o mamă, nașa Tilina, mama lui Fănică Niculescu; era candidatul cu cel mai mare curaj, iar peste buna pregătire avea și un unchi colonel la București.

Cum cele două căruțe trebuia aduse acasă la Costandinești, după ce pleca trenul din Potcoava cu cei opt călători, în fiecare dintre

ele mai era un mânâș. În căruța lui tata, în care era și nea Gheorghe Câlea cu băiatul său Florea, mama Rada era cea ce ne ducea la gară și venea îndărăt cu căruța goală. Tocmai ea! Așezată pe șusletele din față mâna boii cu fiscălia împletită, iar eu stăteam cu Florea al lui nea Gheorghe în mijlocul căruței. Oamenii cei mari mergeau pe jos, pe lângă căruțe, și vorbeau de-ale lor. Totul decurgea domol și sigur. Pe drum, spre gară, în Mogoșești, pe la podul lui Mânzu, mama Rada a rupt tăcerea, în care mai lovea câte un bou cu fiscălia, din când în când, și a început să blesteme o femeie care ne ieșise cu gol. Ducea săraca în brațe o baniță goală. Preț de un sfert din drum, până la Jitaru, n-a mai slăbit-o din blesteme pe cea care ne vestea răul: „nu faceți, maică, nimic!“.

Cotiturile de drum, spre stânga, pe șoseaua mare, mai întâi, la dreapta apoi la vale au mai îndepărtat-o pe mama Rada de la gândurile sale până prin Mărgineni, când iar a început, dar de data asta mai domol: „să-i dea Dumnezeu sănătate aiștia, că uite, ne ieși cu plin!“.

Venea femeia cu vadra plină de la puț. Mai încolo, alta cu târna plină de dovleci și vrejuri de dovleac. „Hai, maică, o să faceți treabă pe unde vă duceți!“.

În Bălțați altă miuere cu vadra plină cu apă ne-a trecut drumul de la puț spre casă. „Lasă că e bine!“ ne-a spus în deal la gară, când ne-am dat jos din căruță.

Nu mai țin minte cum ne-am urcat în trenul spre București. În vagonul de clasa a III-a, unde ai noștri au așezat sacii cu merinde și legăturile cu acte, eu am așipit. Seara am ajuns în București și ne-au găzduit care pe unde.

Examenul a început pentru cei 1.482 de candidați, ce concureau pe 40 de locuri, cu vizita medicală și probe de aptitudini fizice (alergare pe o distanță de 40 m, săritura în lungime, aruncarea mingii de oină). După aceste probe am mai rămas doar 826 pretendenți. Această primă probă am trecut-o toți cei patru consăteni. Probele scrise la limba română și matematici, care erau eliminatorii, au fost trecute doar de doi

dintre noi. Au urmat apoi probele orale (limba română, matematici, geografia României și istoria românilor). Pentru aceste probe Decizia ministerială prevedea la art. 25: „comisia va cerceta nu atât cantitatea cunoștințelor candidaților, cât mai ales calitățile intelectuale și puterea lor de judecată și asimilare“. Pe acestea le-am trecut doar eu dintre consătenii mei și am fost admis la școala militară.

În acel an, 1943, cel de-al 40-lea admis, ultimul, avea media egală cu a încă trei candidați. Astfel au fost declarați admiși 43, dintre care 60% erau fii de țărani și 40% fii de orășeni și intelectuali de la sate, așa cum prevedea Legea pentru organizarea și funcționarea Colegiului Național „Nicolae Filipescu“.

Toamna, cred că prin luna septembrie, tata m-a însoțit până la Predeal, la Colegiul Național „Nicolae Filipescu“, să încep clasa I. M-a dat în primire în prima zi medicului Botoi. Eu eram îmbrăcat în straiele de acasă. A doua zi, când a venit să mă vadă, m-a găsit îmbrăcat în uniforma bleumarin, cu centura albă. Tata și-a petrecut acea noapte în fânarul din curtea unei cărciumi din Predeal, „La doi cocoși“, unde jupânul, om cumsecade, nu i-a pretins nimic pentru acest adăpost.

Așa s-a petrecut prima ruptură din viața mea. Am devenit elev la „Mănăstirea Dealu“. La școală am descoperit un alt mod de viață, cu totul deosebit de cel pe care îl știam de acasă. Acest mod și-a pus adâncile sale semne peste toată evoluția mea.

Programa școlară cuprindea numeroase materii. Ar fi de reținut ordinea în care erau ordonate disciplinele de studiu în cataloagele noastre: limba română (Diculescu L.); religie (Nițescu N.); matematică (Gaiu N.); istorie (Lungu V.); geografie (Dumitrescu H.); științele naturii (Cernescu A.); fizico-chimice (Atanasiu V.); educație morală și filosofie (Vulcănescu R.); latină (Brânduș V.); franceză (Bănică V.); germană (Pislea R.);



1943. Florea Neagu (în dreapta), cu tatăl lui și colegul Nicolescu Florian

italiană (Dăscălescu R.); desen (Vasilescu A.); muzică (Bobescu A.); aeromodele, aviație și automobile (Livezeanu C.); educație fizică (Rădulescu N.); igienă (Botoi L.).

Dintre elevii gradați, doi mi-au rămas în minte: V. Postelnicu dintr-a șaptea, prin corectitudinea cu care ne făcea inspecția (uniforma, patul și dulapul din dormitor, pupitrul în care ținăm cărțile și caietele), și Virtejanu mai apoi, care, prin luna martie a anului 1945, mi-a spus, la încheierea unei vizite la colegiul nostru a patru ofițeri superiori din partea Comisiei Aliate de Control (un sovietic, un francez, un englez și un american), că „s-a terminat, ne desființează”. Știu că la sosirea lor, batalionul nostru, adunat în careu în fața colegiului, a prezentat onorul. Oaspeții au fost salutați apoi de comandantul nostru în limba franceză. Pentru englez și american traducea un ofițer român însoțitor, pentru sovietic nu era nevoie de traducere, el vorbea bine limba română cu un pronunțat accent basarabean.

Virtejanu, îndrumătorul nostru, știa că înaintea de masa de despărțire de la popota



Autorul, la maturitate

comandanților, locotenent-colonel sovietic l-a rugat pe general (comandantul școlii) să le îngăduie și o vizită la bibliotecă. Gazdele, fără să bânuiască motivul acestei solicitări, au condus oaspeții în aripa nouă a clădirii, unde era biblioteca. Acolo, reprezentantul sovietic l-a lămurit pe comandantul nostru că nu-l interesează atât biblioteca în întreținerea ei, ci vrea să fie condus la raftul de sus de lângă fereastra a doua și la raftul din colțul din stânga al depozitului din mijloc. Ajunși acolo, au găsit într-un loc

colecția revistei *Der Adler* și în celălalt loc colecția publicației *Der Signal*. Vizita s-a încheiat, astfel, cu constatarea că procesul educativ al elevilor de la Dealu „n-a scăpat de influența nazismului”, cum vroia comandantul nostru să-și convingă oaspeții.

De aici certitudinea elevilor din clasele superioare că urmează desființarea Colegiului Național Militar „Nicolae Filipescu”.

În toamna aceluiași an, 1945, eu am ajuns elev la Liceul „Radu Greceanu” din Slatina, ca să-mi continui studiile liceale. ■

ACADEMIA SECRETELOR

(Urmare din p. 53)

Pierre Augustin Caron de Beaumarchais (1732-1799) acceptă, în 1774, propunerea șefului poliției secrete Sartinnes de a lucra pentru serviciul secret „Cabinet noire”, în schimbul ștergerii unor datorii, pe care le făcuse în urma unei activități comerciale falimentare. De fapt, „necesitățile” financiare au fost unul dintre principalele motive care i-a făcut pe mulți intelectuali să accepte colaborarea cu serviciile de informații, în această perioadă și mai târziu.

Prima sa misiune este legată de anihilarea intenției unui fost iubit al contesei Jeanne

Du Barry (devenită metresă a regelui), pe nume Morlande, între timp exilat, de a publica în străinătate scrisori compromițătoare despre legătura lor. Prin coruperea cu bani, Beaumarchais își îndeplinește misiunea.

După moartea regelui Ludovic XV, Beaumarchais își continuă activitatea de agent secret și sub următorul rege. Viitoarea sa misiune este legată de recuperarea de la cavalerul d'Eon (*Magazin istoric*, nr. 4, 5/1997), căzut în dizgrație, a scrisorilor pe care i le încredințase regele în vederea stabilirii unor legături cu Curtea Angliei. Reușește și în această misiune.

În continuare, Beaumarchais se dedică misiunii vieții sale: asigurarea transportului secret de arme în America pentru

răsculații împotriva Angliei. În acest scop, în 1777, achiziționează, bineînțeles în mare taină, din însărcinarea și cu banii guvernului Franței, arme și alte bunuri necesare războiului, încărcate pe 40 de vase, care iau drumul Americii prin Caraibe.

Activității de agent secret și de comerciant a lui Beaumarchais îi pune capăt Revoluția franceză. După ce scapă de ghilotină prin intervenția uneia dintre metresele sale, fiind chiar numit „comisar extraordinar al Revoluției”, Beaumarchais eșuează în misiunea de a procura clandestin arme pentru revoluționari din Olanda. Temându-se de urmările unor „afaceri secrete” în care fusese implicat, Beaumarchais preferă să se exileze în 1796 la Hamburg. ■

CRUCI ȘI MEDALII

SIMION CÂLȚIA

Statul român s-a îngrijit nu numai de marii bărbați de stat, de personalitățile culturale sau de generali. Meritele mai puțin răsunătoare, munca conștiincioasă, abnegația și devotamentul în activitatea de zi cu zi erau considerate esențiale și demne de a fi, la rândul lor, recompensate. De aceea au fost create o serie de medalii destinate a răsplăti o mare varietate de servicii aduse societății și statului.

Prima dintre ele este crucea și medalia **Serviciu Credincios**, înființată încă din aprilie 1878. Se conferea „drept răsplătire a serviciilor civile și militare aduse Statului în toate ramurile activității publice”, după cum prevedea regulamentul ei. Atât crucea, cât și medalia au două clase: clasa I (aurită) și clasa a II-a (argintată). Numărul lor, în ambele clase, era nelimitat. Crucea – una dintre cele mai elegante – era în întregime metalică, cu brațele ușor lățite și cu raze între brațe. În centru se afla un medalion cu stema țării pe avers, iar pe revers, înconjurat de o cunună din stejar și laur, textul **Serviciu Credincios**. Medalia, de aceeași dimensiune cu crucea (3 cm), reproduce, mărit, medalionul central al acesteia. Panglica era de culoare albastru deschis, cu o dungă subțire argintie la margini. Cu modificări minore ale regulamentelor, crucea și medalia au rămas neschimbate până la începutul anilor '30, când Carol al II-lea a înființat ordinul cu același nume și a modificat și crucea și medalia ca aspect, număr de clase, regulament etc.

Învățământul și, în special, opera de alfabetizare au fost o preocupare de capetenie a statului român. Pentru a încuraja silințele învățătorilor și a-i răsplăti pe cei mai merituosi, a fost înființată în 1898 medalia **Răspătă muncii pentru învățământul primar** (textul era trecut pe revers). Doi ani mai târziu, în 1900, aria celor îndreptățiți să o primească se extinde la învățământul liceal, iar pe reversul medaliei se adaugă și **secundar**.



În 1906 medalia a fost din nou modificată, fiind inclus acum și învățământul profesional (textul de pe revers suna astfel: **Răspătă muncii pentru învățământul primar, secundar și profesional**). În cele din urmă, în 1907, o nouă modificare stabilește textul final: **Răspătă muncii pentru învățământ**, denumire sub care este cunoscută medalia până la începutul anilor '30, când este desființată, fiind înlocuită cu ordinul

Meritul Cultural. Medalia înființată în 1898 avea inițial 2 clase: I (aurită) și a II-a (argintată), în 1907 adăugându-i-se și a treia clasă (bronz). Pe avers era chipul regelui Carol I, iar pe revers, într-o cunună de stejar, denumirea medaliei. Panglica era formată din trei benzi egale, verticale, roșu-alb-roșu.

În 1903 a fost înființată medalia **Bărbăție și Credință**, destinată a-i recompensa pe toți aceia care se evidențiau prin fapte de curaj civic, contribuiau la menținerea sau restabilirea ordinii publice, salvau viața cuiva sau „avutul unei persoane cu pericolul vieții sale”, aduceau servicii importante poliției etc. Medalia era destinată mai ales funcționarilor publici și în special celor ai Ministerului de Interne. Medalia avea trei clase (I aurită, a II-a argintată, a III-a de bronz), o formă ovală cu chipul regelui Carol I pe avers și cu denumirea medaliei încadrată de o ghirlandă de lauri pe revers. Agățătoarea panglicii era formată din două ramuri de laur. Panglica era galbenă, la fiecare margine având o dungă roșie și la exterior una albastră (amebele de 3 mm). ■

BRUTĂRELE

4

1774. Scenă de vrăjmășie între soț și soție într-o mahala bucureșteană, descrisă de Constanța Ghițulescu în lucrarea *În șalvari și cu ișlic*: Maria își reclamă bărbatul, pe logofătul Asanache, că o bate de șapte ani, „o căznește și n-o chivernisește”, dar vecinii, întrebați, declară altceva. Ei creionează portretul „femeii afurisite” și al „soțului bun și gospodar”. Preotul care trebuie să arbitreze conflictul constată că Maria este o femeie „rea și gâlceviitoare și nesupusă bărbatului”. „Totdeauna și în tot ceasul îl ocărăște de când era prinț moștenitor, de rășină omului de a le auzi și a le spune dă să miră toată mahalaoa. Și nu numai către dânsul îl ocărăște, ci către toată mahalaoa îl ocărăște.”

13

1825. Ludovic I, fiul lui Maximilian I Joseph, în vârstă de 39 de ani, preia coroana Bavariei. Este un bărbat cult: a studiat la universitățile din Göttingen și Landshut științele naturii, fizică, chimie, matematică, științe sociale, drept public, economie, politică financiară și istorie și vorbește curent franceza și italiana. Mai știe rusa, iar la bătrânețe va învăța și spaniola. Mare iubitor de artă, i se dedică acesteia de când era prinț moștenitor. Din bani proprii finanțează construirea Gliptotecii din München. Dacă unii suverani germani au rămas în istorie în calitate de militari sau de oameni politici, ambiția lui Ludovic este să devină cel mai vestit constructor al țării și așa să fie păstrat în memoria tuturor. De la el orașul München se mândrește cu Odeonul, cu Vechea și Noua Pinacotecă, cu Biblioteca de Stat, cu Arcul de Triumf, cu vilele regale din Regensburg etc. Grație lui, în 1835, adică în cel de-al zecilea an de domnie, trenul circulă pentru prima oară între Nürnberg și Furth.

16

1793. O zi de toamnă închisă, neprietenoasă. Totuși, pe străzile Parisului sărbătoarea este în floare. În Piața Revoluției, actuala Place de la Concorde, oamenii s-au adunat în număr foarte mare. Așteaptă acolo de ore în șir să fie martori la execuția reginei. A doua zi, Jacques Herbert, un scriitor cu limba ascuțită, constată: „Curva a rămas îndrăzneată și obraznică până în ultima clipă”. Vorbea despre doamna Capet, adică Maria Antoaneta, regina Franței, fiica împărătesei austriece Maria Tereza. În piață ea este întâmpinată cu gesturi obscene, cu țipete și urlete, cu pumnii strâși.

16

1943. Frederic C. Nanu, ministrul român în Suedia, trimite acasă, de la Stockholm, o telegramă cifrată, pornind de la informațiile pe care le deține: „Aliații au hotărât să dea mână liberă rușilor în ce privește România, cel puțin, și n-au să se opună la o eventuală ocupațiune rusă a întregii țări”.

28

1929. Este așa-numita „joie neagră”. La New York se produce crahul Bursei, ceea ce declanșează furtuna unei crize de proporții, nemaiîntâlnită în trecutul umanității: scăderea simțitoare a prețurilor, prăbușirea consumului, salarii cu 40 până la 60% mai mici, falimente, șomaj, recesiune, toate într-o spirală infernală. Aproape 13 milioane de acțiuni se vând în această zi funestă la bursa din Wall Street (față de cel mult 8 milioane în mod obișnuit) și 16 milioane a doua zi. S.U.A. vor înregistra 17 milioane de șomeri, urmată de Germania cu aproape 6 milioane.

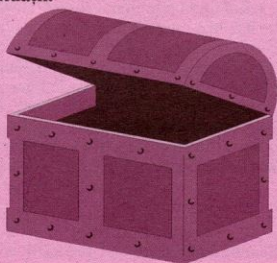
28

1905. Țarul Nicolae II semnează un Manifest care marchează în mod formal sfârșitul puterii absolute în Rusia. Este o concesie făcută situației tensionate din țară. Manifestul garantează libertăți civile rușilor, anunță o Dumă cu funcție legislativă adevărată, ce poate aproba sau respinge toate legile propuse, și promite extinderea în continuare a noii ordini în Rusia. Pe scurt, Manifestul din octombrie transformă imperiul Romanovilor într-o monarhie constituțională. Nimic nu a putut însă salva cruda soartă a acestei dinastii, care după 300 de ani de domnie se încheie prin împușcarea familiei lui Nicolae II în casa Ipatiev din Ekaterinburg, în noaptea de 17 spre 18 iulie 1918.

Invitație în lumea arhivelor

Moștenirea averii în cazul decesului unuia dintre soți, împărțirea bunurilor comune în urma desfacerii căsătoriei, alte chestiuni legate de zestrea pe care soția o aducea în casa mirelui au ridicat dintotdeauna probleme. Cum erau ele soluționate, în secolele anterioare?

Documente muntene inedite din colecțiile Direcției Arhivelor Naționale Istorice Centrale (D.A.N.I.C.) ne pot ajuta să cunoaștem câteva modalități de rezolvare a unor astfel de situații.



ZESTRE, CĂSNICIE, MOȘTENIRI ÎN SECOLUL XVII

MIRELA COMĂNESCU,
consilier, Arhivele Naționale

Până în anul 1652, când prin grija lui Matei Basarab a fost elaborată *Îndreptarea legii*, primul cod de acte normative din Țara Românească, moștenirea și împărțirea averii între soți nu erau riguros reglementate. Se proceda după practici stabilite în decursul anilor, în virtutea unor tradiții.

„Bani de la mă-sa“

Zestrea soției avea un statut aparte. Ea nu putea fi vândută sau zălogită și soțul nu avea dreptul (uzufructul) de a se folosi pe deplin de ea, în tot tim-

pul vieții soției. Dota femeii era apărută, de asemenea, în fața creditorilor tatălui (până la căsătorie) sau ai soțului.

Într-un zapis din 13 iulie 1656, Stanciul iuzbașa (căpitan peste o sută de soldați „fustași“, paznici ai porții Curții Domnești) recunoaște că s-a „rugat“ de soția sa, Lupa, să-i dea 97,5 taleri și 50 bani pentru a putea cumpăra de la Dincă și de la vărul acestuia, Pătru Bulga, moșia din Zăvărceani. În același act este menționat clar dreptul soției asupra moșiei: în cazul în care Stănică, copilul cel mic (rezultat probabil în urma căsătoriei

dintre cei doi), va trăi, doar el va moșteni moșia, „că sântu bani de la mă-sa“. Dacă acesta „va muri copil“, soția este singura care va putea să vândă acea avere sau să o stăpânească, fără ca fiii soțului (născuți probabil dintr-o căsătorie anterioară) să aibă vreun drept.

În cazul în care soția dorea ca, după moartea sa, dota să-i rămână soțului, și nu rudelor ei, trebuia să facă un act explicit prin care să-i treacă diferitele moșii și alte bunuri pe numele său, dându-i totodată zapisele și cărțile pe care le avea pentru acestea.

Așa s-a întâmplat în cazul jupânei Elinca, nepoata lui Mihai Viteazul, care, după ce s-a întors din pribegie din „Țara Nemțească” și „o au împreunat Dumnezeu” cu jupan Evstratie postelnic, i-a făcut acestuia carte în anul 1656, iulie 5, prin care îi lăsa moșia sa din satul Măgurele, județul Ilfov. Actul a fost întocmit înaintea mitropolitului Ștefan, a episcopilor Dionisie Râmniceanu și Rafin al Buzăului, a domnului și a tuturor boierilor țării. Elinca era de acord să cedeze moșia soțului său, pentru că „de când i-a împreunat Dumnezeu, au avut ia de către dumnealui căutare și cinste și au lăcuit bine amândoi, cum se cade”, iar copiii „den trupul lor” n-au avut.

În numeroase cazuri particulare, apărute mai cu seamă pentru că multe persoane se aflau la a doua sau la a treia căsătorie, zestrea și averea trebuiau apărute de legea scrisă, iar în cazul când aceasta nu era foarte explicită, de așa-numitul „obicei al pământului”. Astfel, la 26 mai 1656, la patru ani de la apariția *Îndreptării legii*, Constantin Șerban voievod întărește prin cartea sa

zapisul făcut de Elina, a doua soție a lui Panno Căpreanu, al doilea postelnic, la căsătoria cu acesta. Prin acest act, Panno dorește ca toate moșiile, cumpărate de el înainte și după ce s-a căsătorit cu Elina, cât și cele pe care le va cumpăra după încheierea actului, să rămână copiilor săi, pentru că el și Elina nu au avut copii „den trupul lor”. În cuprinsul actului se specifică faptul că „așa le-au fost tocmeala, și întâiu și acum”; iar noi astăzi putem spune că ei au încheiat un fel de „contract pre-nupțial”.

Panno își putea astfel păstra moșiile întregi pentru copiii săi și evita un eventual proces cu rudele celei de a doua soții. Aceasta, aflăm din același document, a fost mai întâi soția lui Petru Aslan, sluger din Paradești, atât în zilele lui Matei Basarab, cât și în cele ale lui Constantin Șerban, iar la căsătoria cu Panno era „îndatorată și căzută den toate”. Altfel spus, Elina rămăsese fără zestre. A fost nevoită ca, împreună cu Panno, să apară înaintea domnului, în Divan, și să mărturisească „singură, cu gura ei, că ia prilej de bani den munca ei și den moșiile ei

n-au avut să cumpere nimic”. Toate moșiile erau cumpărate doar de soțul său, pe bani drepti, „den munca lui”. Domnul, împreună cu dregătorii, hotărâse să întărească zapisul ei printr-o carte cu blestem.

Nu putem afirma cu precizie dacă această practică era uzitată în epocă de cei aflați la a doua căsătorie și care doreau să-și apere moșiile de rudele soției (mai dese fiind actele date în urma unor procese avute de rudele soției cu soțul sau cu rudele lui). Acesta este însă un act special care, alături de multele care se păstrează în diferite fonduri ale D.A.N.I.C., poate aduce noi informații privind vechiul drept românesc și ne poate ajuta să reconstituim mai exact universul familiei și îndeosebi pe cel al femeii din secolele XVI-XVII.

La vreme de moarte

Interesante sunt și actele prin care soția, după decesul soțului, încearcă să-și recapete de la familia acestuia zestrea avută. După moartea lui Ianachi spătar, Anca, soția, împreună cu tatăl ei, Bunea



Nuntă în Țara Românească

vistier, își caută „zestrele și munca”, luând șase boieri judecători, pe răvașe domnești, care să le aleagă toate lucrurile și să le împartă toate moșiile soțului, luându-le de la cumnații Cârstea clucer și Florescul și de la mama acestora, jupâneasa Varvara. Alegerea s-a făcut înaintea mitropolitului Ignatie, cei șase boieri „aruncând sorții” și dând fiecăruia ce „i se-au venit să ție”. Anca urma să ia din partea lui Ianachi o pătrime din toate moșiile deținute de către familia acestuia. Toate moșiile au fost „prețuite”, partea ce urma să-i revină Ancăi ridicându-se la 1.800 ughi (galbeni ungurești), sumă pe care tatăl ei a cerut-o cumnaților acestora. Deoarece ei nu au avut acești bani, au fost nevoiți să-i dea a patra parte din toate moșiile, cu zapis, cu clauza că în cazul în care „coconul Matei”, fiul lui Ianachi spătar, va vrea să țină aceste moșii, să și le răscumpere de la mama sa. „De i se va întâmpla moarte” și acestui fiu, averile urma să le țină vistierul Bunea, cu fiica sa. Cartea boierilor din 25 februarie 1654 este întărită printr-o alta a domnului Matei Basarab, din 10 martie același an.

Averea soției se putea împărți, după moartea acesteia, între soț și rudele ei, cum se poate vedea într-o carte din anul 1656, iunie 27. Constantin Șerban voievod întărește atunci lui Stroe, mare logofăt, și cumnatelor sale, Calea și Stanca, toată partea de avere rămasă de la Elena, soția lui. Aceasta, la rândul ei, avea bunurile câștigate cu primul soț („boiarinul ei cel dentăi”), Dragomir vornicul, încă din zilele lui Matei voievod. Când „au fost la vreme de moarte”, i le-a lăsat soției, cu zapis cu mare blestem, pentru că atunci când „s-au împreunat” n-au avut nici un sat, ci le-au câștigat amândoi. Partea sa de

avere, Dragomir a lăsat-o mănăstirii din piatră pe care a ridicat-o din temelie, numită Alunișul, de la Olt, „căci coconi nu i-au rămas în urma lui”.

După moartea Elinei, un nepot, fiul unui văr de al doilea al lui Dragomir, a vrut și el o parte din averea lăsată Elinei de Dragomir. „S-a părât” atunci cu cel de al doilea soț al Elinei și cu surorile acesteia, care au adus zapisul lui Dragomir, în care se specifica clar că nimeni „den ruda lui” să nu ia din ce i-a lăsat el Elinei sau mănăstirii Alunișul. Documentul menționa că „nici văr, nici nepot, nici judecător, nici nimeni din rudenia lui” să nu ridice astfel de pretenții, deoarece a dat și nepoților lui „ce i-au fostu putearea, încă până au fostu el viu”.

Ruperea zestreii

Domnul, neputând „sparge” și strica „zapisul mortului și cărțile patriștilor [înaintași, domni bătrâni]”, le-a dat celor două părți, pe răvașe domnești spre a judeca pricina, pe Ștefan mitropolitul și șase boieri ai Divanului. Strângându-se la Mitropolie, aceștia au citit zapisul, pe care nici ei nu le-au putut „sparge”, mai ales că au mărturisit și mulți boieri care au fost de față când Dragomir vornic, „cu a lui limbă”, a lăsat satele soției sale, Elina. Nepotul nu s-a ales așadar cu nimic nici în fața legii și nici înaintea domnului, a mitropolitului și a celor șase boieri.

Tot despre zestre este vorba în cartea a șase boieri lăuți pe răvașe domnești de către jupâneasa Neacșa și ginerile ei, Misail clucer, ca să-i tocmească pentru zestreă Mariicăi, fiica Neacșei. Fata se căsătorea a doua oară și Misail îi cerea mamei soacre să-i dea și lui avere cum i-a dat și lui Dumitru cămăraș, primul soț al Mariicăi. Soacra însă refuză, pentru că Dumitru

„multe făgăduiale s-au făgăduit”, dar „întru-nimic n-au fost”. Fostul soț i-a cerut la logodnă jumătate din satul Răzvad, pe care inițial jupâneasa nu a dorit să i-l dea, pentru că în felul acesta și-ar fi sărăcit feciorii, „ci va rupii [împărții] zestre ca unii feate”.

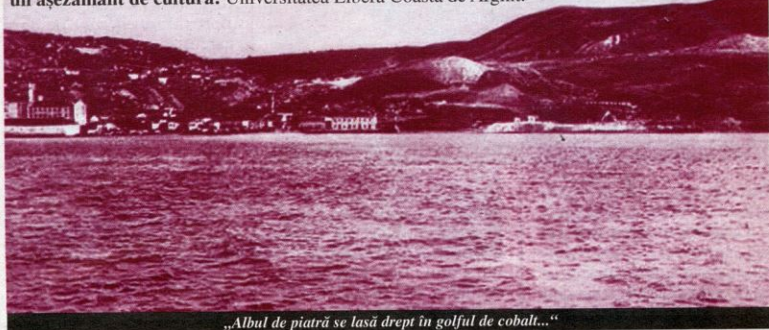
Până la urmă, Dumitru, împreună cu boierii, au convins-o să-i dea acea jumătate de sat, făgăduindu-i că o va înzestra și „o va griji” pe cealaltă fată, Velica, ca pe o fată de boier. Dar, după ce cămărașul a luat-o pe Mariica, au locuit doar opt luni, apoi „i s-au prinsă pieire și de făgăduințele lui nimic nu s-au ales”, încât a fost prădată și casa Neacșei, luându-i Matei voievod tot ce a avut, „de i-au rămas numai peretii”. Din aceste motive, Neacșa, i-a rupt „fiicei sale, Mariica, zestreă.”

Domnul și Divanul judecau și alte pricini, cum este cea prezentată de Iuga negustor, din orașul Târgșor, la 1656, septembrie 1, lui Constantin Șerban voievod, prin care se plânga că Neagoe părcălab îi face mult rău „și ii-au aruncat prihană cum că au prinsu pri muieră lui cu un grec”. În urma acestei sesizări, domnul le poruncește tuturor slujitorilor, preoților și orașenilor din Târgșor să cerceteze dacă într-adevăr „această muieră [...] iaste rea și curvă”. Dacă într-adevăr a fost prinsă cu acel grec, ea urma „să-și petreacă pre vina ei și să prade pri acel grec”. În cazul în care Neagoe părcălab umbla „cu asupri-ciuni”, fără motiv, el trebuia să fie adus în fața domnului, „să-și dea samă”.

Astfel de documente și multe altele aflate în fondurile D.A.N.I.C. așteaptă încă a fi cercetate. Mărturiile lor pot contribui la o mai bună cunoaștere a dreptului familiei în Țările Române și a modului de administrare a averilor celor doi soți. ■

„Fereastră deschisă spre feerile Orientului“, după cum îl numea în 1930 geograful George Vâlsan, Balcicul a constituit în anii interbelici un spațiu deschis și primitiv pentru pictori, literați, actori, oameni politici ș.a. atrași de farmecul oriental al așezării (ctitorită probabil în secolul VI î.Chr.), în care timpul a adunat să conviețuiască laolaltă turci, tătari, români, armeni, țigani, bulgari (Magazin istoric, nr. 10/2005).

Mai puțin știut, acum, este faptul că aici a funcționat, în anii săi de glorie interbelică, un așezământ de cultură: Universitatea Liberă Coasta de Argint.



„Albul de piatră se lasă drept în golful de cobalt...“

BALCICUL COASTEI DE ARGINT

DOINA PĂULEANU

Inițiatorul și organizatorul ei a fost avocatul și profesorul de latină și germană Octavian Moșescu (1894-1982), cel care, după cum afirma poetul Adrian Maniu, „a înălțat până la cultură vilegiatura“. Primar al Balcicului în două rânduri, Moșescu a oferit localnicilor prilejul de a beneficia de prezența anuală a numeroșilor intelectuali veniți aici. O clădire de lângă Primăria orașului a fost amenajată pentru activitățile Universității: conferințe, întâlniri cu scriitorii și artiști, proiecții de filme, bibliotecă ș.a.

Portarul raiului

Evocând Balcicul de odinioară, Gh. Mugur nota în 1928: „Ori de unde vii,

proposești în piața celei mai vechi fântâni. O fântână populară [există și astăzi – n.n.]. Ceri lămuriri la Universitatea Liberă a Coastei de Argint. Directorul ei, Octavian Moșescu, în haină cu carouri albastre și cu albă pălărie colonială, e totdeauna acolo, dacă n-a ieșit cumva pe porțile țării către alte depărtări. Stă acolo ca un portar al raiului. Dă deslușiri, arată, te însoțește, îți dă casa lui dacă n-ai găsit-o pe a ta și, întrerupând mereu lămuririle și informațiile geografice, îți arată cu bucurie de stăpân marea, atic geami, fântânile domnești și cerul.“

Universitatea se înființase cu doi ani mai înainte. Ziarul *Dacia*, din 25 iulie 1926, relatea: „De curând a luat ființă,

din inițiativa unor personalități marcante din literatura noastră, prima universitate populară din Dobrogea, cu denumirea *Coasta de Argint*. Din programul bogat și variat al anului în curs, desprindem tendința unei munci nepregetate pe domeniul cultural [...], ceea ce ne bucură cu atât mai mult cu cât marii autori și ziariști români vin să-și dea nobila și valoroasa lor contribuție.

Vor conferența tratând subiecte de istorie, sociologie, artă, teatru și literatură d-nii Oct. Aricescu, Nae Ionescu, G. Mugur, I. Anohiescu, dr. C. Daniel, Jean Valjean, I.M. Sadoveanu, Camil Petrescu, Alex. Marcu, Pamfil Șeicaru, Eugen Titianu, Ion Pillat, Peressicius, N. Batzaria, Ștefan Nenițescu, Oscar Cisek și Oct.



Regina Maria și principesa Ileana, reverii marine

Moșescu, pe care i-am citat în ordinea stabilită în program.“

Gala Galaction remarca și el că „animatorul cursurilor, neastâmpărat ca și valurile, se ostenește să facă în acest colț de țară o oază de sănătate. *Universitatea Liberă* nu-și putea găsi mai potrivită înfăptuire decât în această splendidă așezare de meditație biblică a Balcicului“.

La 1 august 1926 *Universitatea Populară Coasta de Argint* organizează un festival Eminescu. Actori de la Teatrul Național din București, George Vraca, Apritiana Medjanu, muzicieni din Capitală și din Iași îl sprijină pe Octavian Moșescu în colectarea de fonduri pentru monumentul poetului, care urma să fie amplasat, din inițiativa revistei *Gândirea*, în „acest Olimp de vară al muzelor“, la marginea mării. Va fi, arată Octavian Moșescu, „un monument simplu, dintr-un bloc de granit, în care să se contureze profilul frumos al poetului, cu fruntea boltită și gânditoare, cu părul răsfirat de vânt, cu ochi mari și visători privind imensitatea acestei ape eterne, imensă ca sufletul său sbuciumat, eternă ca opera sa“. Astfel este devansată inițiativa societății civile din Constanța, care se orientează abia în anul 1930 către

ridicarea prin subscripție publică a monumentului Eminescu; amplasat pe faleza Cazinoului și realizat de sculptorul Oscar Han, grupul statuar a fost dezvelit la 15 august 1934.

Un oraș de artă

În vara anului 1927, la *Universitatea Populară*, după

conferințe despre *Romanismul francez* sau *Ovidiu*, susținute de Ștefan Nenițescu, urmează prelegerea părintelui Gala Galaction (*Viața și personalitatea Sf. Apostol Pavel*) și cea a ofițerului de marină (comandor) și scriitorului Jean Bart (*Marea Neagră*). Bart, care își cumpărase asemenea altor scriitori și pictori o casă în Balcic, a constatat cum, impulsionați de oameni politici lucizi, românii au început târziu o politică economică și comercială de apă; adăugată celei tradiționale, de uscat, aceasta va face ca România să devină „antrepozit mondial“, situată fiind pe „drumul cel mai scurt între Occident și Orient, la răscrucea celor două lumi“.

Activitățile *Universității Libere* sunt susținute, cu începere din aprilie 1928, de „foaia *Coasta de Argint*. Ea ese la 10 zile în două limbi și curând în trei [română, bulgară, apoi

De când ne-am constituit ca stat modern, noi am avut o politică națională mai mult de bogdaprosti [...] Statul român nu are conștiința însemnătății lui în noua configurație a Europei Centrale; iar, ca urmare, gândul fiecărui cetățean e lipsit de îndrăzneala rodnică a acestei conștiințe. Iată de ce nu ne preocupă problema mării. Numai conceperea ei, și cere atâtea lucruri! Mai întâiu perspective largi istoric-sociale; și mai pe urmă o mândră independență de judecată.

Stăpânim un țărm de mare de jumătate de veac. Ce am făcut ca să-l legăm de viața noastră și de țara noastră? Dintre toate provizorele la care regimul politic ține statul românesc, acesta e cel mai penibil [...]

Problema mării este deci la noi una din fețele regimului de pasivitate națională în care trăim. Însemnătatea ei se va impune spiritului public numai când acesta va avea prilejul s-o întrebuințeze. Ar fi calea normală. Căci după cum prin mergerea la mare noi am învățat să o prețuim sub aspectul estetic-sanitar, tot așa vom izbuti să o înțelegem și să ne-o însușim economic și politic atunci când marile puteri de expansiune ale nației își vor căuta drumurile de cea mai mare folosință.

Nae Ionescu, 1926

La stânga noastră se bulbucă enorme stânci rotunde de piatră albă dură. Ea se sapă în jos formând prăpăstii care duc la alte prăpăstii, în fund Marea chiamă cu iresistibila ei ispită albastră. Coborâm printre clădiri subrede și îndrăznețe acățate după împrejurări. Fereștile deschise lasă să se vadă scenă de interior de o patriarhală frumusețe: mama dă muștile afară, într-un colț cuminte stă cadâna cu ochii mari, curioși și pe un prichiciu pisica toarce siesta în soare. Albul de piatră se lasă drept în golful de cobalt pe care-l pătează ca niște spinări de somoni bărcile negre cu vâslași bruni, purtând fes roșu. Pe o margine de mal se înșiră vilele. Cea cu minaretul în frunte este a Reginei Maria. Se poate vorbi de o Coastă de Argint în aceste locuri binecuvântate.

Nicolae Iorga, 1928

ture], cu articole și informații despre Universitatea Liberă, Balcic și culturile celor trei popoare care conlocuiesc în aceste părți. Pe lângă scopurile de sine înțelese ale unei asemenea publicații, *Coasta de Argint* lucrează pentru apropierea prin cunoaștere a ceea ce au mai de preț în limba proprie" popoarele amintite. „E o foaie dobrogeană în cel mai bun înțeles al cuvântului și își urmează drumul bine întâmpinată de toți“, se recomanda gazeta la 1 august 1928.

Duminică 14 iulie, anunța publicația *Dobrogea de sud*, din 23 iulie 1928, „Universitatea Liberă *Coasta de Argint*, din Balcic, și-a început al treilea rând de cursuri de vară. Sala n-a putut încăpea pe toți oaspeții obișnuți ai frumosului orașel de apă, crescuți cu numeroșii oaspeți anume veniți din Bazargic. A.S.R. Principesa Ileana, al cărei yacht *Isprava* face de acum parte din zarea Balcicului, a binevoit să spună cuvântul de deschidere“.

Între altele, Alțeta Regală mărturisea: „Îmi face foarte mare plăcere să vin astăzi aici și să fiu primită atât de cald într-un mediu care cred că va înflori și va aduce folos ora-

șului Balcic. E așa de frumos aici, încât el ne poate da mai mult decât suntem noi în stare să-i dăm lui – n-avem decât să ne uităm pe fereastră și să vedem Marea, pentru ca ea să ne dea gânduri alese, peste cele mărunte de toate zilele. M-a bucurat ceea ce am auzit acum și știam mai de mult: că vreți să faceți aici un oraș de artă [subl.ns.], dar să nu fie de artă greșită, ci potrivită cu firea lui. Regina voastră v-a dat sfatul ei și trebuie să o ajutăm ca vorba ei să se împlinească. Vă doresc să mergeți înainte.“

Inaugurate într-un nou local de conferințe, cursurile au debutat prin expunerea lui Emanoil Bucuța despre personalitatea și opera lui Ibsen.

Concurs de afișe

Publicația *Coasta de Argint* anunță în 10 mai 1928 că Universitatea va „edita curând o bibliotecă pentru prietenii mă-

rii, cum și o antologie a mării. Va apare săptămânal câte un volum din cei mai reprezentativi scriitori ai noștri“. O Li-brărie a mării, deschisă în localul propriu la 15 iunie același an, „va pune în vânzare pe lângă o literatură a mării și albume după pictorii noștri marini și mai ales după acei cari au pictat Coasta de Argint și Balcicul. Primul volum din Biblioteca Mării este tipărit în același an: „o călăuză în care Coasta de Argint își arată încă o dată frumusețile, de la Capul Caliacra până la Valea fără iarnă“. La 1 august, menționează foaia *Coasta de Argint*, Librăria mării este mai bine „înzestrată cu cărți alese decât orice librărie din Cadrilater și a inaugurat de câteva zile un cinematograf, necunoscut înainte în Balcicul lipsit de electricitate. Întâia reprezentare cu filmul *Coasta de Argint*, făcut de Societatea pentru punerea în valoare a plajei de la Ecrene, s-a dat cu prilejul întâiei șezători a Universității“.

În același an, cu începere de la 10 august, se susțin cursuri



Palatul Regal...



...și Primăria din Balciul amintirilor

în aer liber pe terasa căminului Asociației Creștine a Femeilor, situată pe platforma de lângă Palatul Regal. La 30 august se organizează un concurs pentru afișul Balciului și al Coastei de Argint; premiul de 5.000 lei „va fi dat celei mai bune lucrări de către un comitet alcătuit dintr-un pictor care nu ia parte la concurs, un critic de artă și directorul Universității Libere. Lucrările vor fi expuse în sala de cursuri și despre ele se vor publica reproduceri împreună cu un studiu în ziarul cultural al Universității”.

Emanoil Bucuța amintește de rezultatele acestui concurs în 1930: „Concursul a izbutit peste așteptări, atât ca participare, cât și ca rezultate. O expoziție de pictori ai Mării a pus pentru întâia oară sub ochii publicului toate aceste proiecte.”

În toamna anului 1928 se organizează în sala de cursuri cea de a „doua expoziție de pictură [și grafică] a Universității Libere din Balci”, alcătuită din peste 50 de uleiuri și desene. Nu „a fost o expoziție a lui H. Avachian, Ionescu Doru și L. Viorescu, ci a fost expoziția Balciului. Nicăieri până astăzi n-a fost realizată [o expunere] nu numai curată de orice amestec, [dar care redă] chiar și mediul pe care și l-a ales de subiect. Fiecare compoziție putea fi întâlnită cu aceeași făptură și sub lumina în care pictorul voise s-o vadă, jos între ma-

hoane sau sub geamia veche sau la intrarea mahalalei tătarăști. Pânzele umblau strălucite pe drumuri și lumina se sfărâma și concentra ca să apară pe pereții expoziției din sala de cursuri a Universității.”

Diplomă pentru Iorga

Sub auspiciile Universității Populare din Balci, se elaborează și primele sinteze menite să dea istoriei alte argumente decât cele de ordin „retoric”. În 1938, conservatorul muzeului conștanțean, Ioan Micu, relatează: „Un studiu de ansamblu, competent și de vederi complete – fiindcă a utilizat aproape tot ce a dat știința arheologică românească pe acest teren de cercetări – asupra trecutului dobrogean a scris acum zece ani cu ocazia celui ciclului de conferințe ale Universității Libere, despre Dobrogea, ținute sub auspiciile așezământului cultural Ion C. Brătianu, dl. prof. I. Andrieșescu: *Arheologia și istoria veche a Dobrogei*.”

În anul 1931, revista *Boabe de grâu* consemna: „Balciul a vrut să sărbătorească și el cei șaizeci de ani ai profesorului Iorga. Nu-l descoperea abia acum, în zvonul ridicat deodată de pretutindeni. Ascultătorii Universității Libere *Coasta de Argint* și-aduc aminte că bustul lui păzea de ani, ca un zeu tutelar, toate lecțiile. Această școală de vară din marginea mării și a țării îl privea ca întemeietor. Lucra ca și cum avea să-i dea socoteală în cele din urmă de talentul evanghelic dat în seamă. Iar noi, cari ne oream la lăsarea serii pe vreun promontoriu de unde golful albastru și malul cu smochini se vedeau până

departe, ne gândeam la călătoriile de descoperire a pământului românesc făcute de profesorul nostru al tuturor și sufeream că răsplata acestei frumuseți, atunci, nu putuse să-i fie dată.

Balciul a avut însă un gând mai bun. A hotărât într-o ședință a comisiei lui intermare să dea sărbătoritului cetățenie de onoare și a rugat pe una din artistele cele mai legate de oraș să lucreze diploma, ca o pisanie de dragoste. Diploma e acum gata. Balciul apare din ea în culori străvezii de apă și într-o perspectivă plină de adâncime, cu toate că e de un singur plan, ca o miniatură persană sau o calligrafie japoneză. Iată corăbiile de fantezie, cu pânze purpurii de aripi de arhanghel, coasta cotită, cu pasul în iminei mici al cadanelor, drumurile dogorite, cu legănarea argintie a măgărușilor, cu tângiri de aramă cobilitate pe umeri, palate ascunse sub plopi, pictori în căutare de subiecte, vis și poezie. D-na Cecilia Cuțescu Storck a făcut aici, în jocul repede al pensulelor, nu numai o operă de artă, dar și o operă de iubire. *Boabe de grâu* a dat textul. Balciul va pătrunde astfel în casa marelui călător și îl va chema totdeauna din peretele unde va deschide un adevărat orizont spre Marea noastră.” Diploma nu a ajuns însă în casa celui omagiat, ci în patrimoniul pinacotecii din Balci, al instituției corespondente din Constanța și, în cele din urmă, încă de la înființare (1961), în fondul Muzeului de Artă Constanța. A reproduso și *Magazin istoric* pe coperta a III-a, nr. 11/1994.

Emanoil Bucuța rezumă, la nivelul anului 1931, cele înfăptuite: „Astăzi Balciul nu se mai poate închipui fără Universitatea Liberă. E un titlu de laudă, atât pentru el, cât și pentru ea.” ■

HOLLYWOOD ȘI CRIZA ECONOMICĂ

Unele dintre imaginile șoc ale Americii crizei economice au fost cele ale faliților care se aruncau, la New York, de pe zgârie-nori. Criza a lovit și cetatea filmului, Hollywood.

Și, totuși, corespondentul revistei bucureștene *Cinema pentru toți* transmitea în septembrie 1932, de la Hollywood, că, în pofida crizei, capriciile modei făceau furori.

„Vedetele de cinema – nota corespondentul – se interesează credeți de criză și efectele ei, chiar dacă din această cauză li s-au amputat gajurile, în proporții respectabile? În ciuda ei s-a lansat o nouă modă în lumea filmului: printr-un sistem ingenios de emailaj, artistele imprimă pe unghiile lor chipul partenerilor. Și cum tot moda nu le permite un colaj prea îndelungat, odată cu noul partener trebuie schimbate și portretele de pe unghii, chin suportat cu multă resemnare – s-ar părea – de vedetele ce țin cu tot dinadinsul să fie la pas cu capriciile modei. Operația durează trei săptămâni. Deseori reemailajul nu poate fi terminat și începe altul, din cauza lipsei de constanță a starurilor.“

Și mai bănuie o modă: „aceea a fotografiei pe spinarea aligatorilor. Ca să-și poată

face o astfel de fotografie, vedetele sunt silite să stea ore întregi pe spinarea crocodililor până găsesc momentul prielnic pozei“.

În acel an, după datele publicate de consiliul comunal, la Hollywood trăiau „16.700 artiști, 11.540 de sex masculin, 5.160 de sex feminin. Apoi mai vin 2.500 copii utilizați în studiouri, 1.153 de pitici, 8.878 de uriași și 1.053 tipuri de soacre!“

În cetatea filmului american, scria *Cinema pentru toți*, „există legi severe cu privire la protecția copiilor cari lucrează în studiouri. Legile californiene nu permit copilarilor să rămână mai mult de două ore în studio. Timpul de lucru propriu-zis

nu trebuie să treacă de 20 minute pe zi. Filmarea la lumina reflectorului nu poate dura în continuu mai mult de 30 secunde. În urma acestor legi severe, se întrebuintează adesea păpuși în locul copiilor.“ ■

I. L.



Vedetele pe reptile făceau furori acum șapte decenii;
Lilian Bond prefera o uriașă broască țestoasă



Iacob I

● Salariul, mai puțin important decât bacșișul
● Elisabeta a fost rege, Iacob este regină ● Un suveran care aruncă banii pe fereastră în fiecare zi ● Îl primești în casă, îl pui în patul tău și a doua zi te arestează ● Dacă rupi sigiliul, arunci și ciorapii ● Afli de la Curte când se vinde un teren, îl cumperi primul și îl revinzi mai scump ● Și cu banii dați, și rămași fără locuri ● Câte silabe trebuie să aibă un rând? ● Spagă pentru o semnătură

LICITAȚII ȘI CORUPȚIE LA CURTEA LUI IACOB I

FLORIN MARINESCU

Atunci când a părăsit ministeriatul, Ion I.C. Brătianu a luat cu el, din arhiva Ministerului de Interne, mai multe dosare, despre care s-a spus că ar fi conținut documente compromițătoare privind reprimarea răscoalei țăranilor din 1907. Ministrul liberal avusese predecesori iluștri în Anglia. Este adevărat, în urmă cu 300 ani.

In 1598 murea primul lord Burghely, Lord al Trezoreriei. Odată cu condoleanțele reginei Elisabeta, sosea și un convoi de care, trimise să încarce arhiva Trezoreriei, pe care Lordul o păstra la el acasă. Decizia reginei de a recupera documentele a provocat mai mare mirare în epocă decât faptul că supusul ei luase arhiva acasă. În cazul lui Sir Thomas Coventry, Lordul păstrător al Marelui Sigiliu care dusesese acasă toată corespondența cu probleme Coroana nu a mai recuperat arhiva. Ea a rămas în posesia familiei, până în secolul trecut.

La granița dintre secolele al XVI-lea și al XVII-lea, în Anglia deținătorul unei dregătorii

a Coroanei o privea încă drept o proprietate a sa. Contribuia la aceasta și modul cum era plătit. Primea un salariu, o taxă pentru fiecare operațiune îndeplinită (de exemplu, la fiecare aplicare a Marelui Sigiliu al Regatului) și bacșișuri. Evident, salariul reprezenta partea cea mai puțin importantă.

Sfârșitul domniei reginei Elisabeta (1558-1603) și debutul celei a regelui Iacob I (1603-1625) au stârnit îngrijorare printre englezi. Povestește scriitorul francez André Maurois, în a sa *Istorie a Angliei*, că încă pe timpul călătoriei din Scoția către noul tron, la Londra, Iacob și-a nedumerit supușii atunci când a poruncit spânzurarea unui hoț prins de suită, fără a-l judeca

mai întâi. Se și glumea deja pe seama noului suveran, pornind de la unele apucături ale sale: „Elisabeta a fost rege; acum Iacob este regină”. Dar îngrijorarea cea mare avea să vină din modul cum înțelegea el să cheltuiască banii Coroanei. Pe care aceasta nu-i prea avea, încă din vremea Elisabetei.

Dacă Elisabeta I fusese foarte zgârcită, despre Iacob I un contemporan spunea: „Toți regii aruncă banii pe fereastră în ziua încoronării, acesta-i primul care-i aruncă în fiecare zi.” Și chiar dacă ar fi fost mai econom, inflația se dublase în 50 ani. Coroana britanică pierduse, de la moartea lui Henry VII și până la urcarea pe tron a lui Iacob I, 40% din venituri. Soluția, pentru acea

epocă, nu putea fi decât sporirea taxelor și creșterea cuantumului lor. Era calea cea mai sigură către rebeliune. Ceea ce avea să se și întâmple la jumătatea secolului al XVII-lea, sub urmașul lui, Carol II. Cum noțiunea de creștere a salariului nu era cunoscută pe atunci (iar salariul, am văzut, nu era principala sursă de venit), dregătorii au mărit celelalte două surse: taxele și bacșișurile.

Încă de la sfârșitul domniei Elisabetei I începuse în Parlament o dezbatere pe marginea monopolurilor regaliene, acele taxe și venituri care aparțineau în exclusivitate Coroanei. Cele mai multe obiecții porneau de la faptul că în problemele privind aplicarea justiției, o plată legată de performanța obținută ducea la corupție și abuzuri. Ceea ce s-a și întâmplat, de altfel. Un anume Mompesson a obținut dreptul de a acorda licențe pentru înființarea unor hanuri. Avea, de asemenea, dreptul să-i urmărească și pedepsească pe cei care țineau hanuri fără licență. Drept urmare, și-a trimis, într-o noapte, un agent într-o zonă îndepărtată a Angliei. Acesta a bătut la o ușă și a cerut găzduire, spunând că s-a rătăcit. Bietul om s-a sculat din pat, l-a lăsat pe vizitator să doarmă în locul lui și s-a mutat în grajd. Dimineața s-a trezit acuzat că are un han fără licență.

Un alt caz care a stârnit multe discuții era cel al ducelui de Lennox. Acesta deținea dreptul de a aplica pe ciorapi un sigiliu care le garanta calitatea, în schim-



Robert Cecil, conte de Salisbury (primul din dreapta), alături de alți 12 nobili englezi

bul unei taxe. Pe lângă reproșul că, în felul acesta, supușii Coroanei plăteau o taxă unui alt supus, se adăuga și faptul că nu se putea rupe acel sigiliu fără a distruge perechea de ciorapi.

Nevoia regelui de bani era însă prea mare. Cheltuia pentru bijuterii, ne spune același André Maurois, aproape dublu decât pentru armată. Robert Cecil, conte de Salisbury, a apelat atunci la o soluție extremă: arendarea veniturilor vămii. Administrația acestora nu dispunea de suficienți funcționari și nu se dovedea capabilă să facă față contrabandiștilor, mai ales dacă aveau protectori suspuși. În 1604, Cecil a decis arendarea vămilor.

Un sindicat format din persoane apropiate de Cecil a

câștigat contractul, pentru șapte ani. Urma să plătească o rentă anuală de 112.000 lire sterline. Era o sumă importantă, dar cum războiul cu Spania luase sfârșit, și condițiile de a face comerț exterior erau mult mai bune. Așa încât arendașii vămilor au realizat, în intervalul 1604-1611, un profit de 200.000 lire sterline. Este adeverărat, regele a primit o rentă sporită, care a ajuns la

suma de 140.000 lire sterline la sfârșitul perioadei. Dar dacă ar fi dispus de capacitatea de a administra direct vămile, ar fi încasat și beneficiul arendașilor. Aceștia erau atât de mulțumiți de afacere, încât au acceptat, în mai multe rânduri, să îl împrumute pe suveran, uneori chiar fără dobândă, doar să nu fie deranjați în afacerile lor. Desigur, la fiecare reînnoire de contract, apăreau sindicate fantomă, create doar pentru a urca prețul licitației, dar, una peste alta, arendarea venitului vămilor a fost o poveste de succes.

Un alt domeniu din care suveranul a căutat să scoată bani l-a constituit vânzarea pământurilor Coroanei. Acesta nu dispunea de o administrație capabilă să controleze asemenea tranzacții. Oameni cu bani și cu legături la Curte au pus pe picioare un soi de agenție imobiliară. Unul dintre acești întreprinzători era chiar un funcționar al unuia dintre auditorii Eșchierului din Londra, care vindea pământurile regale. Un subiect pentru prima pagină a ziarelor de astăzi. Agenția cumpăra astfel de pământuri la prețuri mici nu



Castelul Hatfield, reconstruit de Robert Cecil



Capii „complotului prafului de pușcă“

aflau prea mulți despre vânzarea cu pricina și le revindea apoi cu profit foarte mare.

Un episod amuzant s-a petrecut cu prilejul judecării participanților la „complotul prafului de pușcă“. Un grup de catolici plănuiseră aruncarea în aer, în 1605, a Parlamentului englez, țară protestantă. Au fost prinși, înainte să apuce să își pună planul în aplicare. Pentru a permite membrilor Parlamentului să asiste la proces, în Westminster Hall s-a ridicat o tribună. Fiecare doritor a plătit pentru a ocupa un loc. Dar când s-au prezentat să își ocupe locurile, membrii Parlamentului au constatat că locurile mai fuseseră vândute o dată, pentru jumătate din suma plătită de ei, unor cetățeni de rând, care fuseseră mai iuți și le ocupaseră locurile. Onorabili membri ai Parlamentului au rămas în picioare, iar arendașul tribunei și-a mărit profitul.

Iată și un ultim exemplu de taxă pentru un serviciu public exploatată în propriul beneficiu de către funcționar. În anul 1606, Camera Comunelor camera inferioară a Parlamentului a luat în discuție o lege care să pună capăt abuzului copiștilor din curțile de judecată. Aceștia erau plătiți la numărul de rânduri și la numărul de pagini pe care le conținea un document. În condițiile inflației, deci ale diminuării veniturilor reale încasate pentru suma depusă, ei au găsit soluția: au redus numărul de cuvinte dintr-un rând, mărinde numărul de pagini pe care scriau același text. Legea le cerea ca fiecare pagină să aibă 18 rânduri și 22 silabe pe rând. Până la urmă, legea nu a mai fost aprobată, pentru că nu s-a căzut de acord asupra detaliilor și pentru că era nevoie de crearea unui nou aparat administrativ care să numere... rândurile și silabele!

În 1607, Robert Cecil, conte de Salisbury, era principalul sfetnic al regelui și îndeplinea o grămadă de atribuții. Hârtiile care îl așteptau la semnat se îngrămădeau în teancuri înalte pe biroul său. Contele de Warwick dorea să își recapete niște pământuri asupra cărora avea un drept de proprietate de netăgăduit, dar avea nevoie de semnătura contelui de Salisbury. Cum aceasta nu mai venea, contele de Warwick i-a plătit 4 lire sterline secretarului lui Cecil pentru a obține semnătura în următoarele trei luni.

In decurs de trei secole, Marea Britanie a reușit să găsească soluția pentru ca granița dintre serviciile publice și profitul funcționarului rezultat din exercitarea acelor servicii să fie plasată într-o poziție acceptabilă pentru societate. Ceea ce nu exclude prezența în prima pagină a ziarelor, din când în când, a unui caz de corupție. ■

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ



Grupul Școlar de Industrie Ușoară, Catedra de Istorie și Științe Socio-Umane – COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE III-IV

Medias, Editura Samuel, 2005, 192 pp.



Muzeul Militar Național București – ÎNSEMNE ALE RANGULUI DE MAREȘAL AL ARMATEI ROMÂNE



Valer Petru Olea – REPERE MONOGRAFICE

Editura Fundația Paem, Alba Iulia, 2005, 337 pp.



Mioara Laura Pârnu – POEZII

Editor: Liga Tinerilor Români de Pretutindeni, București, 2006, 60 pp.



Ion Brad – FINAL CU PRELUNGIRI AL CICLULUI AMBASADOR LA ATENA – 6 –

Editura Viitorul Românesc, București, 2005, 461 pp.



Mihai Chiriță – BISTREȚ-DOLJ. DOCUMENTE ȘI ACTE, VOL. I (1385-1956),

Editura SITECH, Craiova, 2006, 757 pp.



Petre Turlea – PROCESUL ORGANIZAȚIEI „T”

Editura Libra, București, 2000, 195 pp.



Corneliu Tamaș, Smarand Tana – JUDEȚUL VÂLCEA ȘI PREFECȚII LUI (pagini de istorie a administrației)

Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2004, 252 pp.



Caietele „Vieții medicale” – MEDICINA ȘI ARTELE

Editura Viața Medicală Românească, București, 2004, 179 pp.



Marius Mioc – REVOLUȚIA DIN 1989 ȘI MINCIUNILE DIN JURNALUL NAȚIONAL. MITUL AGENTURILOR STRĂINE. MITUL SECURITĂȚII LOTPU-TERNICE, CARE LA-A DAT JOS PE CEAUȘESCU

Editura Marineasa, Timișoara, 2005, 136 pp.



ALMANAH „PENTRU PATRIE” 2005



Adrian Năstase – ROMÂNIA DUPĂ MALTA, 875 DE ZILE LA EXTERNE, VOL. I, II

Fundația Europeană Titulescu, București, 2006, 708 pp., 458 pp.

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

La 6 septembrie, Gh. Gheorghiu-Dej, prim secretar al C.C. al P.M.R., și Chivu Stoica, președintele Consiliului de Miniștri, îl vizitează pe dr. Petru Groza, care se află în convalescență la Deva. Pe bulevardul Nicolae Bălcescu (unde este acum Teatrul Național) se deschide, la 22 septembrie, noua clădire a Circului de Stat; prezentarea programului Puiu Călinescu și I. Antonescu-Cărăbuș.

Nicolae Minei, directorul Oficiului de Spectacole și Turnee Artistice, despre turneul întreprins de Ansamblul C.F.R. Giulești în Franța și Olanda: „Am plecat din țară pentru 7 zile și am rămas peste hotare... 54 zile. Explicația? Marele succes reputat. Programele noastre au fost transmise de patru ori de radiodifuziunea franceză, de trei ori de televiziunea franceză, o dată de radiodifuziunea engleză și o dată de cea olandeză.”

Pe Calea Victoriei nr.15 se amenajează Muzeul de Istorie al Orașului București; în 19 săli, vor fi expuse „pe epoci, din paleolitic și până astăzi, 35.000 de obiecte înfățișând treptele pe care a urcat orașul de-a lungul istoriei sale.” Vineri, 5 octombrie, la cinematografele Patria (fostul ARO) și Republica (Scala, acum) două noi filme românești în premieră: *Afacerea Protar* (după piesa *Ultima oră*, de Mihail Sebastian), regia Haralambie Boroș, cu Radu Beligan, Ion

Finteșteanu, Ion Iancovescu, Ioana Zlotescu; *Fetița mincinoasă*, regia Ion Popescu-Gopo, cu Violeta Marinescu, Nicolae Gărdescu, Leontina Ioanid, George Demetru.

Se mai relatează în preasă despre participarea unei delegații a P.M.R. condusă de Gh. Gheorghiu-Dej, la lucrările Congresului Partidului Comunist Chinez, urmată, pe drumul de întoarcere, de o vizită în Mongolia. Între 20 și 29 octombrie, Gh. Gheorghiu-Dej, în fruntea altei delegații a P.M.R., se află în R.S.F.Iugoslavia, unde are convorbiri cu Iosip Broz Tito.

Ziarele nu publică însă nici o știre sau informație cuprinzătoare despre evenimentele revoluționare din Ungaria (*Magazin istoric*, nr. 7-11/1996), declanșate la 23 octombrie, urmate de intervenția trupelor sovietice. Abia spre sfârșitul lui octombrie apar mici știri despre înăbușirea „contrarevoluției” și reinstaurarea ordinii.

În cadrul rubricii, dintre multe ecouri ale revoluției anticomuniste din Ungaria vom consemna pe acelea înregistrate într-un loc

unde, aparent, știrile din afară răzbeau mai greu: penitenciarul Aiud. Autorul, profesor de limba română, fusese arestat în 1953 pentru „uneltire împotriva ordinii comuniste” și condamnat la 11 ani temniță grea. A trecut la Biserica Catolică sub direcția spirituală



Muzeul Simu, în anii în care nu devenise amintire

a monseniorului Vladimir Ghica și a lui Horia Cosmovici.

„În octombrie 1956, întreaga Europă este zguduită de revoluția ungară. Am simțit și noi, prizonierii de conștiință de la Aiud, acest cutremur, la început prin triplarea pazei exterioare și prin năvala puhoiului de securiști pe coridoarele penitenciarului.”

În dimineața zilei de 24 octombrie, continuă autorul, „un sergent major cumsecade (rătăcit printre securiști) deschide ușa celei și ne spune hâtru, conspirativ și metaforic: «Nu vă speriați! A fost cam rece azi-noapte. A brumat puțin porumbul... dar nu-i nimic. S-ar putea ca într-un viitor apropiat să fie mai cald... La revedere!”

După câteva zile, „niște deținuți care lucrau în curte sub pază au transmis pe franțuzește și pe graiul surdo-muților că la Timișoara, și mai ales la București, s-au desfășurat niște demonstrații studențești care au pus pe gânduri toată stăpânirea. Ne așteptam la o perioadă de teroare fizică...” (Radu Pecican, *Homo Homini Christus*, Arad, 1996)

Concomitent cu revoluția din Ungaria, și în România au loc mișcări de protest ale studenților, nemulțumiți de condițiile de studiu, de cazare și hrană, de situația generală din țară. „În 1956 își amintește o participantă eram în anul IV la Chimie [în Timișoara] și aveam bursă. Bursa consta în masă și casă și, dacă erai un elev merituos, mai primeai 30 de lei pentru cremă de ghetă, pastă de dinți. Era însă o sărăcie cumplită! Eram aproape de terminarea facultății, locuiam cinci studenți într-o cameră la cămin și aveam o singură fustă de gală și o singură bluză de gală.”



Un maestru al echitației, Gheorghe Teodorescu, pe calul Paltin

Cele cinci împărțeau vestimentația „și mergeam cu rândul la reuniunile tovarășești. Totul era pe cartelă. Până de prosoape era pe cartelă, un fel de olandă, cum ar fi acum cea mai mizerabilă pânză, pe care noi o vopseam și ne făceam fuste. Le ziceam «fuste piper», pentru că ieșeau vai și

amar.” Nici băieții nu o duceau mai bine. „Aveam colegi continuă relatarea care au venit la facultate în opinci. Trăiam foarte greu, mâncarea era sub orice critică, la cămin era frig, iar în anul I am stat 20 de studenți într-o cameră. Trebuia să ne facem proiectele, să desenăm, și exista o singură masă.”

Alături de materiile de specialitate, „ore de marxism-leninism am făcut până în ultimul an, iar ore de limba rusă nu am făcut, spre fericirea noastră, decât în primii doi ani. Dar limba rusă a fost o problemă la examen! Adică dădeai examen din matematică și fizică, dar și din limba rusă! Foarte interesant: nu s-a lipit de noi limba rusă, cel puțin eu am fost o pacoste. Nu ni se potrivea! Poate unde și repulsia că îi percepeam pe ruși nu ca eliberatori, ci ca niște ocupanți. Se spunea că a venit cizma rusească pe gâtul nostru” (Mihaela Sitaru, *Oaza de libertate. Timișoara, 30 octombrie 1956*, Iași, 2004).



Gheorghe Gheorghiu-Dej felicitându-l pe Mao Tzedung

Frământări studențești au loc la Cluj, Târgu Mureș, București, Timișoara. În Capitală fusese programată o demonstrație la statuile din Piața Universității, dar a fost reprimată, Securitatea operând numeroase arestări (*Magazin istoric*, nr. 9, 10/1996). Deosebit de virulentă a fost mișcarea studențească din

Timișoara. Peste 2.000 de tineri s-au întrunit la 30 octombrie în sala mare a cantinei Facultății de Mecanică, într-un miting de protest, care a durat de la orele 14.00 la 20.00.

S-au scandat lozinci anticomuniste: „Să plece rușii din țară! Ce caută rușii la petrolul nostru? Unde este grâul nostru?“ S-au hudit „conducerea P.M.R.“ și „guvernul R.P.R.“ S-a citit un memoriu care cuprindea următoarele revendicări: „Lichidarea definitivă a cultului personalității; desființarea normelor din industrie; reducerea cotelor și impozitelor ruinătoare pentru țărani acest punct va fi corectat ulterior prin «fără cote»; creșterea salariilor; să se asigure existența materială a fiecărui elev și student prin atribuirea de burse.“

După dezbateri furtunoase, în care a fost discutat fiecare punct al memoriului, formulându-se alte și alte revendicări, au mai fost adoptate următoarele completări: „Limba rusă desființată sau facultativă; sesiune deschisă; marxismul și economia politică să se studieze numai doi ani, considerând că se face în învățământul mediu; educația fizică numai facultativ; burse pentru studenții țărani, fără a se ține cont de starea materială; libertatea presei și a cuvântului; reducerea prețului la cantină la 150 lei.“ (Mihaela Sitariu, *Timișoara 1956*, București 1998)

Demonstrația studențimii timișorene a fost reprimată, mulți dintre participanți fiind arestați sau sancționați administrativ.

Să consemnăm și câteva vești de la românii de peste Prut, din fosta Basarabie,



devenită Republica Sovietică Socialistă Moldovenească în cadrul U.R.S.S. Duminică 2 iulie se inaugurează podul de peste Prut de la Albița, realizat de proiectanții și constructorii de la Întreprinderea de Poduri din Ministerul Transporturilor Rutiere, Navale și Aeriene. Participă oficialități române și din R.S.S. Moldovenească, muncitori și tehnicieni, locuitori din raioanele Huși

și, respectiv, Leova și Cărpineni, de dincolo de Prut.

G.T. Aftimiuc, prim-secretar al Comitetului P.C.U.S al raionului Cărpineni, „a arătat scrie *Informația Bucureștilui*, din 24 iulie că acest pod este o dovadă a creșterii neîntrerupte a economiei naționale a R.P.R., a progresului tehnic, a ridicării calificării cadrelor“. Cei doi miniștri ai Transporturilor, Gh.D. Safer (R.P.R.) și V.I. Klimonov (R.S.S.M.) „au tăiat tradiționalele panglici, inaugurând podul.“

G. Mihăilă prezintă în *Gazeta literară*, din 23 august, culegerea de studii *Literatura sovietică moldovenească* (Chișinău, 1955). „O astfel de prezentare în ansamblu a literaturii sovietice moldovenesti – notează autorul – apare pentru prima dată, ea constituind un succes de seamă al criticii și istoriei literare din republică.“



Triumful câștigătorului la Pronosport

Sunt amintiți o serie de autori consacrați (Emilian Bucov, Andrei Lupan, Liviu Deleanu, Lev Barski) sau la început de carieră (Ion Druță, A. Cozmescu, Samson Șleahu, I.C. Ciobanu). „Este de datoria literaților, criticilor noștri încheie Gh. Mihăilă să facă cunoscută publicului cititor din R.P.R. [...] activitatea literară

din R.S.S. Moldovenească, republică sovietică vecină cu țara noastră, legată prin tradiții istorice și culturale de poporul nostru.“

Teatrul Moldovenească de Stat de Operă, Balet și Dramă „A.S. Pușkin“, din Chișinău, prezintă „prima operă moldovenească“, după cum scrie în *Informația Bucureștiului*, din 26 octombrie, Victor Sevelov, locțiitorul ministrului Culturii al R.S.S. Moldovenești. *Grozovan* (muzica, compozitorul basarabean David Gherșfeld, libretul Vladimir Rusu) „este inspirată de o legendă populară“ din secolul XVIII. Interpreți: V. Kuzminov, B. Kaț, V. Savițkaia, R. Esina, E. Ureche (Artist al Poporului din R.S.S.M.).



Miresma mustărilor de altădată

Înceiem cu o consemnare din lumea sportivă. Delegația României, formată din 52 de sportivi (dintre care 12 femei), însoțită de oficiali, tehnicieni, ziariști, pleacă la Melbourne (Australia) pentru a participa la cea de-a XVI-a ediție a Jocurilor Olimpice. Un document inedit de la Arhivele Naționale consemnează cum au fost stabilite ultimele detalii ale deplasării, în ședința Sectorului Pregătirii Olimpice din cadrul Consiliului Național pentru Educație Fizică și Sport, din 15 octombrie 1956.

Membrii Sectorului au primit însărcinări precum: „urmărirea efectuării vaccinelor, repartizarea oamenilor în avioane, verificarea încărcării geamantanelor (20 kg.) și sacoșa [...] defințivarea solemnității

plecării; să organizeze lecția de «bune maniere»; să definitivizeze ședința festivă [...]. reținerea a 70 camere la Budapesta [unde avionul făcea escală] [...] să ia act că vor face deplasarea încă 2-3 tovarăși peste cifra inițială [...] definitivativ ora plecării; încălzit avioanele; escala la Singapore“.

Pe lista de bagaje personale ale sportivilor erau incluse: „1 costum, 1 pereche pantofi, 2 pijamale, 3 perechi ciorapi, 2 cravăți [sic!], 3 cămăși (bluze), 6 indispensabili (chiloși), 1 pulover (jachetă), 1 carte de citit, 2-3 săpunuri, pastă de dinți.“ Olimpicii români mai aveau dreptul la „diferite obiecte personale de 2,5 kg.“ Din partea C.N.E.F.S. mai primeau „1 costum prezentare, 1 pereche pantofi, 3 perechi ciorapi, 1 cravată, 1 curea pantalon, 3 cămăși (bluze), 2 prosoape, 1 trening, 1 «balonsyeid», 1 pălărie tip tropical, 1 pereche pantofi tenis sau ghetete baschet, 1 ecuson.“ Toate acestea nu trebuiau să depășească cele 20 kg admise la aeroport.



Iolanda Balaș și Lia Manoliu se îmbarcă spre Melbourne

Manole Bodnăraș, președintele C.N.E.F.S., și Al. Șiperco, delegatul român în Comitetul Olimpic Internațional, aveau dreptul să ia în plus câte două valize, în total 50 kg.

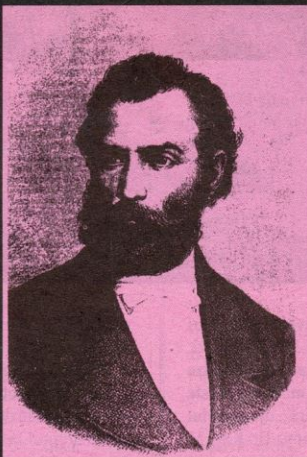
Direcția Relațiilor Internaționale din Ministerul Poștelor și Telecomunicațiilor perfectează o legătură directă cu Melbourne. Trei minute de convorbire costă 82,47 lei, fiecare minut în plus taxându-se cu 27,49 lei (un ziar costa 0,50 lei). ■

Rubrică de Ioan LĂCUSTĂ

Dascăli în slujba Muzei Clio

Contemporaneitatea îl percepe și pretuiește pe Alexandru Papiu-Ilarian, mai ales pentru activitatea politică din anii premergători Revoluției pașoptiste, pentru contribuția sa esențială la organizarea Marii Adunări Populare de pe Câmpia Blajului, din 3/15 mai 1848, și pentru inițiativele politice din timpul guvernării lui Alexandru Ioan Cuza.

Această perspectivă este unilaterală și tocmai de aceea nedreaptă. În cei numai 50 de ani cât a trăit, s-a format la confluența a două direcții culturale, aparent opuse, iluminismul și romantismul, în spiritul acestora marcând cultura românească printr-o neobosită activitate istoriografică. Stau mărturie cele două tomuri din *Istoria Românilor din Dacia Superioară (1851-1852)*, la a cărei continuare a renunțat din cauza imixtiunilor autorităților maghiare, schița celui de-al treilea volum fiind publicată



abia în 1943 de către istoricul Ștefan Pascu. În același sens pledează cercetarea asiduă a bibliotecilor și arhivelor berlineze, concretizată în cele trei impresionante volume din *Tezaur de monumente istorice pentru România (1862-1864)*. Li se adaugă numeroasele articole politice, cele privitoare la starea economică a Transilvaniei și a Principatelor, rapoartele despre activitatea unor societăți culturale sau pur și simplu articolele de popularizare pe diverse teme. Bibliografia operei sale, între 1845, când îi apare primul articol în revista manuscrisă *Diorile* [zorile]

pentru minte și inimă, și 1873, anul în care se declanșează boala care avea să-i pună capăt zilelor, cuprinde 149 de titluri. O creație inegală valoric, dar care probează un mare adevăr: intelectualul s-a aflat permanent în inima cetății, flacăra vie a acesteia.

ALEXANDRU PAPIU-ILARIAN (1827-1877)

ALEXANDRU CIUBÎCĂ,
Colegiul Național „Alexandru Papiu-Ilarian”, Târgu-Mureș

Incă din tinerețe a dovedit un interes deosebit pentru limba poporului său, căreia i-a acordat importanță în opera de făurire și afirmare a culturii naționale.

Era în timpul studiilor la Liceul Piarist din Cluj-Napoca; avea doar 18 ani. Cultul limbii naționale se va consolida în climatul creat după 1832, când s-a intensificat procesul de maghiarizare a Transilvaniei. În luna februarie a acelui an, Dieta de la Cluj a adoptat o lege care stipula impunerea și generalizarea

maghiarei ca limbă unică și obligatorie, în următorii zece ani limba română urmând a fi eliminată până și din biserică și familie. Ca reacție la această măsură abuzivă, în 1845 s-a constituit un cerc al studenților români care a editat *prima revistă a elevilor din țară*.

Principalii redactori ai publicației manuscrise erau Al. Papiu-Ilarian și Neagoe (Nicolae) Popea, iar titlul ei *Diorile pentru minte și inimă* – amintește pe acela al publicației editate de George Bariț la Brașov,

Foie pentru minte, inimă și literatură. Revista dorea să cultive limba și spiritualitatea românească, atunci când

atitudinea oficială se arăta extrem de ostilă, iar din programa școlară limba română era cu totul exclusă.

Pentru autoritățile timpului un titlu precum *Să învățăm românește, domnilor!*, sub care se afla reproduș *in extenso* un articol din *Foia*... lui Bariț, putea trece drept incitator, chiar provocator. Articolul se încheia cu următoarea reflecție: „Acum să poată zice cineva că știe românește nu e destul că e român, ci se poștește ca să învețe gramatica limbii sale, după care mai adaug și aceea: să învățăm, domnilor, dintâi limba noastră, apoi altele“. Peste timp, legat de înființarea acestei societăți și a revistei manuscrise săptămânale, Neagoe (Nicolae) Popea își va aminti: „Hotărârea pare azi de mică importantă; în 1845 ea era nemaiauzită, temerară și plină de riscuri.“

Într-un Cluj „agit de propaganda șovină a aristocrației maghiare“, „nu putea fi tolerat un astfel de focar de educație națională românească, atât cultural, cât și politic“ și, ca atare, după un an de apariție, timp în care fusese răspândită și în alte localități, între care și Târgu-Mureș, revista a fost interzisă de autorități.

Preocupările lingvistice rămân însă în atenția cărturarului ardelean și în anii următori. Concepțiile sale lingvistice nu

„Acum să poată zice cineva că știe românește nu e destul că e român, ci se poștește ca să învețe gramatica limbii sale...“

sunt lipsite de limite. Nu vom intra în amănunte, vom doar să subliniem modul în care acestea i-au

fertilizat celelalte preocupări.

Corneliu Albu, cel mai autorizat comentator al activității lui Papiu-Ilarian, îl numește *infatigabilul colector de rarități bibliografice*. Aflarea, transcrierea, comentarea și tipărirea de documente rare fuseseră o pasiune mai veche a acestui cărturar îndrăgostit de istorie, dar aplecarea asupra vechilor manuscrise păstrate în bibliotecile străine și care conțineau informații inedite despre români devine o preocupare constantă în perioada petrecută în capitala Prusiei, la Berlin, dar și în anii următori. Descoperirea de texte vechi și extrem de rare nu este însă un scop în sine; documentele trecutului reprezintă o primă treaptă, una fundamentală, pentru scrierea istoriei celei adevărate a românilor. Iată argumentația sa: „Spre a putea scrie istoria românilor s-ar cere, înainte de toate, deplina cunoaștere a elementelor din care să se compună acea istorie. Aceste elemente sunt fapte istorice. Într-adevăr, fără a cunoaște faptele nici pe jumătate, cum vei judeca asupra lor, cum vei afla legătura ce există între ele? Și cum le vei cunoaște dacă îți sunt necunoscute fântânile de unde să le culegi? Nici să cugete dar românii a-și putea scrie istoria,



Clujul într-o reprezentare de epocă

până ce mai întâi nu vor avea adunate la un loc faptele istorice, îngropate în monumente fără număr, străine și chiar indigene, atât tipărite și necunoscute, cât și manuscrise, și unele și altele ascunse în biblioteci și arhive, latine și grecești, turcești și nemțești, ungurești, polone și rusești, sârbești, bulgărești etc., etc.“

Din această pasiune au prins contur cele trei masive volume din *Tezaur de monumente istorice pentru România* (1862-1864). Alături de Bogdan-Petrițicu Hasdeu, el dă un impuls căutării vechilor documente, dar, spre deosebire de Hasdeu, cărturarul ardelean nu s-a bucurat de stipendiile statului, nici de vreun ajutor particular, astfel că a fost nevoit să renunțe la această întreprindere despre care mărturisea: „îmi aduce și mie o nespusă mulțămire internă“. Cuprinzând texte din secolele XV, XVI și XVII, majoritatea fiind izvoare străine și inedite, *Tezaurul* a constituit un instrument esențial de lucru pentru cei care s-au aplecac asupra istoriei medii a României. Nicolae Iorga îl caracteriza astfel: „Papiu se arată pe cât de concis în formă, de sigur în critică, pe atât de bine este stăpân pe izvoare. Din tot scrisul lui de om cult și nobil, de învâțat modern și occidental, se desprinde, în același timp, respectul pentru adevăr, uitarea de sine și o respectare a muncii altora, care merge până la uitare.“

Papiu a citit cu atenție, dintre scrierile filologice anterioare, pe cele ale lui Gheorghe Șincai și le va prezenta în primul discurs de recepție ținut vreodată la Societatea Academică Română, intitulat *Viața, operele și ideile lui Gheorghe Șincai din Șinca*, la 14 septembrie 1869.

La 9 septembrie 1870, Alexandru Papiu-Ilarian face o comunicare de senzație în ședința Societății Academice Române despre manuscrisele lui Ioan Budai-Deleanu intrate cu doi ani în urmă în fondurile Bibliotecii



Gh. Șincai

Centrale. Papiu descrie fiecare manuscris, exprimându-și din loc în loc și opinia asupra valorii lui literare sau științifice. Conștient de valoarea excepțională a manuscriselor însinguratului iluminist român din Galiția, el avea credința că, în timp, operele lui Budai-Deleanu vor fi așezate la locul de cinste pe care îl merită: „Când românii, guvern și națiune, se vor pătrunde de marele adevăr că știința este puterea, când măcar secțiunea filologică și cea istorică a Societății Academice Ro-

mâne vor fi pe deplin organizate și, mai cu seamă, când vor dispune de fonduri necesare, una din primele lor datorii vor fi de-a eterniza și memoria acestui literat, publicându-i operele pentru folosul comun.“

Ultima însărcinare din partea Societății Academice Române a fost restituirea unui alt monument de cultură românească, anume traducerea lucrării *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir, la peste 150 ani de la apariția ei în limba latină. Papiu a tradus doar primele două capitole și a redactat prefața. Pentru el timpul nu mai avea răbdare...

Oare cum am putea încheia mai nimerit aceste pagini, dacă nu cu un citat din discursul rostit de Gheorghe Bogdan-Duică, cu prilejul dezvelirii la Târgu-Mureș a statuii lui Al. Papiu-Ilarian, în ziua de 1 decembrie 1930: „Luați de la Papiu o pildă, o învățătură. Mai presus de toate trebuie să ne stea unitatea națională pe care trebuie să o slujim cu credința lui Papiu [...] și mai presus de toate trebuie să ne stea libertatea, pentru că ea este ocrotitoare a naționalităților, a gândurilor mari, a vitejiei întru împlinirea lor, a gloriei naționale. Națiunile care nu voiesc glorie n-au loc în lume. Papiu a fost unul dintre cei care ne-au arătat drumul spre glorie.“ ■

Mobilitatea studenților nu este un apanaj exclusiv al prezentului. Incursiunile în istorie pot aduce noi perspective, dar și modele de comparație. Pot deschide ferestre spre veacuri de mult apuse, în care brava și curajul defineau și „simpla“ alegere a voiajului universitar de studii.



LA BURSĂ ÎN EVUL MEDIU

„Fie ca toți învățăceii aflați în drum spre universitățile lor să poată călători în liniște [...] Căci pe cine nu impresionează aceia care, din dragoste față de știință, aleg calea exilului, schimbă bogăția pe sărăcie și nu precupețesc nici un efort, punându-și viața în primejdie?“ Erau cuvintele împăratului Frederic Barbarossa (1123-1190), pronunțate în 1158, cu ocazia acordării de drepturi și privilegii pentru germanii care plecau să studieze Dreptul în Italia.

Începând cu secolul XIII, nu erau deloc puține asemenea lăcașuri de învățătură: 15 la sfârșitul aceluia veac, cu predilecție în Franța și Italia; 34 spre 1400, 66 spre 1500. Răspândirea geografică a lumii universitare devenise o realitate: Salamanca (1220-1230), Padova (1222), Toulouse (1229), Roma (1244), Siena (1246), Lisabona și Coimbra (1290), Lérida (1300), Avignon (1303), Praga (1347), Perpignan (1350), Huesca (1354), Viena (1365), Pécs (1367), Erfurt (1379), Heidelberg (1385), Budapesta (1389), Barcelona (1450), Glasgow (1450-1451), Pressburg (actuala Bratislava, 1465-1467), Saragosa (1470), Uppsala (1477), Copenhaga (1478)...

Noile centre universitare începeau să se direcționeze spre specializări. Pentru lumea

medievală, Parisul însemna Filosofie și Teologie, Bologna – Drept, iar la Salerno și Montpellier se pregăteau cei mai buni medici ai vremii. Astfel, o carieră strălucitoare: n-putea mari eforturi și, în primul rând, curaj pentru a porni la drum într-un Ev Mediu atât de zbuciumat, plin de conflicte, războaie și bântuit de molime, bande de răufăcători sau fragmentat de cutume și legi atât de diferite.

Localnici sau venetici?

În orașul medieval apăruse o nouă categorie socială. „Orașul Paris – scria la sfârșitul secolului XIII teologul dominican Thomas Irlandezul – este, ca și Atena, împărțit în trei mari părți: una a neguțătorilor, meșteșugarilor și poporenilor, ce se cheamă orașul mare; cealaltă, a nobililor, unde se află curtea regelui și biserica catedrală, numită orașul vechi, Cetatea; a treia, cea a studenților și colegiilor, care se numește Universitatea.“

Între cei care animau spiritele marilor universități se aflau, adesea, mulți străini. Cea mai numeroasă categorie o reprezentau cei veniți din jurul orașelor respective, cu familia aproape, atât sentimental, cât, mai ales,

financiar; cunoșteau limba și obiceiurile zonei, astfel încât nu resimțeau, în totalitate, ruptura de locurile natale și nu erau supuși la prea multe privațiuni sau pericole. Urmau cei mai de departe, geografic vorbind, o categorie specială în peisajul social al acestor universități, devenite centre de atracție. Pentru aceștia din urmă, pribegia își puneă vizibil amprenta asupra traiului, condițiilor de studiu și chiar asupra modalității de receptare în comunitatea-gazdă. Cu toate acestea, numărul lor era în creștere. O universitate renumită precum cea de la Bologna, la începuturile sale, contabiliza aproape o pătrime de străini din efectivul total al acestor *scolaris*.

Un grup important îl constituiau germanii, cărora li se alăturau tineri din Europa catolică, din Scoția, Peninsula Scandinavă, Polonia sau ținutul ungar. Până în veacul XIV, și englezii îngroșau rândurile celor care veneau să studieze, cu predilecție la Paris. Dar, odată cu afirmarea centrelor locale, renumitele Oxford și Cambridge (*Magazin istoric*, nr. 12/2004, 3/2006), ei și-au întors privirile spre patrie. A fost și cazul francezilor și al spaniolilor care, la începuturi, apăreau deseori în condicele Universității din Bologna, atrași de renumele Școlii de Drept, pentru ca, mai apoi, să se îndrepte spre centrele universitare de la Orléans, Toulouse, Salamanca sau Lisabona.

Nici italienii nu au lipsit din impresionanta listă a studenților peregrini, cazul lui Toma de Aquino (1225-1274), cel de-al șaptelea fiu al contelui Landulf din importanta casă de Aquino, fiind unul dintre cele mai cunoscute. Devenit, în 1244, membru al rasei monahale dominicane, spre supărarea familiei, ce îi prevăzuse un mare viitor ca abate... benedictin, tânărul Toma a fost trimis de către ordinul său la Paris pentru studiu, dar și pentru siguranță. Pe drum, frații săi mai mari au reușit să-l prindă și să-l închidă, mai bine de un an, în castelul familiei de la Roccasecca. După eliberare, a plecat la Köln, unde a studiat, între 1248 și 1252,

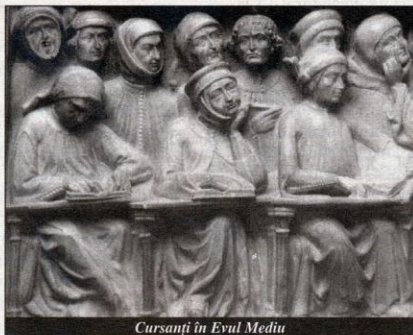
cu renumitul magister Albertus Magnus (1193-1280), autorul vorbelor atât de pline de duh care au rămas peste timp să caracterizeze personalitatea lui de Aquino: „acest bou taciturn va umple întreaga lume cu mugetul său”... De abia în 1252, la 27 de ani, Toma a reușit să ajungă și la Paris, unde, patru ani mai târziu, a obținut titlul de Magistru și a preluat catedra de Teologie.

Între imunitate judiciară laică și frații naționale

Cel mai adesea, autoritățile laice le asigurau acestor studenți privilegiile speciale, precum protejarea bunăstării, atât în timp de pace, cât, mai ales, în timp de război, dar și scutiri fiscale sau imunitate judiciară, singurele tribunale în fața cărora învățăceii trebuia să se prezinte fiind cele ecleziastice.

Pentru a-și ajuta confracții, au început să apară și unele instituții specifice. Durata destul de mare a voiajului universitar – minim 5 ani –, depărtarea de casă, lipsa, deseori, a mijloacelor financiare, problemele lingvistice și de adaptare la noua comunitate au impus crearea de mici comunități naționale în sânul orașului-gazdă. Acestea erau dotate cu propria capelă, adunare reprezentativă, mențineau sărbătorile tradiționale, ca o structură de primire, de sprijin, dar și de control. Prin serviciul propriu de mesagerie multe pungi goale ale studenților aflați departe de casă și-au recăpătat rotunjimea, în timp ce vestile circulau mai rapid prin scrisorile primite de comunitate.

Înscrierea într-o națiune, odată ajuns în orașul de studiu, a devenit obligatorie. Au apărut astfel națiunile ce colorau lumea universitară: la Paris, de exemplu, în Evul Mediu timpuriu, apăreau bine definite doar trei, pe lângă cea franceză, respectiv cea din Normandia, din Picardia și din Anglia; în timp ce, la Bologna, se numărau nu mai puțin de șapte națiuni ne-italiene, dintre care cea mai importantă rămânea,



Cursanți în Evul Mediu

de departe, cea germană. S-au impus apoi colegiile naționale, elemente distincte în peisajul orașului medieval universitar, același Paris cunoscând șapte asemenea instituții, dintre care îl amintim pe cel al Constantinopolului pentru latinii din Orient, fondat în 1204, sau colegiul Lombard pentru italieni, din 1334.

Cu toate acestea, imaginea străinului, chiar dacă student venit în căutarea științei în orașul medieval, a rămas aceeași: privit cu teamă, cu neîncredere, mereu altul, diferit de ceilalți. Un exemplu poate fi și procesul parizian în care a fost implicat croatul Paul Nicolai, revoltat împotriva Universității din Paris, între 1424-1439 după cum arată istoricul francez Jacques Verger, profesor de istorie medievală la Universitatea Paris-IV într-un recent studiu. Venit din îndepărtata diocază a Zagrebului, Nicolai se plângea de faptul că „neștiindu-se exact de unde provenea, se spunea că este din Sclavonia, ținutul numeroaselor secte“.



Biblioteca Universității din Salamanca

studenți în Parisul sfârșitului de Ev Mediu. Unii dintre profesorii importanți, invitați să conducă catedre la aceste renumite universități, au fost, la rândul lor, străini: cazul mai sus-amintit al lui Toma de Aquino sau cel al lui Jacob Rotchild, poreclit „Angeli“, cel mai cunoscut profesor de medicină de la Universitatea din Montpellier, venit tocmai din Kolberg, din câmpia Pomeraniei.

Odată cu a doua jumătate a veacului XV, pe fundalul unui avânt economic vizibil, apărea și dorința tinerilor de a vizita mai multe centre universitare, nu numai pentru a „sorbi din pocalul științei“, ci și pentru a-și bucura ochii sau chiar a obține, mai ușor, mult râvnita diplomă universitară. ■

Pasiunea pentru studiu mă alungase din Anglia. Stătui o vreme la Paris. Acolo n-am văzut decât niște sălbatici instalați cu un aer de gravă autoritate în jețurile lor școlare, având două sau trei scăunele fără spetează în fața lor, încărcate cu enorme tomuri ce reproduceau în litere aurite lecțiile lui Ulpian [juristul roman Dometius Ulpianus, ?-228] și ținând în mână penițe de plumb cu care trasau, plini de gravitate, pe cărțile lor asteriscuri și obele (semne transversale ce marcau greșelile) [...] Astfel, cum în zilele noastre la Toledo se împartășește mulțimilor învățământul arabilor care, aproape în totalitate, constă din cele patru arte [științele], m-am grăbit să ajung acolo ca să ascult lecțiile celor mai savanți filosofi ce sunt pe lume. Dar, rechemat fiind de niște prieteni și îndemnat să mă întorc din Spania, am revenit în Anglia cu o prețioasă cantitate de cărți. Mi s-a spus însă că pe aceste meleaguri învățământul artelor liberale era necunoscut [...] mare îmi fu durerea și, ca să nu fiu chiorul printre orbi, am plecat din nou ca să găsesc un loc unde să fac să înflorească acest gen de studii...

(Scrisoarea astronomului englez Daniel of Morley adresată episcopului din Norwich, secolul XII, în Jacques le Goff, Intelctualii în Evul Mediu, Editura Meridiane, București, 1994)

Continuăm cu un alt eseu din volumul Inocența matură a presei de mâine, care cuprinde eseuri ale elevilor participanți la programul News to know, desfășurat cu sprijinul Ambasadei S.U.A. la București (Magazin istoric, nr.6, 8/2006).

PRESA ÎI ENERVEAZĂ PE CEI AFLAȚI LA PUTERE

Presa în România este de mare actualitate, ea urmărește să informeze pe oamenii simpli și să-i critice pe cei puternici sau să le preia vorbele și să le schimbe pentru a le publica, astfel încât respectivul să mai continue acel conflict, căci presa va fi și mai interesantă!

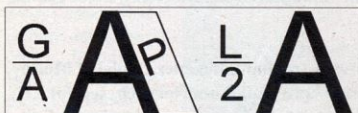
Adulții își doresc ca noi, copiii, să fim informați, dar nu ne lasă să ne uităm și la o emisiune care necesită acordul părinților, lucru care ne stârnește curiozitatea. Nu înțeleg de ce mai apar în ziare știri care au fost spuse la televizor. În ziare ar trebui să fie niște știri plăcute ochiului și mai interesante. Uitați! Ziarul *Național*, 18 mai, pe prima pagină: „Copiii sclavi”; „Vreau să știu numele ucigașului ca să-l pot ierta”, lucruri care ne fac să ne fie frică de locul în care trăim. Într-un colț al paginii vedem lucruri și mai interesante: „Vremea”, „Alianța DA bate PSD”, „Meciul de adio al lui Popescu”; reclamă de antiplictiseală și clasicul Marius Tucă, care face emisiuni frumoase, dar la ore târzii. Prea multe știri care nu plac unui copil

și căruia nu i se poate face o educație mai bună prin asta. Ar trebui să se facă mai multe sondaje interesante, mai multe știri despre vedete și sport, căci asta atrage copilul din ziua de astăzi. În acest moment, la mare căutare sunt ziarele de sport, revistele despre vedete, căci ziarele principale nu au decât știri. Un rol important în decăderea imaginii țării îl are și presa. Toți oamenii mari ai Europei se miră cum a ajuns așa o țară ca aceasta, cu o istorie exemplară. Părerea mea este că tot prin intermediul presei am putea ajunge mai sus. Uitați-vă la un program faimos de la BBC, care îl informează pe om despre tot ce se întâmplă.

România are oameni foarte deștepți; se aude că am câștigat olimpiade la matematică, la fizică, la chimie, dar nu-i destul. Într-o țară democratică, presa are un rol extrem de important, putând fi o rampă de lansare pentru îmbunătățirea imaginii acesteia. ■

Sorin PINTILIE,
clasa a VI-a, Școala nr. 12, Tulcea

ÎNSEMN OTOMAN
(Criptografie: 2, 5, 5, 8)



Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluție rebus **EDIFICII ISTORICE**,
nr. 9/2006

B – ACT – C – L – BRAN – TROPI –
ARAB – ATIN – STA – REPROS – I –
PALTON – CALINE – CEP – NAUC – PERE
– FUS – OPEN – L – I – INVELITE – RATIE
– I – US – SAVARSIN – MIT – NEOGEN –
NELUCRATE

VECINUL TITUS POPOVICI

Prof. dr. D.F. LĂZĂROIU, Paris

Sunt un cititor perseverent al *Magazinului istoric*, începând cu primul număr. Parcurend numărul din iunie a.c., am văzut că ați tratat despre o latură deloc glorioasă a lui Tituș Popovici, scriitor, fost membru al C.C. al P.C.R. timp de un sfert de veac, până la căderea regimului comunist în 1989. Doresc să întregesc portretul acestui personaj din protipendada de partid, pe care am avut neplăcerea să-l cunosc în 1970 sau 1971.

S-a întâmplat în acea perioadă să locuim amândoi, pentru un timp, în același imobil, el exact deasupra apartamentului meu. Eram deseori deranjat noaptea, până în zori, ca și alți vecini, de chiolhanurile organizate de Tituș Popovici la el acasă. Niciun protest nu l-a făcut să-și schimbe obiceiurile de petrecăreț, opiniile vecinilor neavând pentru el vreo importanță.

Cu prilejul unei beții, cineva dintre petrecăreți a uitat deschis robinetul de la baie, ceea ce a condus la inundarea apartamentului său, dar și a apartamentului meu. O cooperativă a întocmit devizul pentru reparațiile care erau necesare pentru a restabili condițiile normale ale locuinței mele.

I-am prezentat lui Tituș Popovici devizul, pentru a-l onora, așa cum era normal. Mi-a răs în nas. Atunci m-am adresat justiției, inclusiv cu martori. Judecătoria Sectorului 1, la cererea avocatului părții adverse (el însuși nu s-a prezentat niciodată), a tot amânat procesul de vreo zece ori, cu justificări puerile. Menționez că în această cauză procesul era condus de însuși președintele Judecătoriei. Nu m-am lăsat intimidat și am perseverat în acțiunea mea. Atunci, președintele Judecătoriei m-a

invitat în cabinetul său și, stânjenit, mi-a explicat că nu are dreptul să-mi dea câștig de cauză, deși eram îndreptățit după el, întrucât orice membru al C.C. se bucura de imunitate juridică. Iată cum justiția țării mele se supunea nu legilor (făcute chiar de regim), ci unor „instrucțiuni verbale” în folosul unora mai presus de lege. Nici măcar într-o cauză civilă simplă drepturile omului nu contau în regimul comunist nici cât hârtia pe care acestea erau imprimate. În ședința publică, am declarat completului de judecată că perseverez și doresc reparații financiare.

Chiolhanurile au continuat în acest timp și s-a produs o nouă inundație, cu repercusiuni asupra apartamentului meu. Aceeași scenă, același refuz. I-am spus atunci lui Tituș Popovici că mă voi adresa direct Secretariatului C.C. al P.C.R. ca să mi se facă dreptate. Asta l-a pus pe gânduri și a doua zi consoarta lui mi-a adus într-un plic contravaloarea devizului de reparații.

Iată o probă banală, printre atâtea altele, de abuz nu numai al regimului, ci și personal al unui „înalt” reprezentant al acestuia, într-o chestiune strict privată și personală. „Legalitatea socialistă” și justiția română considerau că unii sunt mai „egali decât alții”, cum se spunea atunci pe șoptite. Este ușor să ne dăm seama ce se petrecea în provincie și cu deosebire în mediul sătesc.

Sper ca *Magazinul istoric* să continue să dezvăluie, cum a făcut și până acum, nu numai crimele comunismului, ci și să facă radiografia de toate zilele a vieții cetățenilor, într-un regim de continuare abuzuri, chiar și în raport cu legile făcute de însuși acel regim. ■

NE-A PĂRĂSIT UN MARE ISTORIC

Dr. PAUL CERNOVO-DEANU a plecat, cu discreția ce l-a caracterizat întotdeauna, în noaptea de 4 septembrie 2006. Este o pierdere grea pentru istoriografia națională.

Paul Cernovodeanu s-a născut la București, la 11 februarie 1927, într-o familie ce număra doi generali de cavalerie, pe linie paternă, și un arhitect de prestigiu, Ștefan Ciocărlan, pe linie maternă. A absolvit Școala Superioară de Arhivistică și Paleografie în 1948 și Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității din București în 1950. În 1970 își ia doctoratul în științe istorice.

Și-a început activitatea științifică în 1948, la Institutul de Istorie al Academiei R.P.R., de unde, în 1952, este epurat pe considerente politice. Timp de patru ani este trimis „la munca de jos”, la Uzinele Vulcan, și apoi avansat „pe merit” la Sfatul Popular. După această perioadă sumbră de „reeducare”, se poate angaja la Muzeul de Istorie a Orașului București. Între 1956-1963, în calitate de muzeograf principal, lucrează la diferite proiecte legate de trecutul Capitalei. A fost un constant și valoros colaborator al *Magazinului istoric*.

Admirabil cunoscător al limbilor franceză și engleză, s-a apropiat de timpuriu de bogata informație pe care o furnizau călătorii străini. La Muzeul Municipal a elaborat, în colaborare, un volum de documente bucu-reștene și a lăsat, în manuscris, o culegere de memorialistică a vizitatorilor de peste hotare: *Istoria Bucureștilor prin călători străini*.

Din 1964 revine la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, unde parcurge toate treptele din ierarhia cercetării, ajungând director adjunct în 1990, funcție pe care o va deține până în 1997, la pensionare. Proiectul cel mai important de care era legat afectiv de multă



vreme și la care mai colaborase în trecut, până la întreruperea apariției a fost acela al volumelor *Călători străini despre țările române*, serie nouă. Pentru activitatea sa a fost de două ori distins cu Premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române (1968, 1993), i-a fost acordat „Ordinul Serviciu Credincios” în grad de ofițer și a fost făcut

membru de onoare al Academiei Române.

Paul Cernovodeanu era unul dintre acei rari istorici în ale căror scrieri informația bogată și acribia științifică se împleteau, în chip armonios, cu un stil plăcut, ce făcea lectura atractivă și informativă în același timp. Era un erudit cu varii cunoștințe în zona artelor și a literaturii, ceea ce-l făcea un interlocutor plăcut, cu o conversație aleasă. Aristocrat prin ascendență, îi plăcea să păstreze manierele elegante ale unei alte lumi, demult apuse. Chiar dacă îți arăta caldă sa prietenie, bazată și pe respect științific, nu se adresa cu familiaritate colegilor și subalternilor mai tineri: „dumneata”, niciodată „tu”. (În ceea ce mă privește, îmi spunea pe numele mic: „Domnu Silvan”; arar folosea mai oficialul „Domnul Ionescu”, iar atunci știam că l-am nemulțumit cu ceva și trebuia să-l împac). Față de tineri a arătat întotdeauna înțelegere; le-a încurajat începuturile pe calea cercetării științifice, sugerându-le bibliografia necesară și citindu-le, cu mare atenție, studiile realizate sub coordonarea sa, fie ele teme de cercetare din planul Institutului „N. Iorga”, fie referate doctorale ori teze de doctorat.

Cel ce s-a ocupat cu atâta râvnă și pasiune de mulți morți iluștri, a plecat acum să-și întâlnească eroii. Fie-i calea netedă și pasul lin pe tărâmul umbrelor!

Dr. Adrian-Silvan IONESCU
Învățăcel al celui plecat

Telex Telex Telex Telex Telex

MATERIALISM CONTRA LIMBA GREACĂ



„Nu mai văd foarte bine, nu mai disting clar formele și culorile. Vine cineva în fiecare dimineață pe la 9.30 să-mi citească curierul, să mă ajute să mă pregătesc, iar mai târziu cineva care mă ajută la scris. Nu mai pot face singură toate astea. Dicter pe casete, apoi mi se transcriu cele spuse pe computer...Ce bucurie când zilele trecute mergeam cu un taxi spre Academie și întrezăream Sena, arborii, Luvrul... Sau după cină, îmi ofer uneori un pahar de whisky pe terasa mea, cu privirea spre Turnul Eiffel, pe care încă îl disting. Atât cât voi mai putea, îmi place să muncesc, am mereu o conferință sau un seminar de pregătit. Acum am pe șantier două cărți de corectat, dintre care una despre cum pot folosi textele democrației grecești dezbaterii politice actuale...”

La 93 de ani împliniți, marea elenistă Jacqueline de Romilly, autoare a numeroase lucrări despre Grecia antică și personalitățile ei, prima femeie profesor la Collège de France, membră a Academiei Franceze (a doua, după Marguerite Yourcenar), a publicat de curând o carte de amintiri, intitulată *Les Roses de la solitude* (Trandafirii singurătății), din care aflăm multe amănunte ale biografiei sale. Dragostea pentru Grecia i-o datorează mamei, care a și crescut-o, singură, pentru că tatăl ei, a murit în Primul Război Mondial, când ea avea un an. La 18 ani a primit de la mama ei cadou un *Tucidide*, pe care l-a citit pe nerăsuflăte. Avea să-i consacre ulterior 15 ani din viață. „Pasiunea mea a fost munca, spune Jacqueline de Romilly, poate în detrimentul vieții mele private. N-am avut copii, pentru că n-am avut timp de ei. Am început să regret asta pe la 80 de ani. Dar e numai un regret metafizic: faptul că n-ai pe nimeni căruia să-i transmiți ce știi. Îmi permit totuși un sfat părinților: nu vă lăsați copiii să crească în această cursă cu materialismul, pe care o trăim astăzi. Altfel spus, învățați-i greacă. Este indispensabilă pentru formarea spiritului”.



TUNELUL FEROVIAR DE LA HOOSAC

Cucerirea Vestului a însemnat o adevărată revoluție a transporturilor. La început au fost convoaiele de căruțe, imortalizate în filmele western, apoi forturile, pietele, *saloon*-urile, primele linii de diligență. Dar „calul de fier” a galopat mai repede decât toate atelajele tradiționale și inaugurarea primei căi ferate ce lega Omaha (Nebraska) de Sacramento (California) a reprezentat o victorie absolută. Lanțul Munților Apalași era un obstacol de netrecut. O parte a traficului era deturnat către New York, pe cale fluvială, și Boston, capitala statului Massachusetts, n-avea decât de pierdut ca activitate economică.

Pentru coloniștii masivul constituia un fel de frontieră cu lumea „civilizată”, era un obstacol ce trebuia învins. Sigur că în Europa asemenea tuneluri feroviare existau, în Franța, Germania, Marea Britanie, dar în America un tunel de 7,5 km în lungimea muntelui reprezenta o provocare. Să adăugăm și că tehnologia epocii era sumară. Alfred Nobel nu-și brevetase încă dinamita. Cel mai faimos geolog al timpului, consultat, un anume Hitchcock –, fără nici o legătură cu maestrul suspensului –, după ce a luat câteva eșantioane, a stabilit că roca e granitică și, în 1851, muncitorii au dat prima lovitură de târnăcop. 195 dintre ei au murit în timpul lucrărilor, care au durat 25 de ani. În 1875 o locomotivă cu aburi inaugura cel mai lung tunel feroviar din epocă, cel căruia televiziunile lumii i-au consacrat vara aceasta un spectacol documentar.





Continuăm prezentarea documentului aflat în fondul Brutus Coste din Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace privind problemele reglementării frontierei dintre U.R.S.S. și România, în 1946-1947, pe Dunărea maritimă. Mulțumim încă o dată doamnei ELENA DANIELSON și colaboratoarei noastre LAURA COSOVANU, grație cărora acest lucru a fost posibil.

O DISPUTĂ ROMÂNNO-SOVIETICĂ

La reluarea negocierilor la Moscova, delegația sovietică a venit cu o declarație care nu admitea vreun compromis, potrivit căreia ea susținea cu fermitate punctul de vedere că granița trebuie stabilită pe întinderea fluviului; începând de la Pardina până la km 60 *pe ramura sudică a brațului Chilia* [subliniat în original], lăsând astfel în interiorul teritoriului sovietic insulele Selangic, Dalerul Mare și Dalerul Mic (care fuseseră dintotdeauna teritoriu românesc); în privința ultimului tronson al fluviului, chiar înainte de vărsarea în Marea Neagră, granița trebuia stabilită pe debușeul Musura.

Delegația sovietică insistă asupra faptului că nu va accepta nicio concesie și că de vreme ce România rămânea cu brațele Sulina și Sf. Gheorghe, nu avea „vreun interes economic asupra brațului Chilia, care trebuie să aparțină în întregime și în exclusivitate Uniunii Sovietice”.

Cum lucrările Comisiei intraseră într-un punct mort, generalul Sănătescu a propus, la 25 octombrie, redactarea unui protocol descriptiv, în care să fie menționate punctele asupra cărora nu se ajunsese la un acord și pozițiile adoptate de către delegațiile română și sovietică în acele puncte.

Delegația sovietică a cerut apoi o pauză înainte de a răspunde. Dar răspunsul nu a mai sosit vreodată, căci la 28 octombrie delegația română a fost informată că delegația rusă a fost desărcinată și lucrările aveau să se reia cu o

nouă delegație, de îndată ce ea avea să fie numită și membrii ei informați asupra lucrărilor anterioare.

Delegația română a fost lăsată să aștepte la Moscova mai bine de două luni, dar noua delegație sovietică nu a mai fost numită.

În vreme ce negocierile de la Moscova erau astfel blocate, autoritățile ruse întreprindeau pași activi pentru a instaura o stare de fapt pe brațul Chilia.

Exploatănd un incident de frontieră pe care tot ei îl creaseră, rușii au pus stăpânire, la 26 și 28 octombrie, pe cele trei insule ce se întindeau la Sud de principală și singura ramură navigabilă a brațului Chilia. Punând stăpânire pe aceste insule (Selangic, Dalerul Mare, Dalerul Mic), care erau, fără vreun dubiu, parte a teritoriului românesc, rușii barau navigația românilor pe brațul Chilia. Ocuparea acestor insule s-a făcut după o scurtă luptă între forțe sovietice superioare și grănicerii români, care au înregistrat mai mulți morți și prizonieri. Pentru a desăvârși această îndepărtare forțată a României de brațul Chilia, trupele sovietice au ocupat, la 5 decembrie, insula formată între debușeul Musura și Starîi-Stambul.

Protestele prezentate, la 13 noiembrie 1940, de către ministrul român la Moscova față de aceste acțiuni de forță au rămas fără efect.

Concluzii

Există toate semnele că Uniunea Sovietică va păstra în legătură cu definirea frontierei



sovieto-române prin Tratatul de Pace poziția adoptată de delegații ei în 1940.

Acceptarea punctului de vedere sovietic nu numai că ar fi contrară articolului 4 al Convenției de Armistițiu, care ar trebui să fie obligatorie, dar ar periclita grav interesele românești și internaționale la gurile Dunării:

1) În vreme ce brațele Sulina și Sf. Gheorghe situate pe teritoriul românesc ar fi deschise navelor rusești, cât și, să sperăm, navigației internaționale, brațul Chilia ar deveni o cale de apă exclusiv rusească, interzisă atât navigației românești, cât și navei oricărei alte națiuni.

2) Aflată în posesia exclusivă a principalului deșeu către mare al canalului Chilia, brațul Starî-Stambul, Uniunea Sovietică se afla în poziția de a sugruma gura canalului Sulina – singurul braț navigabil pentru navele care mergeau pe mare –, făcând astfel Dunărea inaccesibilă dinspre Marea Neagră.

Citatul următor, dintr-un memorandum pregătit în toamna trecută (1945) de către un expert român al navigației pe Dunăre, dă substanță ultimei afirmații: „De-a lungul ultimilor 20 ani, delta secundară a brațului Chilia a continuat să avanseze spre sud; în special mica ramificație numită «Starî-Stambul» a depozitat tot mai mult nisip în fața intrării în Canalul Sulina, așa cum se vede în schița însoțitoare. Această situație a fost discutată de către Comitetul Tehnic Consultativ al C.E.D. [Comisia Europeană a Dunării] la Viena, în aprilie 1943. S-a decis să se adopte soluția propusă de directorul tehnic român, M. Burghel, adică să se încerce devierea acestei ramuri (Starî-Stambul) către est, eliminându-se astfel, pentru o vreme, pericolul sufocării gurii Canalului Sulina. Prima parte a lucrării a fost realizată în 1943 și 1944 prin construirea unor diguri din pământ. Primele rezultate au dovedit

că soluția era cea potrivită. Era indispensabil, desigur, ca lucrarea să fie continuată, altfel chiar și ceea ce se realizase ar fi fost pierdut. Din păcate, din septembrie 1944 a fost imposibil să se poată continua din cauza situației create de către autoritățile sovietice și astfel pericolul ca intrarea pe Canalul Sulina să devină impracticabilă pentru navele oceanice este iminent.

Rusia cere în acest loc o delimitare a frontierei complet diferită de cea care a existat înainte de 1917, când Basarabia era o parte a teritoriului rus. Această linie nouă este arătată pe schiță printr-o linie roșie. Astfel, partea sudică a deltei Chiliei s-ar afla pe teritoriul sovietic, adică inaccesibilă autorităților tehnice a căror datorie este să privegheze la păstrarea intrării pe Canalul Sulina. Cum nu există nimic în această regiune, cu excepția unor bancuri de nisip inundate din când în când, singura explicație plauzibilă pentru trasarea acestei noi frontiere cerute de către U.R.S.S. este doar să-și asigure controlul intrării pe canalul navigabil.

Trebuie remarcat că, în 1878, când Rusia a preluat Basarabia [de fapt, când cele trei județe din sudul Basarabiei i-au revenit, după ce Conferința de Pace din 1856 le retrocedase Moldovei], granița o constituia în această zonă vechiul Starî-Stambul, dar pe atunci Canalul se vărsa direct în mare așa cum se arată în punctul A al schiței. De atunci, ramificația a produs alte ramuri care merg spre sud și au creat o avansare puternică, cu o tendință de a invada gura Canalului Sulina.

Dacă nu se iau măsuri urgente pentru a face posibilă executarea unor lucrări indispensabile și urgente la gura acestui important fluviu european, Dunărea, navigația va fi foarte dificilă, iar anul viitor imposibilă pentru navele oceanice. ■

DEMOGRAFICĂ

CETĂTENIE		NEAM		CARACTERE		ÎN FRUNTEA ȚĂRII!		POPULAȚIE CU DENSI- TATE MICĂ
POPORUL ROMÂN ÎN ROMÂNIA		PUȚIN JINDUIT!		MEDIU SĂTESC		DEMNITATE		
MODELE							ÎNCEPUT DE AUTONOMIE!	
POPORUL MAGHIAR DIN ROMÂNIA								
ORGANIZAȚIA MONDIALĂ A NAȚIUNILOR (SIGLA)		MIJLOC DE TRAI!				A-ȘI ÎNSUȘI		
		CARE ȚINE DE OM				GERMANUL DIN ROMÂNIA		
			MONEDA NOASTRĂ SLABĂ (DIM.) A SUSPINA					DESCRES- TERE A POPULAȚIEI
ÎN NĂMOLI!				ORICINE, ORICUM, ȘI ORIUNDE, ÎN FAȚĂ!		CIOLAN		
A RĂMÂNE PE LOC (FIG.)						A LUA CU ASALT AMBASEDELE		
							VÂNTURĂ- TOARE (MAȘINĂ AGRICOLĂ)	
A SE MĂHNI!								
PRIMELE STATISTICI!								
				GRUP DE PĂSĂRI CALĂTOARE				
		APROXI- MATIV		GONESC				
ÎNCEP ACUZELE!			STAU ÎN FRIG!		ANOMALIE ÎN FINAL!			
INSISTENT					SCOASE DIN FIRE!			
PLECARE ÎN ALTE ȚĂRI								

D. CIREAȘĂ

DIALOG CU CITITORII

PROBLEMA UNIRII

Domnul inginer MIHAI ROMANESCU, din Botoșani, ne trimite o scrisoare:

Din dragoste pentru istoria neamului și din respect față de aceasta, de îndată ce revista *Magazin istoric* a apărut, mă refer la anul 1967, am fost un permanent cititor al ei. Posed toată colecția. Deși am alt profil de pregătire profesională, mi-a plăcut istoria și mai ales diversitatea temelor pe care le prezentați, atât din istoria neamului nostru, cât și din cea universală, revista constituind o adevărată carte de istorie.

Problema pentru care vă scriu se referă la întreruperea prezentării temei privind ziua de 24 ianuarie 1859, zi cu o mare încărcătură istorică și emoțională, pentru trecutul țării noastre. De-a lungul timpului ați publicat numeroase articole despre această zi și ecoul ei pe plan internațional. Dar de ce oare de doi ani, atât în numărul 1/2005 cât și în numărul 1/2006, nu apare nici un material pe această temă? S-a epuizat oare subiectul, nu mai prezintă importanță pentru dumneavoastră sau credeți că tinerele generații nu mai au nevoie să cunoască întreaga istorie a neamului nostru? M-aș înfiora să cred că istoria începe să devină iar partizana puterii! Ne-au fost de ajuns 50 de ani.

Am văzut la televizor, dintr-un sondaj făcut în stradă, că mulți tineri nu știau despre semnificația zilei de 24 ianuarie. Anul acesta a apărut, în primul număr, un articol despre doamna Elena Cuza, articol care ar avea atingere cu domnitorul Unirii, dar nimic despre actul ca atare. Oare credeți că este mai important pentru marele public să știe despre disputa pentru cele trei stânci dintre japonezi și coreeni, decât despre prima unire a Principatelor Române?

Așa cum remarcă și corespondentul nostru, revista nu a ignorat nicidecum tema. Dar după 39 ani, revista *Magazin istoric* și cititorii ei nu mai pot descoperi, în 2006, „dăscălețul despre Cuza”. Am publicat, în toți acești ani, de multe ori în premieră națională, documente și mărturii despre domnul primei Uniri.

Nu ne putem permite să revenim asupra acestui subiect cu lucruri de multă vreme știute. Iar istoricii nu par foarte preocupați de subiect. De aceea, am apelat la un text de epocă, inedit, cu ajutorul căruia am readus în memorie și momentul 24 ianuarie.

Cât despre paralela între insulele Dokdo și Insula Șerpilor, scrisorile primite la redacție ne arată că a stârnit interes. Și pe bună dreptate, credem noi.

CERERI ȘI OFERTE

CEZAR ZĂGAN, comuna Schitu-Duca, județul Iași, telefon 0232.320.978, oferă numerele: 5, 11/1968; 4/1969; 2/1971; 3/1972; 3, 4, 7, 8/1975; 10/1977; 3, 10, 12/1980; 1, 2/1981; 10/1984; 7/1985; 6, 8, 9, 11, 12/1986; 2-5, 7-10, 12/1988; 7-9/1989; 1, 4, 5, 8/1990; 1, 2/1991; 8/1992; 4, 6, 7, 10/1993; 8, 9/1998; 12/1999.

Solicită: 1, 2/1967; 2, 5, 7, 9, 10/1970; 7, 11/1980; 4, 8, 11/1981; 6, 9/1982; 1, 3, 4, 6, 8, 10-12/1983; 1, 10/1985; 10-12/1991; 9, 11/1992; 6-12/1993; 2/1995; 11/1996; 5/1997; 1-3/1999.

MARIN CONSTANTINESCU, București, str. Petre Ispirescu, nr. 8, bl. P6, sc. 3, et. 4, ap. 74, sector 5, telefon 021.423.16.08, oferă colecția completă.

LUCICA PREDESCU, București, str. Alea Rotundă, nr. 1, bl. Y1B, sc. 1, ap. 34, sector 3, telefon 021.643.32.26; 0248.266.280 oferă colecția completă.

TRAIAN ȘTEFĂNESCU, București, bd. D. Cantemir, nr. 20, sc. 5, et. 1, ap. 134, telefon 021.337.03.31, oferă numerele: 1967; 6, 8, 9/1968; 5, 10-12/1969; 1, 3-5, 9, 11/1971; 11/1972; 4/1975; 5/1986; 10, 11/1987; 7-12/1988; 3, 5, 6, 8-11/1989; 1-3, 5, 10-12/1991.

NICOLAE HRISTESCU, București, str. Emil Racoviță, nr. 8, bl. U1, ap. 54, sector 4, telefon 021.683.05.91, oferă colecția completă.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com
Vă mulțumim.

CONTENTS (Romanian history) V.A. Urechii National harmony • I. Colesnic I.V. Stalin: the Moldavian language does not exist • A.V. Ștefănescu Forgotten battles: 1944, Târgu Frumos • P. Opris 1950-1955. Rearing deprives the National Bank of its gold reserve • D. Giuvelcă Opinions on who is the true character in the portrait of Mihnea III? • Gh. Zbucnea Aromanians were and will be Romanians (II) • I. Botoghini Archeology during the second war in the Balkans • I. Zănescu Victory Lane • S. Ispas The wise king Solomon • G.G. Potra Unknown letters from Traian Vuia • J.-Y. Conrad Alexandru Danielopol turps 90 • C. Radeș 1916-1944. Orphans of war • Al. Știkalin 1945. How come Maramureș stayed Romanian? (II) • N. Florea, I. Staicu-Buciumeni The College from the Dealu Monastery • S. Călția Old medals • M. Comănescu Documents on inheritances (17th century) • D. Păuleanu Balic University • I. Lăcustă In Bucharest 50 years ago • Al. Ciubiță Alexandru Papiu-Ilarian • Romanians Documents at Hoover Institution (LX)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) V.A. Urechii La concorde nationale • I. Colesnic I.V. Stalin: une langue moldave n'existe pas • A.V. Ștefănescu Batailles inconnues: 1944, Târgu Frumos • P. Opris 1950-1955. Le réarmement fonde la réserve d'or de la Banque Nationale • D. Giuvelcă Opinions. A qui appartient le portrait de Mihnea III? • Gh. Zbucnea Les Aroumains étaient et sont restés des Roumains (II) • I. Botoghini De l'archéologie pendant la deuxième guerre balkanique • I. Zănescu L'avenue de la Victoire • S. Ispas Le sage roi Salomon • G.G. Potra Lettres inédites de Traian Vuia • J.-Y. Conrad Alexandru Danielopol à 90 ans • C. Radeș 1916-1944. Les orphelins de guerre • Al. Știkalin 1945. Comment est le Maramureș resté roumain? (II) • N. Florea, I. Staicu-Buciumeni Le collège du monastère de Dealu • S. Călția Médailles d'antan • M. Comănescu Documents du XVII^e siècle sur des héritages • D. Păuleanu L' Université de Balic • I. Lăcustă A Bucarest il y a 50 ans • Al. Ciubiță Alexandru Papiu-Ilarian • Documents roumains à Hoover Institution (LX)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) В.А. Уречий Национальное согласие • И. Колесник И.В. Сталин: нет молдавского языка П • А.В. Штефанеску Пренебреженные битвы. 1944 г. Тыргу Фрумоз • П. Оприш 1950-1955 г. Вооружение тает золотой запас Национального Банка • Д. Джувелкэ Взгляды. Чей портрет Михнея III? • Г. Збучеа Аромыны были всегда румынами (II) • И. Ботогини Археология во время второй балканской войны • И. Зэнеску Проспект Виктория • С. Испас Мудрый царь Соломон • Дж.Дж. Потра Неопубликованные письма от Траяна Вуи • Дж.-И. Конрад Александру Даниелополу 90 лет • К. Радеш 1916-1944 гг. Сироты войны • Ал. Штыкалин 1945 г. Как остался уезд Марамуреш румынским (II) • Н. Флора, И. Стайку-Бучумени Лицей при Монастыре Дялу • С. Кыльция Медали прошлого • М. Комăнеску Документы о наследствах (XVII в.) • Д. Пăулеану Университет в Балчике • И. Лăкустă В Бухаресте 50 лет назад • Ал. Чубыкă Александру Папиу-Илариан • Румынские документы в Институте Гувера (LX)

INHALT (Rumänische Geschichte) V.A. Urechii Die nationale Eintracht • I. Colesnic I.V. Stalin: Die moldawische Sprache gibt es nicht • A.V. Ștefănescu Ignorierte Schlachten. 1944, Târgu Frumos • P. Opris 1950-1955. Die Bewaffnung läßt die Goldreserve der Nationalbank schmelzen • D. Giuvelcă Meinungen. Wem gehört das Bildnis des Mihnea III? • Gh. Zbucnea Die Aromunen waren und sind Rumänen (II) • I. Botoghini Archäologie in den Balkanischen Kriegen • I. Zănescu Die Siegesallee - Calea Victoriei • S. Ispas Der weise König Solomon • G.G. Potra Unbekannte Briefe von Traian Vuia • J.-Y. Conrad Alexandru Danielopol mit 90 Jahren • C. Radeș 1916-1944. Die Kriegswaisen • Al. Știkalin 1945. Wie blieb die Maramureș rumänisch? (II) • N. Florea, I. Staicu-Buciumeni Das Kloster Dealu • S. Călția Medaillen aus anderer Zeit • M. Comănescu Dokumente zu Erbschaften (17. Jh.) • D. Păuleanu Die Universität bei Balic • I. Lăcustă In Bukarest vor 50 Jahren • Al. Ciubiță Alexandru Papiu-Ilarian • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LX)

SUMARIO (Historia rumana) V.A. Urechii La concordia nacional • I. Colesnic I.V. Stalin: la lengua moldava no existe • A.V. Ștefănescu Batallas ignoradas: 1944, Târgu Frumos • P. Opris 1950-1955. El rearme agota la reserva de oro del Banco Nacional • D. Giuvelcă Opiniones. A quién representa, en realidad, el retrato de Mihnea III? • Gh. Zbucnea La población de los armanos fue y es rumana (II) • I. Botoghini Arqueología durante la segunda guerra balcánica • I. Zănescu La Calle de Victoria • S. Ispas El Rey sabio Salomón • G.G. Potra Cartas inéditas de Traian Vuia • J.-Y. Conrad Alexandru Danielopol en sus 90 años • C. Radeș 1916-1944. Los huérfanos de guerra • Al. Știkalin 1945. Cómo quedó rumana la región de Maramureș? (II) • N. Florea, I. Staicu-Buciumeni El colegio del Monasterio de Dealu • S. Călția Medallas de antaño • M. Comănescu Documentos sobre herencias (s.XVII) • D. Păuleanu La Universidad de Balic • I. Lăcustă En Bucarest, hace 50 años • Al. Ciubiță Alexandru Papiu-Ilarian • Documentos rumanos en Hoover Institution (LX)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioscurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, Romania la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro

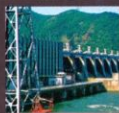
Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 2,90





**THE ROMANIAN
MILLENNIUM
1000 YEARS
OF HISTORY
IN 2500 IMAGES**



THE ROMANIAN MILLENNIUM



**1 000 de ani de istorie românească
în imagini, acum și în limba engleză
Puteți comanda volumul
la telefon 021 319 63 90
sau la adresa: www.litera.ro**

magazin istoric

